T.C.
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI

ARAP BAHARI SÜRECİNDE MISIR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Ali TANDOĞAN

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Ulvi KESER

Ankara-2013

GCRIS

GCRIS

T.C.
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI

ARAP BAHARI SÜRECİNDE MISIR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Ali TANDOĞAN

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Ulvi KESER

Ankara-2013

GCRIS

ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Ali Tandoğan tarafından hazırlanan "Arap Baharı Sürecinde Mısır" başlıklı bu çalışma 02 Ocak 2013 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği~~/oyçokluğu~~ ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Ana Bilim dalında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan
Doç Dr. Mehmet ŞAHİN

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Ulvi KESER

Üye
Yar. Doç. Dr. Cenk AYGÜL

ÖNSÖZ

Arap halklarının otokrasiyle yönetilmesi birçok sosyal sorunu beraberinde getirdi. 2010 yılında Tunus'ta pazar satıcısı bir üniversite öğrencisinin polisler tarafın tezgâhına el konulması sonrasında kendini yakmasıyla başlayan olaylar kitlelerin tepkisine neden oldu. Tunus'ta başlayan halk isyanları diğer bölge ülkelerine de sıçradı ve rejimleri tehdit eder hale geldi. Bu gelişmelerden etkilenen bir ülke de Mısır oldu. Sokak gösterilerinin artması sonucunda 11 Şubat 2011 tarihinde yetkilerini Yüksek Askeri Konsey'e devrettiğini açıklamasıyla 30 yıllık Hüsnü Mübarek dönemi sona erdi.

Mısır'ın tarihi ve kültürel derinliği Afrika ve Ortadoğu coğrafyasındaki konumunu her zaman dinamik tuttu. 20. yüzyılda Arap coğrafyasında yaşanan sorunların çözümünde Mısır liderlik yapma konusunda önemli adımlar attı. Ortadoğu'nun en kritik bölgesi olan Filistin'e sınır olması nedeniyle kendini hep sıcak gündemlerin eşiğinde buldu. Bu nedenle devrim olarak adlandırılan gelişmeler tüm bölgeyi yakından ilgilendiriyordu. Geleceğe dair sonuçlar çıkarmak anlamında Mübarek'in gitmesi ile oluşturulacak yeni düzenin çerçevesi önemliydi. Araştırılan konunun güncel olması ve sürekli değişime uğraması nedeniyle en önemli bilgi kaynağı medya araçları olmuştur. Elde edilecek bilginin doğruluğu özellikle Mısır medyasının ve siyasi aktörlerin günlük olarak takip edilmesi ile sağlanabilirdi. Bu nedenle coğrafyanın dili olan Arapça kaynakların taranması kaçınılmazdı. Güncel konuların daha iyi anlaşılıp doğru analizlerin yapılabilmesi için Mısır tarihi içindeki önemli olayların doğru anlaşılması ve kişilerin iyi tanınması gerekmektedir. Yaşanan gelişmelerin odak noktasını oluşturan rejimin önemli aktörlerinin, dini grupların ve gençlik hareketlerinin olaylar karşısındaki tepkileri iyi anlaşılmadan yakın gelecek için analizlerin çıkarılması zordu. Yüksek lisansa başlamamda bana destek veren ve çalışmalarımı yakından takip ederek büyük moral ve motivasyon sağlayan sevgili hocam Prof. Dr. Şeref Ateş'e, derslerimde şahsıma büyük destek veren ve özgüven kazanmamı sağlayan değerli hocam Doç. Dr. Ulvi Keser'e ve Ortadoğu çalışmalarıma yön vererek alana ilgi göstermemi sağlayan kıymetli hocam Yrd. Doç.

Dr. Poyraz Gürson'a, metin okumalarımda yardımcı olan Selçuk Karakılıç'a ve Harun Bodur'a şükranlarımı borç bilirim.

GCRIS

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ ..... **i**
İÇİNDEKİLER ..... **iii**
KISALTMALAR ..... **v**
GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM
SOSYAL YAPI

1.1. DİNÎ GRUPLAR 5
1.1.1. Müslüman Kardeşler (İhvan-ı Müslimin) 5
1.1.2. Cemaatül-İslamiyye (Selefiler) 9
1.1.3. et-Tekfir ve'l Hicre 12
1.1.4. Kıptiler 14
1.2. SİVİL TOPLUM HAREKETLERİ 17
1.2.1. 6 Nisan Hareketi 18
1.2.2. Halid Said Hareketi 20
1.2.3. Kifaye (Yeter) Hareketi 21

İKİNCİ BÖLÜM
SİYASİ YAPI

2.1. SİYASİ YAPININ İNCELENMESİ 23
2.2. MISIR CUMHURİYETİ 26
2.2.1. Cemal Abdunnasır Dönemi (1952-1970) 27
2.2.2. Enver Sedat Dönemi (1970-1981) 33
2.2.3. Hüsnü Mübarek Dönemi (1981-2011) 39
2.2.4. Hüsnü Mübarek Sonrası 44
2.3. SİYASİ PARTİLER 47
2.3.1. Vefd (Delege) Partisi 48
2.3.2. Hürriyet ve Adalet Partisi 48
2.3.3. en-Nur Partisi 49
2.3.4. Liberal Sosyalist Mısır Partisi 50
2.3.5. el-Ghad (Yarın) Partisi 50
2.4. MECLİSİN OLUŞTURULMASI 51
2.5. SEÇİMLERİN YAPILMASI 51

2.6. CUMHURBAŞKANLIĞI ADAYLARININ PROFİLLERİ 55
2.6.1. Dr. Muhammed el-Baradey 56
2.6.2. Dr. Abdulmunim Ebu'l Futuh 57
2.6.3. Amr Musa 57
2.6.4. Muhammed Mursi 58
2.6.5. Ahmet Şefik 58
2.6.6. Selim el-Avva 59
2.6.7. Hamdin Sabbahi 59
2.6.8. Ebu el-İz Ali el-Hariri 60
2.6.9. Hişam el-Betavisi 60
2.6.10. Hüssam Hayrullah 60
2.6.11. Muhammed Fevzi 61
2.6.12. Mahmud Hüssam 61
2.6.13. Hayrat el-Şatır 62
2.7. CUMHURBAŞKANLIĞI SEÇİM SÜRECİ 63
2.7.1. İlk Tur Seçim Sonuçları 64
2.7.2. İkinci Tur Seçimi ve Sonuçları 67
2.7.3. Resmî Sonuçların Açıklanması 69
2.7.4. Seçim Sonuçlarının Değerlendirilmesi 73

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
DEVRİM SÜRECİ

3.1. ORDUNUN TUTUMU 75
3.2. MURSİ'NİN İLK UYGULAMALARI 80
3.3. HÜKÜMETİN KURULMASI 82
3.4. MEVCUT ANAYASA 84
3.5. YENİ ANAYASA HAZIRLIKLARI 86
SONUÇ 91
KAYNAKÇA 98
ÖZET 105
ABSTRACT 106

KISALTMALAR

AA	: Anadolu Ajansı
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
a.g.b.	: Adı geçen bülten
a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.r.	: Adı geçen rapor
a.g.m.	: Adı geçen makale
ASP	: Arap Sosyalist Partisi
BBC	: British Broadcasting Corporation (İngiliz Yayın Kuruluşu)
bkz.	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
CNN	: Cable News Network (ABD Haber Ajansı)
DEİK	: Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu
Dr.	: Doktor
EGAS	: Mısır Doğal Gaz Şirketi
Fak.	: Fakülte
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
IMPR	: International Middle East Peace Research Center (Uluslararası Ortadoğu Barış Araştırmaları Merkezi)
m.	: Metre
MENA	: Mısır Resmi Haber Ajansı
MK	: Müslüman Kardeşler
M.S	: Milattan Sonra
NATO	: North Atlantic Treaty Organization
No	: Numara
ORSAM	: Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi
s.	: Sayfa
SETA	: Siyaset Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları

T.C	: Türkiye Cumhuriyeti
TRT	: Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu
TTK	: Türk Tarih Kurumu
TKBB	: Türkiye Katılım Bankaları Birliği
TUİÇ-YADAM	: Türkiye Uluslararası İlişkiler Çalışmaları Yakın Doğu Araştırmalar Merkezi
TÜRKSAM	: Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Analizler Merkezi
UDP	: Ulusal Demokrat Parti
USAK	: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu
Ünv.	: Üniversite
YAK	: Yüksek Askeri Konsey
Yay.	: Yayınları

GCRIS

GİRİŞ

Mısır 6 bin yıllık kadim bir tarihi geçmişe sahip olması nedeniyle bünyesinde çok zengin bir demografik yapıyı barındırmaktadır. Bu nedenle de ülke siyasi yapısı sosyalizm, otoriter rejim, liberalizm ve muhafazakâr düşünceleri barındıran renkli bir mozaik sergilemektedir. Partileşme sürecine 19. yüzyılın başlarında başlamasına rağmen, Cemal Abdunnasır (1952-1970), Enver Sedat (1970-1981) ve Hüsnü Mübarek (1981-2011) dönemlerinde Batı'daki siyasal gelişmeleri halkın isteklerine cevap verecek seviyede takip edemedi. Mısır'ın İngilizler tarafından işgali sırasında örgütlenen Hizbu'l Ümme (Ümmet Partisi) o dönemlerde ulusal direnişin öncülüğünü yaptı. Sonraki dönemde kurulan Vefd (Delege) Partisi İngilizlerle resmi görüşmeleri yürüten bir kimlik kazandı ve uzun yıllar Mısır siyasi hayatında geniş kitlelerin desteğini alarak varlığını sürdürdü. Hüsnü Urabi tarafından 1922 yılında kurulan el-Hizbu'ş Şuyui'yyu'l-Mısrî (Mısır Komünist Partisi) ve Hizbu'l-Islah (Islah Partisi) Hıdivlik sonrası sosyal yapı üzerinde etkili oldu.[1]

Halkın istekleri karşısında istenilen hassasiyeti göstermeyen liderler bazı reform hareketlerinde bulundularsa da arzulanan değişiklikleri bir türlü hayata geçiremediler. Özellikle Hüsnü Mübarek döneminde yaşanan sosyal sorunlar dünyanın da dikkatini çekti. Mısır demokrasisinin ve İsrail ile olan ilişkilerin istenilen seviyeye getirilememesinden şikâyetçi olan ABD, en anlamlı çıkışını Kasım 2003'te yaptı. Heritage Institute for Democracy'de konuşan eski Amerikan Başkanı George Bush Mısır'ın Ortadoğu'daki barış sürecine büyük bir katkı sağladığını ve şimdi de Mısır'ın demokrasi için bir şeyler yapmasının zamanın geldiğini söyledi.[2] 2010 yılında Yemen, Tunus, Libya, Cezayir, Mısır ve Suriye'de insan hakları uygulamalarında yaşanan ihlaller nedeniyle bir değişim süreci başladı.[3] İyice yaşlanmış olan Cumhurbaşkanı Hüsnü Mübarek kendinden sonra göreve oğlu Cemal'i getirmeye karar vermesi tepkilere neden oldu. Siyasal çalkantılar halk arasında var olan dini ve etnik ayrımcılığı da körükledi ve 2010 yılında İskenderiye şehrinde Noel gecesinde birçok Kıpti Hristiyan patlayan bombalar sonucu hayatını

[1] Ramazan Yıldırım ve Tarık Abdülcelil, Mısır Siyaset Haritası, SETA Yay., Ankara, 2011, s.4
[2] ORSAM, Mısır Devriminin Ayak Sesleri: Bir Devrin Sonu mu?, Ortadoğu Analiz, Şubat 2011, Cilt:3, Sayı:26, s.16, http://www.orsam.org.tr/
[3] Fatih Bayhan, Dip Dalga, Paradoks Yay., İstanbul, 2012, s.169

kaybetti. Resmi makamlarca bu eylemin Mısırlı aşırı dinciler tarafından yapıldığı açıklandı. Mısır halkı sosyal medya üzerinden haberleşerek yapılan bu eylemlerin iki toplum arasını açmak isteyen gizli eller tarafından planladığı konusunda fikir birliğine varırken Kahire'nin meşhur meydanı Tahrir'de eylemlere başladılar.[4] Eylemlerin günlerce sürmesi sonucu tehlikeyi gören Hüsnü Mübarek 11 Şubat 2011 tarihinde görevini bıraktığını ve yönetimi Yüksek Askeri Konsey (YAK)'e devrettiğini açıkladı.[5] Cumhurbaşkanı Hüsnü Mübarek, 25 Ocak 2011 tarihinde başlayan halk ayaklanması esnasında protestoculara karşı güç kullanmak üzere güvenlik kuvvetlerine emir vermek suçlamasıyla 25 yıl hapse mahkûm edildi.[6] Yönetimi devralan Yüksek Askeri Konsey (YAK) halkın nabzını tutan bir yaklaşımla demokratikleşme yolunda bir yol haritası çizmiş ve sokakların sakinleşmesini sağlamıştı; ancak verilen sözlerin zamanında tutulmaması, parlamento ile cumhurbaşkanlığı seçimleri konusunda net tarihlerin verilmemesi ve sürecin belirsiz bir hal alması sonucu Tahrir Meydanı tekrar eski günlerine dönmüştü. Yapılan gösteriler sonucu zaman zaman halkla karşı karşıya gelen güvenlik güçleri hassas davranmaya çalışsa da artan öfkenin önüne geçemedi.

Nihayetinde 28 Kasım 2011 tarihinde parlamento seçimleri yapılmış ve seçimlerden % 71,5'lık oy oranı ile kazançlı çıkan Müslüman Kardeşler (MK) ve selefi akım milletvekillerinin üçte ikisini oluşturmuştu.[7] Sonuçlar ülkenin yakın geleceği konusunda ipuçları vermeye başladı. Halk Meclisi'ndeki bu dağılıma siyasal dengeler açısından sıcak bakmayan Yüksek Askeri Konsey (YAK)'in itirazı üzerine Anayasa Mahkemesi seçimleri usulsüz olduğu gerekçesiyle iptal etti.[8] Daha da ötesi bu iptal kararı yetkisi cumhurbaşkanında bulunmasına rağmen verilmesi ülkedeki taraflı tarafsız birçok kişinin tepkisine neden oldu. Meclisin hukuken var olup olmadığı tartışmaları devam ederken gelecek olan cumhurbaşkanının da yetkilerini kısıtlayan birçok düzenleme yapıldı.[9]

[4] Habertürk, 21 Haziran 2012
[5] Celalalettin Yavuz-Serdar Erdurmaz, Arap Baharı ve Türkiye, Berikan Yay., Ankara, 2012, s.44
[6] http://www.aljazeera.net/, 02 Haziran 2012
[7] http://www.trthaber.com/, 21 Ocak 2012
[8] http://www.cnnturk.com/, 14 Haziran 2012
[9] Akşam, 25 Haziran 2012

Cumhurbaşkanlığı seçimine başvuran 23 adaydan 10'unun adaylığı çeşitli gerekçelerle iptal edilerek[10] cumhurbaşkanlığı seçimleri de yönlendirilmek istendi. Siyasal yapının yeniden düzenlenmeye çalışıldığı bu dönemde 23-24 Mayıs 2012 tarihlerinde cumhurbaşkanlığı ilk tur seçimleri yapıldı. Sonuçların açıklaması ile ortaya ilginç bir tablo çıkmıştı. Müslüman Kardeşler (MK)'in temsilcisi Muhammed Mursi ile devrik lider Hüsnü Mübarek'in son başbakanı Ahmet Şefik yarışta sona kalarak ikinci turda kozlarını paylaşacaklardı. Ahmet Şefik'in seçimleri kazanması sonucu devrim kazanımlarının kaybedileceğine inanan bir kesim soluğu yine Tahrir Meydanı'nda alırken YAK halkın nabzını tutmakta zorlanıyordu.

Mursi'nin cumhurbaşkanlığı seçimini kazanması durumunda İran'la iyi ilişkiler kurulacağından ve İsrail karşıtı söylemlerin sertleşeceğinden endişe eden diğer bir kesim ise Ahmet Şefik ile hayatın normale döneceği kanaatini taşımaktaydı.[11] Bu zihin kargaşası içerisinde olan halk, 16-17 Haziran 2012 tarihinde sandık başına giderek kaderlerini belirleme noktasında önemli bir seçimle yüzleşti. Katılım oranı ise ancak % 46 civarında oldu.[12] Merakla beklenen seçim sonuçlarının 21 Haziran'da açıklanacağı beklenirken, 20 Haziran'da Mısır Cumhurbaşkanlığı Seçim Komisyonu Üyesi Hatem Bicato düzenlediği basın toplantısında sonuçların açıklanmasının ileriki bir tarihe ertelendiği bildirdi.[13]

Nihayet 24 Haziran'da seçimin resmi sonuçlarının açıklanması ile birlikte Mursi'nin % 51,3'lük bir oranla seçimi kazandığı kesinleşmiş oldu. Rakibi Ahmet Şefik ise % 48,7 oranında oy almıştı.[14] İki aday arasında az bir farkın olması bundan sonraki dönem için devletin yeniden şekillendirilmesi konusunda sıkıntıların yaşanacağı yorumlarını da beraberinde getirmişti. Yani eski ile yeninin mücadelesi henüz bitmemişti.

Devrimler bir siyasal yapıyı değiştirmekle birlikte toplumsal değişikliği de beraberinde getirmek istemekteydi. Mısır'da bu değişimin olup olmayacağını zaman gösterecekti. Yeni dönemde iç siyasetin yapılandırılması, ABD ve İsrail ilişkileri,

[10] http://www.dunyabulteni.net/, 16 Nisan 2012
[11] Zaman, 19 Haziran 2012
[12] http://www.sabah.com.tr/,09 Haziran 2012
[13] Anadolu Ajansı, 20 Haziran 2012
[14] http://tr.euronews.com/, 24 Haziran 2012

ekonominin düzeltilmesi ve Nil suyu problemi Mursi'yi bekleyen en büyük sorunlar olarak görülmekteydi.

Parlamento ve cumhurbaşkanlığı seçimlerine damgasını vuran Müslüman Kardeşler (MK) ve Selefilerin karşısında güçlü bir muhalefet bulunuyordu. Devrim sürecinde yapacakları icraatlar sürekli olarak güçlü bir mekanizma tarafından kontrol edilmektedir. Bu nedenle iktidar ve muhalefetin nasıl bir uyum içerisinde yeni dönemi kurgulayacakları merak edilmektedir. Rejimin temel dinamiklerinden olan YAK ve Anayasa Mahkemesi Mursi'nin üzerinde ne kadar etkili olacağını, buna karşılık MK'in tavrının ne olacağını tahmin etmek zor görünüyor. Halk Meclisi seçimlerinin iptal edilmesi ve anayasa metni üzerinde mutabakatın sağlanamaması Mısır'ı nasıl bir geleceğin beklediği konusunda tüm kesimlerin endişelerini arttırmaktadır. Devrimden amaçlananların ne kadar yerine getirilebileceği en çok merak edilen diğer bir konu olmuştur.

GCRIS

BİRİNCİ BÖLÜM
SOSYAL YAPI

1.1. DİNÎ GRUPLAR

Mısır'da kültürel, sosyal ve dinî içerikli binlerce STK bulunmaktadır. Bu oluşumlar İslamî hareketlerin gelişmesinde önemli bir yer almışlardır. Cemiyetlerin oynadıkları rol, Evkaf Bakanlığına ait mescitlerden daha fazla mescide sahip olmaları bakımından bir hayli önemliydi. Dinî akımlar tarafından bu mescitler faaliyet merkezi haline getirilmişti. Oluşan bu İslâmî akımlar görüş farklılıkları yüzünden birbirlerinden bağımsız çalışmalar yapmışlar ve çoğu kez Mısır resmî makamları ile karşı karşıya gelerek mücadeleci bir tavır sergilemişlerdir.[15] Yaklaşık olarak nüfusun % 10'unu oluşturan Kıptiler[16] ise Hristiyan dinini temsil eden grup olarak ülkedeki ikinci büyük dini grubu oluşturmaktadır. Kiptiler Ortadoğu'daki en büyük Hristiyan grup olması sebebiyle sadece Mısır için değil bölge için de dikkate alınması gereken önemli bir yapıdır.

Ülkenin siyasî haritasına bakıldığında dinî grupların dışında devrim sürecinde ortaya çıkmış bazı sivil toplum hareketlerini de görmek mümkündür. Halkın meydanlara inmesinde büyük rol oynayan 6 Nisan Hareketi bunların başında gelmektedir. Sosyal medya aracılığıyla da örgütlenmeye çalışan gruplar olmuş ve Halid Said Hareketi insan hakları ihlallerine dikkat çekerek polisin yaptığı işkenceler sonucu ölen Mısırlıları gündeme taşımıştır.

1.1.1. Müslüman Kardeşler (İhvan-ı Müslimin)

Hasan el-Benna 14 Ekim 1906'da Mısır'ın Buhayre şehrinde doğmuş ve klasik bir medrese eğitimi almıştır. 1928 yılında etrafında toplanan bir grup insanla İslâm dini üzerine bir hayat kurmaya ve gerekirse bu yolda ölmeye yemin ederek

[15] Salih el-Verdani, Mısır'da İslami Akımlar, Fecr Yay., Ankara, 2011, s.40
[16] Hatice İbiş, Mısırlı Kıptiler; Milliyetçilik ve Hristiyanlık Bağlamında Bir Analiz, 12 Eylül 2012, http://www.impr.org.tr/

Müslüman Kardeşler (MK) teşkilatının temellerini attı. Öğretmenliğe devam ettiği o yıllarda zamanının çoğunu Müslüman Kardeşler (MK)'in faaliyetlerine adayan Bennâ özel eğitim programları bulunan okullar açılmasına ön ayak olarak; İskenderiye'de dinî, sosyal, kültürel, ekonomik ve sportif alanlarda eğitim veren bir merkez açılması sağladı. Modern hayatla iç içe ve adil bir toplum oluşturmayı ideali haline getirdi. Kısa sürede çok sayıda insana ulaşan hareket kitlesel bir güç dengesi olmayı başardı.

Mısır'da kendisinden sonra ortaya çıkacak birçok İslâmî akıma öncülük edecek olan bu hareket resmî ideolojinin karşısına siyasî duruşunun yanında alternatif eğitim programları ile de çıkarak dikkat çekti. Günlük okumalar, haftalık ve aylık çalışma programlarının yanında yıllık faaliyet takvimleri belirleyerek üyelerinin kişisel gelişimlerine yön verdi. Bu eğitim faaliyetlerini ise grup çalışmaları şeklinde sistematik hale getirdi.[17]

II. Dünya Savaşı'nın yaşandığı yıllarda Mısır iktidarınca Müslüman Kardeşler (MK)'e baskı yapılmış, Hasan el-Bennâ ve arkadaşları tutuklanmıştı. İsrail'in 14 Mayıs 1948 tarihinde devlet olarak ilan edilmesi ile başlayan süreçte, Mısır ve diğer Arap ülkelerine cihad çağrısında bulunması MK'in mevcut Mısır Hükümeti'nce yasa dışı sayılmasına sebep oldu. 8 Aralık 1948 tarihinde de kapatılmasına yol açtı.[18] Kapatılma kararı ile çok sayıda üye ülkeyi terk etmek zorunda kalırken gittikleri diğer Arap ülkelerinde benzer faaliyetlerde bulundular. Özellikle Suriye'de ciddi bir taban oluşturdu. 12 Şubat 1949 tarihinde aracına açılan ateş sonucu Hasan el-Bennâ Kahire'de hayatını kaybetti. Bennâ'nın vefatından sonra Hasan el-Hudeybi Genel Mürşit olarak teşkilatın başına getirildi.[19]

Hareket kuruluşundan bu güne kadar aslında başkan ve hükümetlere karşı tavrını temelde hiç değiştirmedi. Ülkedeki siyasî yapının içerisinde yer alarak yasal yollardan faaliyetlerde bulunmayı öncelik haline getirmişti. 1952 yılında Nasır tarafından yapılan devrim sonrasında birçok siyasi parti kapatılırken MK'e dokunulmadı.[20] Bu yaklaşımı ile bekli de Mısır'da yönetimlerle uzlaşma içerisine girebilen tek siyasal akımdır. İhtilaflı konularda uzlaşmacı bir siyaset, ortak kalınan

[17] Said Havva, 50. Yılında Müslüman Kardeşler Hareketi, Uysal Kitapevi, Konya, 1980, s.101-108
[18] Tayfun Nasuhbeyoğlu, Mısır'da İslami Hareketler, Ankara, 1993, s.36, http://pusuladernegi.org/
[19] Ömer Turan, Medeniyetlerin Çatıştığı Nokta Ortadoğu, Yeni Şafak Yay, İstanbul, 2003,s.268
[20] Ahmet Abu El-Feth, Nasır, (Nusret Kuruoğlu, çeviri), Renk-Tur Yay.,İstanbul, 1965, s.107

noktalarda ise beraber çalışma ortamlarına katkı sağlamışlardı. Bu uzlaşmacı ve ılımlı yaklaşımlarına rağmen yönetimlerden istediği yasallaşma sürecini bir türlü sağlayamadı, Nasır iktidarı devralmasından iki yıl sonra kendisine rakip muhalif güç olarak gördüğü MK teşkilatını çökertmek için bir dizi operasyon başlattı. Binlerce üyesi tutuklanırken mallarına el konuldu ve 7 üyesi idama mahkûm edildi.[21] Enver Sedat, MK'i solcular karşısında bir denge unsuru olarak görmesi nedeniyle kendilerine kontrollü bir hareket alanı tanımıştı. Faaliyetleri ve teşkilatlanmalarına yasal olarak izin verilmese de rejimi açıkça eleştirmemeleri nedeniyle toplumsal alanlardaki faaliyetlerine göz yumularak cezaevinde bulunan bazı liderler 1974 yılında serbest bırakıldı.[22] Enver Sedat dönemine göre Hüsnü Mübarek döneminde MK'i temsilen Genel Mürşit adıyla çeşitli bildiri ve yayınlar yapabilmiş ve siyasî partilerle girişilen ortaklık anlaşmaları ile Halk Meclisi'ne temsilci gönderebilmişti.

MK ekonomik anlamda yurt içi ve yurt dışında yaptığı yatırımlara zarar gelmemesi için hükümetlerle ve uluslararası örgütlerle ilişkilerini sürekli olarak yumuşak tutmuş ve hareket sürekli olarak yasal zeminlerde kalma ihtiyacı hissetmiştir. MK'in bu ılımlı tutumu diğer İslâmî akımlarca sürekli olarak eleştirilmiş ve zaman zaman üniversitelerde öğrenci çatışmalarına sebep olmuştur. MK uluslararası olayları da yakından takip ederek Genel Mürşit aracılığı ile bildiriler yayımlayarak görüşlerini dünya kamuoyu ile paylaşmıştır. Bunlara birkaç örnek verecek olursak;

İran-Irak Savaşı'nda (1980-1988) dökülen kanın durması için el-Ahram aracılığı ile **"Ateşkes yapılması ve Müslüman kanı dökülmesinin önlenmesi"**[23] isteğiyle İslâm dünyasına çağrıda bulunmuştu.

Pakistan Devlet Başkanı Ziyaülhak'ın ölüm haberi üzerine, 30 Ağustos 1988 tarihli şu açıklaması ile başsağlığı diledi;[24]

"Müslüman Kardeşler, Pakistanlı büyük kral, kardeş Pakistan İslam Devleti Başkanı Muhammed Ziyaülhak'ın ölüm haberini büyük bir üzüntü ile duyurur. Ecel Pakistan ve İslâm dünyasının onun mücadelesine çok muhtaç olduğu bir koşulda geldi."

[21] Ömer Turan, a.g.e., s.268
[22] Tayyar Arı, Geçmişten Günümüze Orta Doğu, Mkm Yay., Bursa, 2008, s.362
[23] Salih el-Verdani, a.g.e., s.222
[24] Salih el-Verdani, a.g.e., s.222

Filistin'in bağımsızlık ilanını ise "**Bağımsız Filistin devletinin kuruluşunu memnuniyetle karşıladığını ve desteklediklerini**"[25] ifade ederek kamuoyuna duyurmuşlardır. Bu ilişkiler 1988 yılında Yaser Arafat'ın Kahire'yi ziyaretinde MK Genel Mürşidini ziyareti[26] ile daha da anlam kazanmıştı.

Görüldüğü gibi MK hareketi Mısır'da ve dünyada yaşanan olayları yakından takip etmiş ve küresel bir bakış açısı ile kendi ilkeleri çerçevesinde olaylara yaklaşmıştır. Hareket, Filistin meselesini Müslüman kitlelerin birinci dereceden ilgilenmesi gereken bir sorun olduğu yaklaşımı ile öncelikleri arasına koymuştur. MK göz önündeki faaliyetlerine rağmen halen yasallığını kazabilmiş değildir. Kendi tüzel kişiliğine ait bir parti kuramamış ve seçimlere Ümmet Partisi, Liberal Parti ve Vehf Partisi ile ittifaklar kurarak siyasal alanda mücadele edebilmiştir. Yasallığını kazanma uğraşısı MK'i hükümetlerle çatışma alanlarından uzak tutmuş ve halkın her kesiminden destek bulabilmiştir. Bu sebeple de diğer İslâmî gruplar tarafından ılımlı olmakla ve İslâmî kuralları ihlal etmekle suçlanmışlardır.[27]

Devrim sürecini yakından takip eden MK'in temsilcilerinden Dr. Eşref Gaffar, Hüsnü Mübarek'in devrilmesinden sonraki bir yıllık süreci şu şekilde değerlendirmiştir;[28]

"Mısır halkı gelişmelerden memnun ama bazı çevreler özellikle medyayı da kullanarak sürece müdahil olmaya ve seçimlere gölge düşürmeye çalışıyor. Bu bir yılda hiç kimsenin tahmin edemeyeceği gelişmeler yaşandı. Seçimler, uluslararası ve yerel gözlemcilerin onayıyla tamamen şeffaf bir şekilde yapıldı. Bugün geldiğimiz noktada, bazı çevreler seçimlere gölge düşürmeye çalışıyor. Halk yeniden sokaklara çağrılıyor. 25 Ocak itibariyle halk yeniden sokaklara inecek ama bu sefer iki farklı grup söz konusu. Bunlardan İslami hareketler ve mutedil olanlar gelinen aşamayı önemli bir başarı ve demokratik sürecin başlangıcı olarak değerlendiriyor. Diğerleri ise askeri yönetimden intikam almak ve devrimi tamamlamak söylemiyle hareket ediyorlar. Bu arada Müslüman Kardeşler'den ve diğer İslami yapılanmalardan korkutmaya çalışarak bizlerin İslam devleti kuracağımızı söylüyorlar. Biz hiçbir şekilde Müslüman Kardeşler ve ötekiler tarzında yahut Müslümanlar ve gayr-i Müslimler şeklinde bir söyleme sahip değiliz."

[25] Salih el-Verdani, a.g.e., s.223
[26] Salih el-Verdani, a.g.e., s.223
[27] Salih el-Verdani, a.g.e., s.52-65
[28] Sivil Dayanışma Platformu, Basın Açıklaması, Mısır'da Yeni Dönem, 23Ocak 2012, http://www.timeturk.com/tr/

Zaman zaman kullanılan **"Yolumuz cihat, amacımız Allah yolunda ölmektir."**[29] söylemlerinin yerini, 2012 cumhurbaşkanlığı seçimleri öncesi ise **"Anayasamız Kur'an, rehberimiz Peygamber"**[30] afişleri ile Mısır'ın Müslüman halkına daha yakın ve ılımlı mesajlar vermiştir. Ilımlı söylemlerin olumlu sonucu seçim mitinglerinde katılımcıların fazlalığı ile alınmıştır.

Hüsnü Mübarek döneminde MK hareket alanlarını biraz daha genişleterek bazı kazanımlar elde etmiştir. Sosyal ve kültürel hayata hâkim olma konusunda daha aktif rol oynamışlar ve adeta bu alanlar Mübarek tarafından onlara ve Selefilere terk edilmiş durumdaydı. Hastaneler, okullar, dernekler ve yayınevleri aracılığı ile elde ettikleri kazanımlar devrim sürecinde önemli fırsatları ayaklarına getirmişti. Artık rejimin muhatap olarak almak zorunda olduğu en büyük siyasal güç konumuna gelmişlerdi.

1.1.2. Cemaatül-İslamiyye (Selefiler)

İslam'ın temel kaynaklarına dönülerek yeniden yorumlanmasının kastedildiği Selefi akımın yaygın olduğu ülkeler, Suudi Arabistan ve Körfez ülkeleridir. İslam modernizmi olarak ta bilinen akımın önemli temsilcilerinden olan Cemaleddin Efganî ve Muhammed Abduh, Kur'an ve sünnete yönelmek, taklidi bırakarak özgün düşünce sahibi olmak, İslam'ın hâkimiyeti için savaşmak ve tasavvufun Kur'an ve sünnete uymayan yönlerine karsı çıkmak gibi temel konularda görüş birliğine varmışlardır.[31] Dayanılan temel prensip, İslâm'ın ilk yayıldığı yıllardaki algı ile günümüz şartları arasında köklere bağlı kalmak üzere kurgulanan bir hayat tarzı geliştirmektir. Bu yaklaşım kendini en çok kıyafet tercihlerinde göstermiş ve siyasî algılarda Şiiliğin karşıtı bir yerde konumlanmıştır.[32]

Mısır ise son yıllarda bu akımın merkezlerinden birisi haline gelmiş ve siyasî faaliyetlerini devrim sonrasında yasal zeminlerde yapmaya başlamıştır. Yöneticilerin İslâm anlayışı eleştirilerek onları bu anlamda Kur'an'a ve Hz. Muhammed'in (s.a.v)

[29] Salih el-Verdani, a.g.e., s.218
[30] Salih el-Verdani, a.g.e., s.218
[31] Mustafa Sönmez, İslâm Modernizminin Doğuşu ve İki önemli temsilcisi, Atatürk Ünv., Erzurum, 2010, s.147
[32] Salih el-Verdani, a.g.e., s.239

öğretilerine uymaya davet etmişlerdir. Mücadele şekilleri itibariyle daha ılımlı olmaları nedeniyle et-Tekfir Hareketi tarafından hep eleştirilmişlerdir. Geleneksel yapıyı önemsemeleri ve siyasî düşüncenin dışında ferde önem veren hareket tarzları sebebiyle geniş kitlelere ulaşabilmişlerdir. Halk arasında hızla yayılması ise diğer gruplar tarafından İslâmî harekete karşı bir komplo olarak algılanmış ve bu planın arkasında Hüsnü Mübarek ile Suudi Arabistan'ın olduğu iddia edilmiştir. İslâmî ilimlerin yaygınlaşması alanında yaptıkları çalışmalarla dikkat çekmişlerdi. Özel hayata getirdikleri dayatmacı davranış şekilleri konusunda Müslüman halkın "Peygambere uyma" özlemine cevap verdikleri iddiası ile ortaya çıkmışlar ve uzun vadeli çalışmalar yapmışlardır. Bundan dolayı gençler ve öğrenciler Selefi akımını daha çok benimsemişler ve ülkenin geleceği konusunda belirleyici olmuşlardır.[33] Daha çok Mısır Üniversitesi çevresinde etkili olan hareket, 1970'li yıllarda kendini göstermiştir. Temellerini gelenekçi ve eskiye özlem üzerine oturtan hareket, 1980'li yıllarda MK'in etkisinde kalanlar ve selefi tutum sergileyenler arasında adeta iki kutup haline gelmişti. Hareketin MK'e yakın kesimi, seçimler öncesinde dağıttığı bildirilerle taraftarlarını MK'in adaylarına oy vermeye çağırmıştı. Cihadcı Cemaatül-İslamiyye diye isimlendirilen kesim ise faaliyetleri itibari ile en aktif gruptur. Söylemlerinde MK'e göre daha sert olan hareket sık sık yönetimlerle çatışmalar yaşamıştır.

İsrail ile imzalanan Camp David Barış Antlaşması'nın ardından eski Cumhurbaşkanı Enver Sedat Arap ülkeleri ve İslâmî cemaatler tarafından şiddetle eleştirilmiş ve hain ilan edilmişti. 6 Ekim 1981 tarihinde düzenlenen Arap-İsrail Savaşı'nın yıl dönümü kutlamalarında Cemaatül-İslamiyye mensubu Halid el-İslambuli'nin Enver Sedat'ı bir suikast sonucu öldürmesiyle cemaat, devlet tarafından adeta tasfiye edilmiştir. Cemaatin düşünce babası ve yöneticisi olan Dr. Ömer Abdurrahman, 1988 yılında New York'taki bir bombalama girişimi ile bağlantısı olduğu iddiasıyla ömür boyu hapse mahkûm edildi.[34]

Son dönemlerde hareketin önde gelen isimlerinden olan ve Enver Sedat suikastında bulunan Dr. Nacih İbrahim daha sonraları, suikastın bir hata olduğu açıkladı. Suikasta karışan diğer bir isim olan Abbud ez-Zümer, YAK tarafından

[33] Salih el-Verdani, a.g.e., s.121-136
[34] Tayfun Nasuhbeyoğlu, Mısır'da İslami Hareketler, a.g.m., s.30

serbest bırakılırken, **"Mübarek'in iş başına geleceğini bilseydik, Sedat'a suikast düzenlemezdik. Sedat, Mübarek'ten çok daha merhamet sahibi bir cumhurbaşkanıydı."**[35] açıklamasını yaptı. Yapılan bu açıklamalar Cemaatül-İslamiyye'nin de yeni süreçte yasal zeminlerde siyaset yapacağının sinyalleri olarak değerlendirilebilir.

Selefiler ülkede MK'den sonraki en büyük grubu oluşturmakta ve İslâmî söylemler açısından en büyük rekabet bu iki grup arasında yaşanmaktadır. Mısır siyasî hayatında, devrim öncesine kadar hiçbir etkisi ve rolü olmamıştır. Partili siyasetin İslâm'a aykırı olduğu inancı ile siyasal alanda olmaktan uzak durmuşlardır. Mübarek, MK'e karşı Selefileri denge unsuru olarak görmüş ve siyasetin dışında kalmaları şartı ile her türlü yapılanmalarına göz yummuştu. Cami, vakıf, dernek ve televizyon kurma gibi sosyal projeleri rejim tarafında desteklenmiştir. İslamcılık akımının Selefiler eliyle yürütülmesi, rejimin işine geliyordu. Çünkü selefi anlayışa göre veliyu'l-emre (devlet yöneticisine) karşı çıkmak haramdı.[36]

Selefiler Cemaatül-İslamiyye adı altında örgütlenerek İskenderiye, Kahire ve Aynüşşems Üniversitelerinde faaliyetlerini yoğunlaştırdılar. Her yıl bayram namazlarını Amr İbn'ül As Camii'nde[37] kılarak adeta bir gövde gösterisi yapmaktadırlar. Ülkede bulunan Hristiyan gruplarla da zaman zaman çatışan hareket takındığı yaklaşım tarzı sonucunda kendisine birçok çatışma alanı oluşturmuştur. Hükümet, MK, Hristiyanlar ve tarikatlar ile çeşitli fikir ayrılıkları sebebiyle birçok olumsuzluklar yaşamış ve yüzlerce taraftarı tutuklanmıştır. Cemaatin yayımladığı bildirilere genel olarak bir göz atıldığında Mısır Halk Meclisi kararlarını tanımayan, suikast eylemlerini kınayan, daha çok şeriat kanunlarını uygulamasını isteyen, rejimi sorgulayan ve İslâmî olmadığını savunan söylemleri ile ön plana çıkmaktadırlar.[38] Devrim sonrasında daha önce izledikleri siyasetten uzak durma tavırlarını değiştiren Selefiler en-Nur Parti kurarak siyasete adım atmışlardır. En-Nur Partisi'nin kuruluşundan hemen sonra kendi arasında "Nur" "Asalet" ve "Fazilet" olmak üzere

---

[35] http://www.dunyabulteni.net/, 11 Ekim 2011

[36] Tarık Abdulcelil, Mısır'da Siyaset Bir Süre Daha Ordu Etkisinde Kalacak, 22 Ağustos 2012 http://www.dunyabulteni.net/

[37] İslam'ın kabul edilişinden sonra Afrika kıtasında ilk inşa edilen camidir. Bu sembolik anlamı sebebiyle Mısır halkı için önemli bir ibadet mekânıdır.

[38] Salih el-Verdani, a.g.e., s.121-142

üç ayrı siyasi partiye bölünmesi[39] aralarındaki siyasi düşünenin netleşmediğini göstermektedir. Cumhurbaşkanlığı seçimleri öncesinde kendi adayları yasaklanınca Ebu-l Futuh'u destekleyeceklerini[40] açıklasalar da sürecin sonunda Mursi'yi desteklediler.

1.1.3. et-Tekfir ve'l Hicre

Nasır Döneminde tutuklanan Müslüman göstericilerin bırakılması amacıyla 1960'lı yıllarda öğrenci gösterileri yoğunlaşmıştı. Bu gösterileri organize eden Ziraat Fakültesi öğrencisi Şukri Mustafa tutuklanmış ve daha sonra kendisinin başkanlığını yürüteceği et-Tekfir ve'l Hicre akımının fikirlerini olgunlaştırmaya 1965-1971 yılları arasında kaldığı hapishanede başlamıştı. O günlerde MK hareketinin de etkilendiği sosyolog Seyyid Kutup fikirleri ile Şukri Mustafa'nın dikkatini çekmişti.

Hapishanede işkence edilen mahkûmları savunmak üzere faaliyetlerini sürdüren akım, öncelikle Başkan Nasır'ın İslâmî hükümlere göre dinden çıkmış olduğunu ilan ederek hedefini siyasî iktidarla mücadele alanında yoğunlaştırmıştı. Genel anlamda yöneticilerle ve iktidarlarla uzlaşı içinde davranmayı tercih eden MK ise et-Tekfir hareketinin bu tutumunu hiç mi hiç benimsememişti. Şukri Mustafa'ya adeta MK tarafından savaş açılmış ve onun fikirlerini çürüten yayınlar yapmaya başlanmıştı. et-Tekfir, iktidarlar tarafından düşman ilan edilirken sert söylemleri sebebiyle halk nazarında da umduğu desteği hiçbir zaman bulamadı.

Şukri çevresindeki her şeyden şikâyet eden, kendi inançları dışındaki oluşumları sert bir dille reddeden yaklaşım tarzı ile ya mücadele ettiği fikirleri yok edecek ya da kendisinin yok olacağı bir ortam oluşturdu. Şukri Mustafa hapishanede bile fikirleri nedeni ile yalnız kalmış ve ayrı bir bölüme konulmuştu. Yayımladığı el-Avde isimli kitabında MK grubu ile arasına duvar örmüş ve onları çok sert bir dille

[39] Tarık Abdulcelil, Mısır'da Siyaset Bir Süre Daha Ordu Etkisinde Kalacak, 22 Ağustos 2012 http://www.dunyabulteni.net/
[40] ORSAM, Günlük Ortadoğu Bülteni, http://www.orsam.org.tr/, 02 Mayıs 2012, s. 11

eleştirmişti. Şiire yatkınlığı ile tanınan Şukri'nin kaleme aldığı şu kaside onun ruh halini çok iyi anlatıyordu;[41]

"Şimdi savaşma ve nefsi, Allah yolunda karşılaştığı engellere karşı hazırlama zamanıdır. Ben bu kaside de üç değişik savaşı ele aldım:

1. Çoluk çocuk ve gelenekler konusunda, kişinin nefsiyle savaşı.

2. Savaş meydanında beni terk edenlerle savaş; bununla daha önce aralarında bulunduğum, sonra Hak'tan ayrılan ve kendilerini unutup giden Müslüman Kardeşler'i kastediyorum.

3. Mısır'da küfür ve küfrün önderleri ile savaş."

et-Tekfir akımı geçmişin hiçbir fıkhî ve fikrî birikimini önemsememekte, buna karşı kendi ortaya koyduğu yeni görüşlerinin tartışılmaz gerçekler olarak tanımasında ısrarcı tutumuyla ilim ehline karşı sert tavırlar takınmıştı. Âlimleri İslam'ın önünde Allah'a giden yolu engelleyenler olarak görmekte ve onları takip edenleri ise İslamî konularda insanlar taklit edilmez, **"taklit eden de kâfir olur"**[42] hükmü ile dışlamışlardır. Akım bu sert söylemlerine rağmen 1970'li yıllarda çok hızlı bir şekilde yayıldı. Gelenekçi İslâm anlayışını terk eden topluluklar et-Tekfir'de sıra dışılığı bulmuşlar ve yönetim kadroları ile ciddi sorunlar yaşamışlardı. Yükseliş dönemi olan bu yıllarda çok sayıda üyesi olan grup içerisinde de bazı görüş ayrılıkları olmuş ve ayrılan cemaat mensuplarının öldürülmesine kadar gidilmişti. Yapılan bu radikal davranışlar sebebiyle tepki toplamışlar ve rejim adına eski Evkaf Bakanı Şeyh ez-Zehebi kendilerini sert bir dille eleştirmişti. Kendi düşüncelerine açık bir saldırı olarak değerlendirdikleri bu eleştiriler sonrasında ez-Zehebi'yi kaçırarak öldürmüşlerdir. Bu eylem cemaat için zor günlerin başlangıcı olmuştu. Adam kaçırma ve öldürme eylemlerin artması ile 1977 yılında askeri mahkeme, cemaat lideri Şukri Mustafa ve dört arkadaşını idamla cezalandırmış ve birçok örgüt üyesi tutuklanmıştı. Tutuklama sürecinin 1980'li yıllara kadar devam etmesi ile esneklik metodunu tercih ederek daha yumuşak söylemlerle varlığını devam ettirmeye çalıştılar. Devlet memurluğunun İslâmî anlamda uygun olamayacağı

[41] Salih el-Verdani, a.g.e., s.88
[42] Salih el-Verdani, a.g.e., s.90

görüşü terk etmek zorunda kaldılar ve bürokraside görev almaya başladılar. Buna rağmen mensuplarının çoğunluğu ticaretle ilgilenen kişilerden oluşmaktadır.[43]

1.1.4. Kıptiler

Kıpti kelimesi hakkında dilbilimcilerin çeşitli görüşleri mevcuttur. Arap araştırmacılara göre bu kavram, Hz. Nuh'un torunlarından biri olduğu rivayet edilen eski Mısır Kralı Kıpt'ın isminden gelmektedir.[44] Diğer yaygın bir görüşe göre ise bu kelimenin Yunanca Aigyptos (Mısır)'dan türediği şeklindedir. Kıpti basit anlamda Mısırlı demektir. Kıptiler, kadim Mısır tarihindeki Firavun dönemine kadar uzanan yerli sakinler olarak da bilinmektedir. Mısır tarihinin en eski halkını oluşturan Kıptiler, Roma devrinde şiddetli etnik baskılara maruz kalırlar ve M.S.46'da Hristiyanlığı seçerler. Okuma yazma bilmeyen bu insanlar papazların günlük işlerinde hizmetkâr olarak çalıştırılırlardı.[45]

Romalıların baskısı bu kez Hristiyanlık üzerinde yoğunlaşır ve Kıptiler Bizans dönemine kadar dinlerini yaşamakta hep sıkıntı ile karşı karşıya kalmışlardır. Konstantinos döneminde dinlerini yaşama konusunda serbest bırakılsalar da M.S.416'da Hıristiyan cemaatinden dışlanırlar. Gördükleri baskılar yüzünden Arapların saldırılarında Bizans'a yardım etmediler ve Arap hâkimiyeti altında Mısır'da 300 yıl kadar huzur içinde yaşadılar. Haçlı Seferleri'nde Hristiyan oldukları için Araplardan, Hristiyanlığın sapkın bir kolu oldukları gerekçesiyle de Haçlılar tarafından da zulme uğrarlar. Yani yaşadıkları coğrafyada hiçbir zaman asli unsur olarak kabul edilmediler. Kıpti ifadesi Müslümanların Mısır'ı fethinden sonra bu topraklarda yaşayan Hristiyan toplumu ifade etmek için kullanılmıştır. Osmanlı döneminde dinlerini yaşama konusunda serbest bırakılmışlar ve gayrimüslim konumunda kendilerinden vergi alınmıştır. Tarihin her döneminde İslâmiyet'in farklı dinlere hoşgörü ile yaklaşması ve ibadet özgürlüğü sağlaması sonucu Kıptiler Müslümanların egemenliğini Bizans egemenliğine tercih etmişlerdir. Kavalalı Mehmet Ali Paşa döneminde devlet idaresinde önemli görevlerde bulunmuşlardı.

[43] Salih el-Verdani, a.g.e., s.97-117
[44] Mustafa Erdem,Kıpti Kilisesi Üzerine Bir Araştırma http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/37/
[45] Muhammed Hasaneyn Heykel, Öfkenin Sonbaharı, İnsan Yay., İstanbul, 1986, s.174

Genelde Müslümanların hâkimiyetinden memnun olan Kıptilerin hak ve özgürlüklerine kısıtlama getirildiği dönemler de söz konusudur.[46]

Ortadoğu'da birçok Hristiyan cemaatler bulunmaktadır. Lübnan'da Marunîler, Suriye'de antik Hristiyanlar, Irak'ta Keldaniler ve en büyük toplulukları ise Mısır'da Kıptilerdir. Kıptiler 7-8 milyona yaklaşan varlıklarıyla Mısır'ın toplam nüfusunun yaklaşık olarak % 10'unu oluşturdukları ileri sürülmektedir. Bu sebeple Mısır için olduğu kadar Ortadoğu için de önemli bir dinî gruptur. Mısır Hükümeti, devrim öncesi süreçte sadece 2,5 milyon Kıpti'yi resmen tanımıştı. Orta Çağ boyunca ve İslâm'ın Mısır'a girişinden önce, Hristiyan olmayan yöneticiler ve Hristiyan olup da aynı görüşü paylaşmayan dindaşlarından gördükleri baskıya rağmen inançlarını devam ettirmişlerdir. İngiliz yönetiminden ulusal bir yönetime kavuşmanın ümidiyle Cemal Abdunnasır'ın önderliğindeki Hür Subayların 1952 yılında gerçekleştirdiği askerî darbeyi Kıptiler de Müslümanlar gibi saygıyla karşıladılar. Ancak büyük mal varlığına sahip az sayıdaki Kıpti ve diğer toprak sahipleri menfaatlerine ters düşeceği endişesi ile bu devrimi kendilerine bir tehdit olarak algıladılar. Kıptiler Nasır tarafından kurulan Devrim Komite Konseyinde temsil edilmeyince siyasî alandaki mücadelelerini Vefd Partisi içerisinde yürütmeyi tercih ettiler. Çok sayıda mensubu bulunduğu Vefd Partisinin kapatılması ile siyaset yolu da kendileri için kapatılmıştı. Nasır, Kıptilerin yükselen sesleri karşısında ayrımcılığı önleme adına bakan seviyesinde Kıpti vatandaşlardan atama yapmış; ancak bu kişiler cemaatin adını kullanarak makamlarını şahsi çıkarları için kullanmışlardır.[47] Nasır döneminde Kıptiler, devletle olan ilişkilerini iyi örgütlemişlerdi. Kıpti Kilisesi'nin başkanı olan VI. Kirollos istediği zaman Nasır'la görüşebiliyordu. Osmanlı döneminde her din mensubu ibadetini yapmakta özgür bırakılmış; ancak açıktan dinî propaganda yapmalarına izin verilmemişti. Buna rağmen Mısır'da bulunan Kıpti nüfusu ise gün geçtikçe artmakta idi. Bu nedenle kiliseye ihtiyaç duyulmakta ama yeni kilise için izin alma süreci çok uzun ve karmaşıktı. Cemaat mensupları çeşitli bölgelerden ev ve arsa alarak oluşturdukları mekânları genişletip ortasına okul yapmışlar ve geceleri getirdikleri kürsü, haç ve diğer malzemeler ile o binaları kiliseye çevirmişlerdi. Tüm bu kaçak yapılanmanın

[46] http://www.impr.org.tr/misirli-kiptiler-milliyetcilik-ve-hristiyanlik-baglaminda-bir-analiz/
[47] Muhammed Hasaneyn Heykel, a.g.e., s.174

sonunda polisin haberi oluyor ve bu kiliselerin faaliyetleri durduruluyordu. Patrik, Nasır'la iyi olan ilişkisini kullanarak yıllık ihtiyaçları olan 25-30 adet kilisenin yapılmasına izin almıştı. İyi giden bu ilişkiyi bozma ihtimali olan genç radikal Hristiyanların Patriklik makamına gelmemesi için bazı yasal düzenlemeler yapılmış ve Patrik olma yaşı 40'a çıkarılmıştı. Nasır tarafından yapılan bu düzenleme genç militan kuşaklar için engelleyici olmuş; ancak ilerleyen zamana karşı konulamamış ve aynı insanlar seçilebilme yaşına ulaşmışlardı. 1971'de Kirollos'un ölümüyle boşalan makam için iki aday bulunmaktaydı. Birisi muhafazakâr ekolü temsil eden yaşlı bir papaz diğeri ise genç kuşak temsilcisi Anba Shenuda idi. Enver Sedat'ın başkanlığı döneminde yapılan ilginç bir seçim yöntemi ile yeni papaz belirlenecekti. Karanlık bir odada kiliseler tarafından en fazla oy verilen üç adayın ismi bir torbaya konuluyor ve karanlık odada küçük yaşta bir çocuk tarafından torbadan bir isim seçiliyordu. Böylece küçük çocuğun masumiyeti seçimlere de yansıtılmış oluyordu.[48] Nasır'ın danışmanı Mısır'ın önde gelen gazeteci, tarihçi ve eleştirmenlerinden Muhammed Hasaneyn Heykel tarafından hileli olduğu ima edilen seçim sonucunda kutudan Shenuda'nın ismi çıkmıştı. Genç papaz daha önceden basın birliği üyesi olmasını iyi kullanarak kısa sürede devlete karşı ciddi bir karşı güç olabileceğini gösterdi. Kahire'nin Khanka bölgesinde büyük bir kilise inşa edilmiş ve etrafında büyük dükkânlar yapılarak cazibe merkezi haline getirilmişti. Okul yapma bahanesiyle arsa satın alınarak kaçak yapılan bu kilisenin yıkılması ile ortam gerginleşti ve geri adım atmaya niyeti olmayan genç papaz Shenuda yıkıntıların arasında ayin yapmak üzere Hristiyanlara çağrıda bulundu. Polisin engel olmaya çalışması sonucu çıkan çatışmada çok sayıda insan yaralandı. Meclis Araştırma Komisyonuna götürülen sorunun temelinde etnik çatışma olmadığı, çıkan olaylardan kişilerin sorumlu olduğu sonucuna varılmış ve bu karar Sedat'ı rahatsız etmişti. Sedat başta güvendiği Shenuda'nın kendisi için sorun olmaya başlaması üzerine Kilise yönetimini ziyaret etti. Umduğundan daha sıcak karşılanması Sedat'ı memnun etmiş ve daha önce Nasır tarafından söz verilen 25 kilise yapma sözüne karşılık 30 kilise inşa edilmesi vaadi ile aradaki buzlar erimişti. 14 Nisan 1977'de Shenuda ABD'yi ziyaret etmiş ve gazetecilerin olduğu bir ortamda dönemin ABD Başkanı

[48] Muhammed Hasaneyn Heykel, a.g.e., s.190

Carter'ın Mısır'da yaşayan Hristiyan nüfusunu 7 milyon olarak açıklaması Sedat'ı rahatsız etmişti. Yapılan sayımlarda bu sayının aslında iki milyon civarında olduğunun tespit edilmesine rağmen, ABD Başkanı tarafından yapılan bu açıklama Kıpti kiliseler tarafından memnuniyetle karşılanırken sorun ABD tarafından daha da büyütülmüştü. [49]

Mübarek döneminde sık sık yakılan kilise eylemlerine Ekim 2011 tarihinde bir yenisi daha eklenince Kıpti Kilisesi cemaatini meydanlara çağırdı. Yapılan gösteriler esnasında çıkan çatışmalarda askeri güçler tarafından 24 kişi öldürülmüş, 200'den fazla insan yaralanmıştı. Devam eden günlerde ölü sayısı 40'a ulaştı.[50] Kendilerine uygulanan bu terör saldırıları yüzünden Kıptiler devrim süresince güvenlik güçlerine tepkili olurken, seçimlerde liberallerin tarafında yer aldılar.

1.2. SİVİL TOPLUM HAREKETLERİ

Cemal Abdunnasır, Enver Sedat ve Hüsnü Mübarek dönemlerinde hemen hemen hiçbir sosyal ve siyasal oluşuma izin verilmemesi sebebiyle halk**,** yöneticilerin seçilmesinde iradesini gösterememişti. Özellikle dinî grupların çoğalarak kendilerini göstermeye başladıkları Hüsnü Mübarek döneminde az da olsa siyasal zemin bulan gruplar Halk Meclisi'nde temsil yetkisini elde edebilmişlerse de uzun soluklu siyasi hayatları olmamıştır. Bilgi teknolojilerinin getirdiği değişimlerden etkilenen Mısır halkı son dönemlerde sosyal medya aracılığı ile fikirlerini paylaşacağı özgür bir ortam bulmuş; ancak bu da teknik olarak engellenmeye çalışılmıştır. Devrim sürecinin başlamasıyla zaten var olan potansiyelin harekete geçirilmesi ile gruplar kendi özgün kurumsal yapılarını oluşturmuşlardır.[51] İslami grupların yanında Kıptiler de bireysel hak ve özgürlükler noktasında meydanlardaki göstericilerle aynı şeyleri istiyorlardı. Onların en büyük istekleri ise bağımsız kilise ve Hristiyan okullarıydı.

---

[49] Muhammed Hasaneyn Heykel, a.g.e., s.194
[50] Celalettin Yavuz ve Serdar Erdurmaz, a.g.e., s.64
[51] Veysel Ayhan ve Algan Nazlı Ayhan, Uluslararası Ortadoğu Barış Araştırmaları Merkezi (IMPR), Mısır Devrimi ve Mübarek: Bir Diktatörün Sonu, IMPR RAPOR – No: 6, 2011, s.19 http://www.impr.org.tr/

Kıptiler devrim sürecinde hiçbir zaman Müslüman-Hristiyan ayrımına gitmediler. Tahrir gösterilerinde daha çok liberallerin yanında yer aldılar. Süreçte yaptıkları açıklamalarda Müslüman halkın tepkisini çekecek açıklamalardan uzak dururken temel istekleri bireysel hak ve özgürlüklerin genişletilmesi oldu. Hüsnü Mübarek'in gitmesi konusunda diğer gruplarla beraber hareket ettiler; ancak Mursi'nin meclis dışından oluşturmaya çalıştığı hükümette "yeterli seviyede temsil edilmedikleri" gerekçesi ile yer almadılar. Anayasa çalışmalarında da liberallerle birlikte hareket ederek hazırlanan metnin İslami grupların baskısı altında hazırlandığı itirazlarında bulundular. Amerika'da yaşayan Kıptiler Mısırlı Kıptiler için eşit haklar ve insan haklarının iyileştirilmesi konusunda diaspora kuruluşları aracılığı ile teşkilatlanmışlardır. İsteklerinin en önemli ise devlet kurumlarında Kıptilerin görev almalarını sağlayacak mevzuatın çıkarılmasıydı. Kıpti Mısırlılar; American Coptic Association, US Copts Association, American Coptic Union ve Coptic Assembly of America kuruluşu altında örgütlenmişler ve isteklerinin uygulanması konusunda ABD yönetimine baskı uygulamışlardı.[52]

Mart ayında 88 yaşındaki Papa 3. Şenuda hayatını kaybetmesinden sonra kiliseler yeni liderleri için seçimlere gittiler. Üç ismin belirlendiği kuradan Papa Tavadros'un ismi çıktı. 18 Kasım'da göreve başlayan yeni Papa hakkında Kahire BBC muhabiri Jon Leyne **"Mısır'da hiç kimsenin Tavadros'tan 'radikal değişimler yapmasını beklemediğini"** ifade ederek ılımlı bir kişiliğe sahip olduğunu ifade etmiştir.[53]

1.2.1. 6 Nisan Hareketi

Mısır halkının uyanışında önemli bir yere sahip olan hareket devrim sürecinde halkın bilinçlendirilmesi konusunda güçlü bir aktivist grup olarak kendini göstermiştir. 2007 yılında kurulan internet sayfası üzerinden organize olmaya başlayan grup, ismini 6 Nisan 2008'de başlattıkları genel grev çağrısının başarıya

[52] Işık Kuşcu, Amerika'daki Mısır Diasporasının 2011 Mısır Devrimi Sırasındaki ve Sonrasındaki Rolü, http://www.orsam.org.tr/, 13 Eylül 2012.
[53] http://improkul.impr.org.tr/, 28 Kasım 2012

ulaşması sonrasında almıştır. Oluşturdukları internet grubu aracılığı ile ekonomik koşulların iyileştirilmesi, işçi ve memur maaşlarının arttırılması, çalışma koşullarının iyileştirilmesi, yolsuzlukla mücadelenin başlatılması ve işkencelerin sonlandırılması gibi birçok sosyo-ekonomik ve siyasal taleplerde bulunmuşlardır. Çağrılarına cevap alamayan topluluklar meydanlara inerek seslerini sosyal medyayı kullanmayan insanlara da duyurdular. Yapılan bu gösterilerde hayatını kaybeden üç eylemci için her yıl anma törenleri düzenlenmektedir.[54]

Grup, üniversite gençliğinden ve entelektüel kesimden almış olduğu destekle organizasyonlarını Facebook, Twitter ve Flicker gibi sosyal medya üzerinden yapmıştı. Gittikçe daha fazla dikkat çeken internet siteleri hükümet tarafından kapatılmış, sosyal paylaşım siteleri de engellenmişti. İnternet sitesinin **(http://6april.org/)** kurucusu olan Ahmet Maher, halkı gösterilere çağırması ve kendisinin de bu eylemlere katılması sebebiyle birkaç defa tutuklanmış; ancak diğer üyeler aktivitelerine devam etmişlerdi. Yapılan baskılara rağmen grup giderek sesini daha geniş kitlere duyururken işçi sendikalarının da dikkatinin çekmeyi başarmıştır. Çalışanların yoğun olduğu Mahalla el-Kubra'da işçi hakları konusunda yapılan çağrılar sendikaların da desteği ile hükümete duyurulmuştu.[55] Ancak tüm bu girişimler sonuçsuz kalmıştır. 2008'de yapılan eylemler sırasında tutuklanan Ezra Abdülfettah'ın serbest bırakılması için yapılan gösterilerin yankıları uluslararası basına da yansımıştı. Sanal olarak kurulan ve interaktif çalışan bu gençlik hareketinin siyasal talepleri Mübarek karşıtı kesimlerin de desteğini almıştı. Dolayısıyla yapılan çağrılar sadece işçilerin değil durumdan şikâyetçi tüm kesimlerin ilgi odağı oldu. 6 Nisan Hareketi, internet üzerinden kısa sürede binlerce insana ulaşmış ve yapılan mitinglerde herhangi bir siyasî yapıya ait olmadıklarını dile getirmişlerdir. Hazırladıkları çağrı metinlerinde İslâmî terminolojiye yer vermemeleri dikkat çekicidir. Siyasî bir uzantıya sahip olmaması sebebiyle yaptıkları çağrılara Nasırcı liberaller, İslâmcılar, kadın hareketleri ve akademisyenler de destek vermişti. Hareketin temeline bakıldığında asıl vurgunun demokratikleşme üzerine yapıldığı görülecektir. Çıkışta sadece işçi hakları üzerine yoğunlaşmış gibi gözükse de,

[54] Veysel Ayhan ve Algan Nazlı Ayhan, a.g.r., s.12
[55] SETA Yay., Rapor No:2, 25 Ocak'tan Yeni Anayasaya: Mısır'da Dönüşümün Anatomisi, Ankara, Nisan 2012, s.18

sonraları Hüsnü Mübarek rejiminin sonlandırılması ve daha iyi bir Mısır için çalışması konusunda yaptığı aktiviteler hareketin geniş tabanlı olmasına katkı sağlamıştır.[56]

1.2.2. Halid Said Hareketi

Hareket, 6 Nisan Hareketi gibi genç aktivistlerin internet üzerinden organize olmaları ile çıkmıştır. 7 Haziran 2010 tarihinde Halid Said isimli gence ait olan internet kafede meydana gelen olayları polis aşırı güç kullanarak yatıştırmış ve kafe sahibini tutuklamıştır. Cezaevinde gördüğü işkence yüzünden Halid Said'in ölmesi üzerine özellikle İskenderiye'de başlayan protesto gösterileri ülke çapına yayıldı. Polis, Said'in uyuşturucu kullandığı için öldüğünü ve olayın adi bir suç olduğunu açıkladı. Ancak görgü tanıklarının Said'in ölümü sonrası fotoğraflarını internette yayınlamaları üzerine ölüm sebebinin işkence olduğu anlaşıldı. Bu olaylar üzerine el-Şehid isimli bir kişi tarafından **"We are all Khaled Said/ Hepimiz Halit Said'iz"**[57] adlı Facebook hesabı açıldı. Sayfa ilk zamanlarda Said'in ölümü üzerine yoğunlaşmıştı; ancak ilerleyen zamanlarda polisin kullandığı şiddeti ve anti demokratik uygulamaları paylaşmaya başladı. Halid Said internet siteleri, 2011 olaylarında Mübarek rejimin devrilmesi talebiyle ortaya çıktılar. 2 Şubat 2012'de Mübarek taraftarlarının İskenderiye'de gösteri yapan gruplara saldırması üzerine Halid Said Facebook sayfası başka Halid Saidlerin ölmemesi çağrısı ile dünyaya mesaj göndermişti.[58]

Hareket, Tunus'ta yaşanan ayaklanmaları örnek göstererek Mısır halkını Mübarek rejimine karşı tepki vermeye çağırdı. Ülkede yaşanan insan hakları ihlallerine, polisin ölümle sonuçlanacak şekilde aşırı güç kullanmasına ve olağanüstü hal yasalarının neticesi olarak işkencelerin yapılmasına dikkatleri çekmeye çalıştı.

Facebook sayfasına olan ciddi talebi engellemek için erişim yasağı getirilmiş; ancak yurt dışındaki sunucuları kullanılarak yayın sürdürülmüştür. Hareket, ağırlıklı olarak İskenderiye ve Süveyş'teki aktivistlerce desteklenmişti. Devrim sürecinin

[56] Veysel Ayhan ve Algan Nazlı Ayhan, a.g.r., s.13
[57] SETA, a.g.r., s.19
[58] Sayfa hakkında daha fazla bilgi almak için bkz., http://www.facebook.com/El Shaheeed

başlaması ile Kahire'de de çok sayıda takipçi tarafından izlenmeye başladı. Sanal dünyanın dışında çeşitli poster ve bildiriler sokaklara asılarak daha geniş kesimlere ulaşılmıştır. 6 Nisan Hareketi gibi, Hepimiz Halid Said'iz Hareketi'nin de Avrupa ve Amerika'da destekçileri bulunmaktadır. Devrim sonrasında siyasî bir yapılanmaya girmeyen Hareket, bundan sonraki gelişmeleri sanal ortamdan takip etmiştir. Savunucularının en büyük talebi ise yeni dönemde Mısır'ın daha özgür ve demokratik bir hayata kavuşmasıdır.[59]

1.2.3. Kifaye (Yeter) Hareketi

Rejim ile muhalefet arasındaki mücadelenin keskinleştiği dönemlerin en önemli grubu Kifaye hareketi olmuştur.[60] Mısırlılık kimliğini ön planda tutan hareketin geçmişi diğer aktivist oluşumlara nazaran daha eski bir tarihe sahiptir. 1970'li yıllarda Mısır'daki sağ ve sol görüşlü öğrencilerin de içinde bulunduğu topluluk Nasırcı ve İslâmcı partilerden ayrılan siyasî liderler tarafında kurulmuştur. Mübarek rejimini eleştirirken diğer yandan ABD'nin Irak işgalini, Filistin'de süren İsrail işgali ve Sudan konusundaki dış politikada yapılan hatalara dikkat çekmişlerdir. Despotik yönetim tarzının Mısır'ı dış politikada başarısız kıldığı ve bölgesel ağırlığını kaybettirdiği gerekçeleriyle eleştiriler getirdiler. 1993 yılında solcu ve İslâmcı parti liderlerine Mısırlı kimliğinin oluşturulması amacıyla bir diyalog çağrısında bulundular. Hiçbir dinî ve siyasî kimliğin altında olmak istemeyen aktivistlerin çalışmaları ve çağrıları toplumun elit kesimleri tarafından olumlu karşılandı. 2003 yılına gelindiğinde George İhsak tarafından yapılan yeni bir çağrı ile toplumun her kesimini temsil eden liderlerle bir dizi toplantı yapılmıştır. Toplantılarda Irak işgalindeki politik hatalar ve despotik yönetim tarzı nedeniyle Mısır'ın küresel çapta zayıflayan rolü üzerinde durulmuştur.

Hareketin çekirdeğini MK'den ve Nasırcı kanattan ayrılarak parti kuran liderler ve elitler oluşturmuşlardı. 2000'lerin başında Ulusal Diyalog adı altında Mısırlı muhalifleri tek çatı altında toplama gayretiyle bir dizi reform çağrısı yapılmıştır. Çağrı MK ve sol görüşlü Tagammu oluşumunun anlaşamaması sebebiyle

[59] Veysel Ayhan ve Algan Nazlı Ayhan, a.g.r., s.12-13
[60] SETA a.g.r., s.12

amacına ulaşmamış, arzu edilen çatı kuruluş oluşturulamamıştı. Kifaye Hareketi meclis ve cumhurbaşkanlığı seçimlerini protesto etmesine rağmen Eymen Nur'un partisini desteklemişlerdi. 2000'li yıllara gelindiğinde İkinci Filistin İntifadasıyla siyasi protestolar arttı. Protestolar 2004 yılına geldiğinde Kifaye Hareketi ile iç sorunları da dile getirmeye başladı.[61] 2005-2010 arasında Kahire merkezli yaptıkları gösterilerde çok sayıda aktivist gözaltına alınmış veya tutuklanmıştı. 2011 yılına gelindiğinde Kifaye Hareketi'ne bağlı aktivistler Tahrir Meydanı'ndaki gösterilere destek vererek Mübarek ve temsil ettiği rejimin gitmesi için diğer grupların yanında yer aldı. Hareket diğer aktivist hareketlere kıyasla daha sol ve seçkin bir grup tarafından temsil edilmektedir.[62] Tunus'ta başlayan devrim sürecinden sonra Kifaye Hareketi Olağanüstü Hal Kanunu'nun kaldırılmasını, işkencelerin sonlandırılmasını ve siyasi tutukluların serbest bırakılmasını istemiş ve binlerce insanın sokaklara inmesini sağlamıştı.[63]

GCRIS

[61] Turan Kışlakçı, Arap Baharı, Mana Yay., İstanbul, 2012, s.125
[62] Veysel Ayhan ve Algan Nazlı Ayhan, a.g.r., s.12-13
[63] Celalettin Yavuz ve Serdar Erdurmaz,a.g.e., s.64

İKİNCİ BÖLÜM
SİYASİ YAPI

2.1. SİYASİ YAPININ İNCELENMESİ

Mısır 6 bin yıllık tarihi bir geçmişe sahip olması dolayısıyla bünyesinde çok zengin bir demografik yapıyı barındırmaktadır. Afrika ve Ortadoğu coğrafyasında ekonomisinin büyüklüğü ile de dikkat çeken Mısır'ın siyasî yapısı sosyalizm, otoriter rejim, liberalizm ve muhafazakâr düşünceleri barındıran renkli bir mozaik sergilemektedir. Afrika ve Asya arasındaki kara bağlantısında; Avrupa, Hindistan ve Uzak Doğu arasındaki deniz ulaşımında geçiş merkezi olan Mısır, tarih boyunca birçok istilalara sahne olmuştur. Stratejik konumu onu, Afrika Birliği, Arap milliyetçiliği ve İslâm dünyasında önemli bir konuma getirmişti. Halk yaşayış tarzı bakımından gruplara ayrılmıştır. Mısır'da nüfusun çoğunluğunu teşkil eden genellikle şehirlerde yaşayan fellahlar (köylüler) ile okumuş ve tüccar sınıfı arasında dilde olduğu gibi hayat tarzında da farklılıklar göze çarpar. Ayrıca bugün azınlıkta kalan arazi sahipleriyle vahalarda yaşayan Bedeviler geçmişteki siyasî güçlerini kaybetmiş durumdadırlar. İbn Haldun'un ulusal karakterin kaynağı olarak tanımladığı toplumsal yaşam biçimi olan bedevilik, üretim biçimi, beslenme tarzı ve iklim[64] Mısırlı kimliğinin oluşmasında tam bir uyum içerisindedir.

Afrika kıtasının en büyük şehri olan Kahire, Arap âleminin kültür merkezidir. Bu şehirde eski ve tarihi eserler bol olup, modern bir turizm merkezidir. Dünyanın 7 harikasından biri olan İskenderiye Feneri'nin bulunduğu İskenderiye, Abu-Simbel tapınaklarının[65] bulunduğu Assuan, dünyanın en büyük sfenksinin[66] ve üç piramidinin bulunduğu Gize diğer önemli büyük şehirleridir.

---

[64] Seyfi Say, İbn Haldun'un Düşünce Sistemi, İlk Harf Yay., İstanbul, 2011, s.447

[65] Güney Mısır'da bulunan antik tapınaktır. Ramses-II, Nubya'daki isyancıları bastırmak için yaptığı sefer sırasında bir fili takip ederek Ebu Simbele ulaşır. Ramses, buraya iki tapınak yapmaya karar verir. Büyük tapınak dağın içi oyularak, 20 yılda yapılır. Kapısında 4 dev boy Ramses heykeli vardır. Küçük tapınak kraliçe Nefertari ve tanrıça Hathor'a adanmıştır. (Jennefir Losco, (Levent Türer,çeviri), Mısır İçyüzü, Tudem, İzmir, 2008, s.58)

[66] Mısır Sfeknsleri aslan bedenli; insan, koç veya şahin başlı, dört ayaklı yaratıklardır. Mısırlılar Giza sfenksinin, güneş tanrısının biçim değiştirmiş hali olduğuna inanıyorlar.(Jennefir Losco, a.g.e., s.45)

Eski Mısır dini çeşitli objeleri mukaddes sayarak onların heykellerini ve resimlerini yapmışlardır. Mısırlılar genellikle çok ilahlı Tanrı kavramına inanırlar. Mısır tapındığı ilahları konularını gökten, topraktan, sudan, bitkilerden, hayvanlardan ve insanlardan alırlar. Mısırlılara göre her şeyin başı gök tanrısıdır. Tarih boyunca, Gök ve Nil İlahları daima en önemli tanrılar olarak kalmışlardır.[67]

Partileşme süreci 19. yüzyılın başlarında başlamış ve 1907 yılında Mustafa Kamil tarafından kurulan Hizbu'l Vatan (Vatan Partisi) siyasî hayatın önemli aktörleri arasında yer almıştır. Mısır'ın İngilizler tarafından işgali sırasında örgütlenen Hizbu'l Ümme (Ümmet Partisi) o dönemlerde ulusal direnişin öncülüğünü yapmıştır. Hüsnü Urabi tarafından 1922 yılında kurulan el-Hizbu'ş Şuyui'yyu'l- Mısrî (Mısır Komünist Partisi) ve Hizbu'l-Islah (Islah Partisi) Hıdivlik sonrası sosyal yapı üzerinde etkili olmuştur.[68]

Mısır'daki mevcut siyasî yapılanmanın oluşmasındaki tarihi sürece göz atacak olursak Osmanlı ve Avrupa modellerinin izlerini görürüz. Napolyon'un 1798'da Mısır'a askerî çıkarma yapması[69] üzerine Osmanlı 1805'te Mehmet Ali Paşa'yı vali olarak tayin etmişti. Bu dönemde oluşturulan ilk danışma meclisi sayesinde parlamenter sisteme adım atılmıştır. Yapılan birçok düzenlemenin en dikkat çekeni ise kadınlara iş hayatında çalışma izninin verilmesiydi. Hidiv İsmail döneminde politika ve eğitim alandaki reformlar yapılarak sosyal hayata dair önemli adımlar atılmıştır. Yapılan reformların getirdiği mali yük sebebiyle Avrupa ülkelerinden alınan borçlar ülkeyi ileriki yıllarda sıkıntıya sokmuştur. Bu krizi bahane eden Batı kendi değerlerinin halk üzerinde uygulanması karşılığında yardımlar yaparak askeri ve ekonomik hegemonya oluşturmaya çalışmıştır.

Mısır ekonomik sorunlara rağmen modernizasyon çalışmalarına hız vermiş ama kendini içinden çıkılamaz bir borç batağında bulmuştur. Süveyş Kanalı'nın açılması sonrasında 1876'da kurulan çok uluslu şirketler aracılığı ile İngiliz ve Fransızlar, Mısır maliyesini yönetmeye başladı. Oluşturulan borç komisyonunun çalışmalarını takip etmek üzere iki ülke hükümette kendi bakanlarının da yer

[67] Jennefir Losco, a.g.e., s.16-20
[68] Ramazan Yıldırım veTarık Abdülcelil, a.g.e., s.4
[69] Coşkun Üçok, Siyasal Tarih, Ankara Ünv. Hukuk Fak. Yay., Ankara, 1975, s.55

almasını sağladı. Tüm bu uygulamalardan Mısır halkı rahatsız olmuş, artan vergiler yüzünden ciddi yoksullaşma sorunu ile karşı karşıya kalmıştır.[70]

Milliyetçi söylemlerin artması üzerine el-Ezher'de eğitim almış asker kökenli Arabi Paşa muhalefetin sesi olmaya başlamış ve toplumun her kesiminden destek almıştır. Güçlü desteğin karşısında duramayan Hidiv İsmail yetkilerini oğlu Hidiv Teyfik'e devrederken Arabi Paşa, genelkurmay başkanlığına getirilmiş ve bu atama İngilizlerin ve Fransızların tepkisine neden olmuştu. Arabi Paşa yeni bir anayasa hazırlanmasına ön ayak olmuş, Mısır halkının iktidarla olan ilişkilerine farklı bir düzen getirmiştir. 1879 sonrası dönemde Mısır iç ve dış politikasına bağımsız bir yön verme çabaları İngiliz askeri tehditleriyle karşı karşıya kalınmasına yol açmıştır. Osmanlı Mısır'da düzeni sağlama adına bir dizi kanun çıkarsa da İngiliz kışkırtması ile halkın protestoları başladı. Polisin güç kullanması sonucu çıkan olayları İngiliz gazeteleri Mısır'da güvenliğin sağlanamadığı şeklinde yazmışlardı.[71]

İngiltere'nin Osmanlı'dan Arabi Paşa'yı etkisizleştirecek bir askeri harekâtta bulunma talebi Abdulhamid tarafından şiddetle reddedilmesine rağmen İngiliz işgaline engel olunamamıştır. İşgal karşısında başarılı olamayan Arabi Paşa yenilgiye uğramış ve 1950'lere kadar devam edecek olan İngiliz sömürgesi başlamıştır. İşgale rağmen 19 Nisan 1923'te hazırlanan yeni anayasada güçler ayrımı gözetilmiş ve parlamenter sistem hayata geçirmiştir. Yeni anayasa sonrasında Mısır'ın İngiliz işgalinden kurtarılmasını savunan Vefd Partisi parlamentoda çoğunluğu elde ederek iktidara gelmişti. Mısır-Sudan arasında yaşanan anlaşmazlıklara müdahil olan İngiltere yaptığı baskılar sonucunda Mısır'daki demokratik süreç hayata geçirilemeden yeni hükümetin istifa etmesini sağlamış ve hazırlanan anayasa rafa kaldırılmıştır. II. Dünya Savaşı sonrasında Arap-İsrail çatışmaları, bölgede Arap milliyetçiliğini tırmandırmıştı. Bunun sonucu olarak İngiliz destekli Mısır Monarşisi 26 Temmuz 1952'de Genç Subaylar Hareketi'nin Kral Faruk'u sürgüne göndermesi ile son bulmuştur. İktidarı ele geçiren Genç Subaylar Hareketi toplumun her kesiminin desteğin almış ve İngiliz karşıtı milliyetçi söylemlerin artmasını

[70] Veysel Ayhan ve Algan Nazlı Ayhan, a.g.r., s.4
[71] Muhammed Ferid, (Ali Benli ve Macit Karagözoğlu, çeviri), Mısır Mısırlılarındır, Klasik Yay., İstanbul, 2007, s.13

sağlamışlardır. Hareketin liderliğini yürüten Albay Nasır, siyasal yapılanmalara engel olmamış hatta MK teşkilatını Devrim Konseyinde yer almaya davet etmişti.[72]

Siyasal alanda son döneme damgasını vuran İslami akımlardan; MK, Selefilik, Cemaatül-İslamiyye ve et-Tekfir ve'l Hicre hareketlerinin yanında Hristiyanlığı temsil eden Kıptiler de ülkenin önemli etnik ve dini gruplarındandır. Ülke siyasetinin göz ardı edemeyeceği Kıpti hareketi ile diğer dini gruplar arasında zaman zaman çatışmalar yaşansa da, yıllarca hep beraber yaşamasını bilmişlerdir.

2.2. MISIR CUMHURİYETİ

Mısır Afrika kıtası ve Ortadoğu'da zengin tarihi mirası ve coğrafi konumu ile tarihin her döneminde farklılığını korumuştur. Dinler tarihi itibariyle üç dinin de ilgi odağı olmuştur. Mevcut siyasi yapı da bu mozaikten etkilenmiş ve çok kültürlülüğü bugünlere kadar yaşatabilmiştir. 1798'da Napolyon'un Mısır'a yaptığı çıkarmaya karşılık Osmanlı'nın Mehmet Ali Paşa'yı vali olarak ataması ile ülkede parlamenter sisteme geçiş süreci başlamıştır. 1800'lü yılların sonuna gelindiğinde Mısır kendine özgü politikalar üretmeye başlamışsa da o yıllarda zayıf kalan Osmanlı ile İngilizlerin siyasi mücadelesine sahne olmuştur. 1833 yılından sonra Mehmet Ali Paşa Osmanlı'dan bağımsız hareket etmeye çalışmış ve ordusunu güçlendirerek yayılmacı bir politika izleyerek İngilizlere yakınlaşmıştır. Mısır topraklarındaki hâkimiyeti zayıflayan Osmanlı 16 Ağustos 1838 tarihinde İngilizlerle ticari bir anlaşma yapmak zorunda kaldı.[73] 1879'da Mısır valisi olan Arabi Paşa, Osmanlı'nın siyasi desteğine rağmen İngilizlere karşı ayakta kalamamış ve 1950'lere kadar devam edecek olan İngiliz işgali başlamıştır.[74] İşgal altındaki Mısır buna rağmen 1923'te güçler ayrılığını esas alan yeni bir anayasa hazırlayarak parlamenter sisteme geçmeyi başarmıştır. İşgalin devam ettiği o dönemlerde milliyetçi akımların artması ile örgütlenen bir grup aydın Vefd Partisini kurmuş ve İngilizlere karşı millî mücadeleyi başlatmışlardır. Menfaatlerinin zayıfladığı bu dönemde İngiltere kendi yanlısı Mısırlı bürokratlar aracılığı ile hükümetin istifasını sağlamıştır. Böylece son dönemde atılan

[72] Veysel Ayhan ve Algan Nazlı Ayhan, a.g.r., s.5
[73] Rifat Uçarol, Siyasi Tarih, Harp Akademileri Komutanlığı Yay., İstanbul, 1985, s.133
[74] Ömer Turan, a.g.e., s.268

demokratik gelişmeler askıya alınmış oldu.[75] Ortadoğu'nun merkezi konumundaki Filistin topraklarında 1948 yılında İsrail'in kurulması ile başlayan Arap-İsrail çatışmaları ile Mısır kendisini ateşin ortasında bulmuştur. Zaten var olan Arap milliyetçiliği giderek tırmanmış ve Mısır içerisinde devletten bağımsız birçok sivil yapılanmalar oluşmaya başlamıştır. Kısa sürede geniş halk kitlelerine ulaşması açısından bu dönemin en göze çarpan hareketi MK teşkilatıydı. Bu gelişmelerden etkilenen birçok İslami ve liberal gruplar farklı söylemler ve mücadele şekilleri ile boy göstererek Mısır'da bağımsız, dini hassasiyetleri gözeten, İsrail ile mücadeleyi canlı tutup somut adımların atılmasını sağlayacak bir hükümetin kurulması yönünde baskılarını arttırmıştır. Yaşanan gelişmeleri yakından takip eden bir grup genç subay, 26 Temmuz 1952'de Kral Faruk'u indirerek İngilizlere karşı yürütülen mücadelenin devlet politikası haline gelmesini sağlamışlardır. Cemal Abdunnasır önderliğindeki subayların 1952'de yönetimi ele geçirmeleri ile krallık dönemi sona ermiş ancak tek partili bir hükümet ve yetkileri geniş olan cumhurbaşkanlığı sistemi getirilmişti. Şekilsel olarak krallıktan cumhuriyete geçişin adımları böylece atılmış oldu.[76]

2.2.1. Cemal Abdunnasır Dönemi (1952-1970)

İngiltere, II. Dünya Savaşı sonrasında Sıtkı Paşa hükümeti aracılığı ile Mısır'daki askeri hâkimiyeti arttırmıştı. Halkın yoğun protestoları 1948'de Arap-İsrail Savaşı sırasında bir süreliğine azalmış ve durma noktasına gelmişti. Savaş sonrasında Arap topraklarının İsrail tarafından işgal edilmesi ve İngiltere'nin Mısır üzerindeki hâkimiyetini arttırması ülkedeki İngiliz aleyhtarlığını iyice körüklemişti. 1950 seçimlerinde iş başına gelen Vefh Partisi aldığı bazı önlemlerle olayların yatışmasını sağlamışsa da ekonominin düzelmemesi ve özgürlüklerin kısıtlanması ülkede grev ve gösterilerin yapılmasına neden oldu. Mısır'da konuşlanmış İngiliz askerlerinin göstericilere sert bir şekilde müdahale etmesi ülkede yeniden kargaşaya sebep olmuştu. Olayların büyümesi üzerine Kral Faruk, Vefd hükümetini görevden alarak Ali Mahir başkanlığındaki askeri yönetimi iş başına getirdi. Yeni hükümet yaşanan sorunları çözmek yerine baskıcı bir politika izlemeyi seçti. Ülke içindeki

[75] Veysel Ayhan ve Algan Nazlı Ayhan, a.g.r., s.:4-5
[76] Ahmet Abu El-Feth, a.g.e., s.70-129

devlet kontrolünün kaybedilmesiyle Ocak 1952'de Kara Cumartesi olarak adlandırılan olayların sonucunda Mısır bir dönüm noktasına geldi.[77] Mısır halkı üzerinde uygulanan baskı rejiminden rahatsız olan bir grup subay darbe planları yapmaya başladı.[78]

Cemal Abdunnasır'ın önderliğindeki Hür Subayların 27 Ocak 1952 tarihinde sıkıyönetim kararı alması[79] sonrasında 26 Temmuz günü Kral Faruk top atışı merasimi yapılarak Mısır'ı terk etti.[80] Böylece krallık dönemine son verildi. İhtilal hükümetinin yaptığı uygulamalardan ilki zengin arazi sahiplerinin malvarlıklarına sınırlandırma getirilişi oldu. Bu zengin kesimin çoğunluğunu Kral Faruk'un yakınları oluşturuyordu.[81] Zaten hiçbir siyasi etkinliği olmayan tüm siyasi partiler kapatılmış ve Hizbu't Tecemmu'l-İştiraki (Sosyalist Birlik Partisi) adı altında tek partili bir siyasi hayat başlamıştı. 1956'da yılında tek partili siyasi sistem yeni anayasayı hazırlanmış ve Haziran'da tek aday olan Nasır cumhurbaşkanı seçilmiştir. Sosyalist görüşleri ile birlikte ciddi bir Arap milliyetçisi olan Nasır kendisine muhalefet olan MK hareketini yıpratarak iktidarını pekiştirmeye çalıştı. Milliyetçi söylemleri ile Mısır halkı üzerinde büyük bir saygınlığa sahip olan Nasır, muhaliflerin yasal zeminlerde siyasi yapılanmalar oluşturmasını engelledi. 1953 yılında yapılan tutuklamalarla büyük bir halk kitlesine devrimin korkusu verildi.[82] Parlamento halkın iradesinin temsil edildiği bir kurum olmaktan daha çok kendi politikalarının yürütüldüğü bir kurum haline gelmişti. İç siyasette bu olumsuzluları yaşarken Batı ve İsrail'e karşı diklenmesiyle Nasır, Arap halkının sevgisini kazandı.[83] Gazze bölgesinde Mısır ile İsrail arasında oluşturulan şeritte, 1954 yılının sonlarına gelindiğinde yoğun gerginlikler yaşanmaya başladı. 27 Temmuz 1954 tarihinde Süveyş Kanalı bölgesinin güvenliği için İngiltere ile bir anlaşma imzalansa da[84] 28 Şubat 1955'te yaşanan çatışmada, 38 Mısırlı ile 8 İsrailli öldü. Yaşanan bu gerginlik

[77] Türkiye Uluslararası İlişkiler Çalışmaları Yakın Doğu Araştırmalar Merkezi (TUİÇ-YADAM), Arap Dünyasında Entropi:Tunus, Mısır, Libya ve Suriye'de Halk Ayaklanmaları Rapor No:1, Ekim 2012, s.15
[78] Tayyar Arı, a.g.e., s.253-254
[79] Ahmet Abu El-Feth, a.g.e., s.32
[80] Ahmet Abu El-Feth, a.g.e., s.45
[81] Ahmet Abu El-Feth, a.g.e., s.57
[82] Ahmet Abu El-Feth, a.g.e., s.113
[83] Tayyar Arı, a.g.e., s.260-262
[84] Ahmet Abu El-Feth, a.g.e., s.221

sonrasında Mısır Cumhurbaşkanı Nasır silahlanmaya ağırlık vermek için kollarını sıvadı. İlk iş olarak ABD ile görüşmelere başladı; ancak 27 milyar dolarlık bedelin peşin istenmesi üzerine rotasını Sovyetler Birliği ve Çin'e çevirdi. Uzun çözüm arayışları sonrasında Mısır istediği silahları Doğu bloğu ülkelerinden Çekoslovakya'dan temin edebildi. Yapılan bu silah anlaşmasına ilk tepki İsrail'den geldi. Buna karşılık İsrail ise Fransa'dan yüklü bir şekilde silah satın almaya başladı. Mısır'ın Sovyet bloğuna kaymasını önlemek amacıyla ABD ve İngiltere Nasır'la görüşmelere başladı. Mısır için hayatî bir proje olan Nil Nehri üzerinde kurulması planlanan Asvan Baraj Projesine maddi destek verilmesi konusunda Dünya Bankası ile görüşmeler yapıldı. Dünya Bankası'nın krediyi vermek üzere öne sürdüğü şartları kabul etmeyen Mısır görüşmeleri sona erdirdi ve bu öfkeyle 16 Mayıs 1956'da ABD'ye rağmen Çin Halk Cumhuriyeti'ni resmen tanıdı.[85] Nasır'ın yapmak istediği Mısır'ın liderliğinde "üçüncü blok" oluşturmak ve Doğu ve Batı arasında bir yerde durabilmekti.[86]

1955 yılında Yugoslavya ve Hindistan'ı yanına alarak üçüncü bir blok oluşturma çabalarına girdi. Bu girişimleri nedeniyle Amerikan dergisi Time 1956 yılında kendisini "yılın adamı" olarak seçti.[87] Arap milliyetçiliğinin yeniden doğuşuna neden olan bu çabaların en dikkat çekeni Cemal Abdunnasır'ın İsrail'i yok edeceğine yemin etmesi oldu.[88] İyi bir lider ve hatip olan Nasır bu çıkışları sonrasında Süveyş Kanalı Krizi'nin 1956 yılında patlak vermesiyle İsrail, İngiltere ve Fransa cephesine karşı yalnız kalmasından sonra Sovyetler Birliği'nin desteğini alarak ayakta kalabildi. Süveyş Kanalı'nın işletme haklarına sahip Fransız şirketinin millileştirildiğini açıklaması ile Arap dünyasındaki kahraman görüntüsünü sağlamlaştırdı. Asvan Barajı Projesine destek bulamayan Nasır, 26 Temmuz 1956'da İskenderiye'de yaptığı konuşmada Süveyş Kanalı Şirketi'nin[89] mallarını ve tesislerini millileştirdiğini açıkladı. Kanal, ABD ve Avrupa için petrol nakliyesinde hayatî bir öneme sahipti. Türkiye'nin de arada bulunduğu tüm diplomatik görüşmelere rağmen

[85] Türel Yılmaz, a.g.e., s.105-107
[86] Fahir Armaoğlu, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, Cilt 1-2:1914-1995, Alkım Yay., İstanbul,s.497
[87] Ahmet Abu El-Feth, a.g.e., s.285
[88] Georges Langlois, (Ömer Turan, çeviri), 20. Yüzyıl Tarihi, Nehir Yay., İstanbul, 2000, s.291
[89] Port Said'den Süveyş'e uzanan 103 millik kanal 17 Kasım 1869'da deniz trafiğine açılmıştı. Kanalı inşa eden Süveyş Kanal Şirketi'nin merkezi Paris'te olup tescili Mısır'a aitti. Kanal'ın işletme hakkı 99 yıllığına bu şirkete verilmiş ve 1968'de şirket Mısır'ın olacaktı. (Türel Yılmaz, a.g.e., s.107)

ikna edilemeyen Nasır kararından vazgeçmedi. İngiltere ve ABD görüşmeler yoluyla çözemediği sorunu silah kullanarak çözmeye karar verdi. Askeri operasyonun İsrail eliyle yapılmasına karar verildi ve 29 Ekim 1959 sabahı Ariel Sharon komutasındaki İsrail kuvvetleri, Süveyş Kanalı'na doğru harekete geçti[90]. Daha önceden hazırlanmış plan gereği, İngiltere ve Fransa her iki tarafında Kanal üzerinde 10 millik bir mesafeye geri çekilmesini önerdi. İsrail yapılan bu çağrıya uyarken Mısır bunu kabul etmedi. Bu gelişme üzerine Kıbrıs'ta üslenmiş olan İngiliz ve Fransız kuvvetleri Mısır'a yönelik saldırıya geçtiler. Savaşı durdurma çağrılarına kulak asmayan İngiltere ve Fransa, BM Barış Gücü'nün kurulmasına karşı çıkmazken askerî birliklerinin ilerlemesi de devam ediyordu. ABD'nin ısrarlarını dinlemeyen İngiltere ve Fransa'ya en ağır tehdit Sovyetler Birliği'nden geldi ve çekilmemeleri durumunda bölgeye asker göndereceğini, bu durumun üçüncü dünya savaşına kadar gideceğini açık bir şekilde dile getirdi. Yapılan uluslararası baskılar sonucunda İngiltere ve Fransa bölgeden çekilirken Kanal'ın güvenliği BM kuvvetlerine devredildi. Mısır Hükümetinin 10 Nisan 1957'de Kanal'ı tekrar trafiğe açması ile sorun çözülmüş oldu.[91] Otoriter bir yönetim tarzı kuran Nasır, bir yandan da ülkeyi ciddi anlamda modernleştirdi. 1958 yılında Mısır ve Suriye'nin Birleşik Arap Cumhuriyeti adı altında birleşmesinde büyük rol oynamış; ancak bu birliktelik üç yıl devam etmişti. Batı'nın baskılarından dolayı Sovyetler Birliği'ne yakınlaşan Nasır, Sovyetlerin ekonomik ve teknik yardımları sayesinde önemli kalkınma adımları atmıştır.[92] Baraj yapımı, sanayileşme ve tarım alanlarındaki önemli projelerin hayata geçirilmesi ile ekonomik bir hamle yapmıştı. Sosyalist politikaları sebebiyle kendi kurucu tabanı ile sürekli anlaşmazlık yaşayan Nasır'ın otoritesi Batı'nın da desteğini alan kitleler tarafında yürütülen politikalarla iyice zayıflatılmıştı. İç politikadaki bu olumsuz gelişmeler yanında İsrail karşıtı sert söylemlerde bulunması ve silahlanmaya geniş kaynaklar ayırması ABD'nin tepkisine neden oldu. Yaşanan bu gerginlik Mısır-İsrail Savaşı'na doğru giderken Sovyetler Birliği bu konuda Mısır'la bazı askeri bilgiler paylaşarak gelişen olaylarda taraf olmuştur.

[90] Ahmet Abu El-Feth, a.g.e., s.283
[91] Türel Yılmaz, a.g.e., s.107-115
[92] Ahmet Abu El-Feth, a.g.e., s.279

İsrail'in Suriye sınırına 14 Mayıs 1967 günü 13 tugaylık askeri birlik konuşlandırdığı haberi, Nasır'ı harekete geçirmiş ve İsrail'e karşı söylemlerini sertleştirmişti. Suriye ve Ürdün de bu gelişmeleri kendileri için tehdit algısı içerisinde değerlendirerek olağanüstü hal ilan etmişler ve seferberlik hazırlıklarına başlamışlardı. Mısır, Birleşmiş Milletler (BM)'den Mısır-İsrail sınırındaki BM Barış Gücünün çekilmesi talebinde bulunmuş ve bunun üzerine boşaltılan mevzilere Mısır silahlı güçleri yerleştirilmişti. Bununla yetinmeyen Mısır, bir adım daha ileri giderek İsrail'in Kızıl Deniz'e açılmasını sağlayan Tiran Boğazı'nı kapattığını açıklaması Batı dünyasının tepkilerine neden olmuştu. Dönemin BM Genel Sekreteri U-Thant'ın ikna çabalarına rağmen Nasır geri adım atmamıştı. Suriye ve Mısırlı diplomatlar gelişmeler üzerine Moskova'ya giderek destek arayışlarında bulundular. Uluslararası diplomatik arayışların sonuç vermediği yoğun trafikte İsrail, 5 Haziran 1967 tarihinde Mısır-Suriye-Ürdün bloğuna savaş ilan etti.[93]

İlk olarak Mısır'a saldıran İsrail hava kuvvetleri, daha savaşın başlangıcında Mısır'ın 280 uçağını yerde, 20 uçağını da havada etkisiz hale getirdi. Aynı şekilde Ürdün ve Suriye de ağır kayıplar vermişti. Karada da büyük başarı elde eden İsrail, uluslararası camiadan ateşkes baskısının geleceği endişesi ile hızlı bir şekilde Sina Yarımadası'nı işgal etti. BM'nin çağrısı üzerine altı gün süren savaşta taraflar ateşkes ilan etmişler; ama Arap dünyası ağır bir yenilgi almıştı. İsrail'in topraklarını 8.000 mil genişlettiği bu savaş tarihe, "Altı Gün Savaşı" adıyla geçti. Kudüs meselesi Altı Gün Savaşı'ndan sonra farklı bir boyut kazandı. Savaş sonunda İsrail, Kudüs'ü işgal etmiş ve hâkim güç durumuna gelmişti. BM Genel Kurulunun 181 sayılı kararına aykırı olan bu durum, Pakistan'ın öncülüğünde BM Genel Sekreterliğine taşındı. 4 Temmuz 1967'de Türkiye, Gine, Mali ve İran tarafından da desteklenen teklifle İsrail'in Kudüs'ü terk etmesi konusunda BM tarafından 2253 sayılı karar alındı. Ancak alınan kararlara uymayan İsrail, uluslararası gücün meşruiyetini adeta çiğneyerek Kudüs konusunda ısrarcı tavrına devam etti. 14 Temmuz 1967'de ikinci bir kararla (2254 sayılı karar) İsrail kınandı. İsrail tüm bu kararları yok sayarak Kudüs topraklarındaki faaliyetlerine devam etti. Demografik yapının kendi lehine değiştirilmesi ve bazı ibadethanelere uyguladığı yasaklayıcı tutumları sonucunda

[93] Türel Yılmaz, Uluslararası Politikada Orta Doğu, Barış Platin Yay., Ankara, 2009, s.166-169

Arap kimliği ile etkinliğinin azaltılması konusunda baskıcı tutumlara girişti. Türk Dışişleri Bakanı 3 Ekim 1967 tarihinde BM Genel Kurulu'nda yaptığı konuşmada işgalci ülkenin (İsrail) derhal Filistin topraklarından çekilmesi talebinde bulundu. Türkiye bu dönemde Arap yanlısı politikalar izlerken, İsrail'in işgalden vazgeçmesi konusunda diplomatik girişimlerini arttırdı.[94]

İsrail 1978 yılında Kudüs'ü resmen başkent ilan etti. Sovyetler Birliği, Altı Gün Savaşı'nda İsrail'in elde etmiş olduğu toprakları ve kazanımları tanımadığını sert bir dille ifade etti. Diğer yandan ABD çeşitli barış planları sunsa da Mısır, Suriye ve Irak bunları kabul etmedi. BM Güvenlik Konseyi'nin almış olduğu 242 sayılı kararda savaş yoluyla elde edilen topraklardan İsrail'in çekilmesi, bölgedeki her devletin egemenlik, toprak bütünlüğü ve siyasî bağımsızlığının korunması belirtilmişse de konu tartışılır bir halde bırakıldı.[95] Nasır tarafından uygulanan silahlanma politikası ve savaşlar Mısır ekonomisine büyük zarar verdiği için önemli bir gelir kaynağı olan turizm gelirlerinde ciddi bir azalma meydana geldi. İsrail'e karşı yürütülen bu politikanın Mısır'a verdiği zarar her geçen gün büyüdü. İsrail ile bir şekilde barış yapılmalıydı; ancak diplomatik tüm yollar kapatılmıştı.[96] Bölgede temel barışı sağlama adına atılan tüm adımlar başarısız kalırken zaman zaman İsrail tarafından işgal ettiği topraklardan çekileceği konusunda cılız açıklamalar gelmişse de somut bir ilerleme kaydedilemedi.

Arap ve Müslüman dünyanın tüm desteğine rağmen hezimete uğrayan Nasır, bu yenilgi sonrası istifasını açıklamış; ancak Mısır halkı sokaklara çıkarak bu istifanın geri alınmasını sağlamıştı.[97] Nasır Ortadoğu'da yeni bir anlayışın temelini attı. "Gerici" diye isimlendirdiği monarşilerin yıkılmasını ve yerine sosyalist cumhuriyet rejimlerinin kurulmasına yön verdi.[98] İsrail'in şahsında Batı dünyasına karşı direnemeyen ve savaştan kayıplarla ayrılan Arap âlemi petrolü bir silah olarak kullanmaya çalışmışsa da uzun vadede bu iradesini koruyamadı. Nasır, 1970 yılında kalp krizinden hayatını kaybetti. "Nasırcılık" adı altında bir Arap milliyetçiliği bıraktı.

---

[94] Mim Kemal Öke, a.g.e., s.497-498
[95] Tayyar Arı, a.g.e., s.359
[96] Tayyar Arı, a.g.e., s.357
[97] Fahir Armaoğlu, 20.Yüzyıl Siyasi Tarihi (1948-1988), Türkiye İş Bankası Yay., Ankara, s. 248-250
[98] Harun Bodur, Kronolojik 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, Çağlar Yay., Ankara, 2005, s.476

2.2.2. Enver Sedat Dönemi (1970-1981)

Enver Sedat, 1960-1969 yılları arasında Mısır Meclis Başkanı olarak görev yapmış ve Hür Subaylar Hareketinde yer alarak vitrinde boy göstermişti. 1969 yılında cumhurbaşkanı yardımcılığını yürütüyor olması adaylığını kolaylaştırdı. 15 Ekimde yapılan seçimlerde % 90 oy alarak Mısır'ın yeni cumhurbaşkanı oldu. 1970 yılında, Cemal Abdunnasır'ın ölümüyle boşalan koltuğa Enver Sedat'ın gelmesi herkes tarafından olumlu karşılandı. Enver Sedat, Nasır'dan kalan dış politika, ekonomi ve sosyal krizlere rağmen güçlü bir devlet mekanizması devraldı. Sedat ilk iş olarak yönetimden desteğini çeken elitlerle güç birliğine giderek adeta alt sınıfa yönelik tüm politikaları durdurdu. O güne kadar şahsi hayatında silik bir görüntü veren Sedat, yaptığı çıkışlarla herkesi şaşkına çevirdi. Arap Sosyalist Partisi (ASP) içerisindeki Sovyetler Birliği'ne yakın isimleri tasfiye etmesi ve 1971'de kendisine karşı yürütülen darbe hazırlığını açığa çıkartarak önlemesi hem ülke içinde hem de partide tek otorite haline gelmesini sağladı. Koltuğunu güçlendiren Sedat, yeni anayasa hazırlatmış ve mecliste yeni bir kabine oluşturmuştu. Mısır'ın yeni adı ise Mısır Arap Cumhuriyeti olarak değiştirilmişti.

Mısır'ın içinde bulunduğu ekonomik sorunların çözülmesinde çareyi yabancı sermayeyi ülkeye getirmekte bulan Sedat'ın önündeki engel İsrail ile aralarında çatışmacı sorunların devam etmesiydi. Diğer bir engel ise Sovyetlerle olan yakın ilişkisi yüzünden Batı sermayesinin uzak durmasıydı.

Sedat, parti içerisindeki Sovyet yanlılarını tasfiye etmesine rağmen 27 Mayıs 1971'de Moskova yönetimi ile 15 yıl süreli bir "Dostluk ve İşbirliği Antlaşması" imzaladı. Sedat, Sovyetleri daha fazla kızdırmamak için bu adımı attığını açıklarken 1972 yılında dünyayı şoke eden bir gelişme yaşandı. Ülkedeki 20.000'den fazla Sovyet uzman ve teknisyen sınır dışı edildi. Sedat 1967'de İsrail'e karşı kaybedilen toprakların ancak ABD ile yürütülecek iyi ilişkiler sonucunda alınacağı kanaatine varmıştı. İsrail'i barış görüşmelerine ancak ABD zorlayabilirdi. 1972'de ABD'de, 1976'de ise İsrail'de yapılacak seçimler dolayısıyla ABD Başkanı Richard Milhous Nixon, yeniden seçilememe endişesiyle İsrail üzerinde baskı uygulamak istemiyordu. Diğer taraftan İsrail, seçim arifesinde kamuoyu baskısından endişelenmesinden

dolayı Mısır'la yapılacak bir barış anlaşmasına sıcak bakmıyordu. Bu durumda Sedat için SSCB ile ilişkileri tekrar düzeltmekten başka çare kalmamıştı. 1973 Şubatından itibaren Mısır tekrar Sovyetler ile silah satın alma anlaşması imzalamıştır. Sovyet yardımları bu dönemde 1.839 milyar dolar seviyesine kadar ulaşmıştır.[99]

Sovyetlerin girişimiyle bu dönemde Mısır, Suriye ve Ürdün arasında üçlü ittifak anlaşması imzalandı. Sedat, Arapları bir ortak paydada toplamak amacıyla Libya, Sudan ve Suriye ile 1971'de Arap Cumhuriyetleri Federasyonu oluşturmuş; ancak Albay Muammer Kaddafi'nin uyumsuz tavırları yüzünden bu federasyon kısa sürede sona ermişti. [100]

Sedat, Arap dünyası tarafından dışlanmışlığı ve Batı'dan istediği desteği bulamaması sebebiyle adeta yalnızlığa itilmişti. Bu ruh hali onu iyice içine kapatmış ve devleti kendi menfaatleri için kullanır hale getirmişti. ABD'den alınan beş Wesland helikopterinden üçünü kendisi kullanıyor ve gerekçe olarak da güvenlik önlemleri gösteriliyordu. Kişisel menfaatlerini devletin çıkarlarıyla eşit gördüğü diğer bir uygulama ise Tarihi Eserler İdaresi'nin yönetiminde bulunan antik eserleri yaptığı ziyaretlerde hediye olarak sunması idi. ABD, Avrupa ve diğer ülke ziyaretlerinde bin yıllık eserler Mısır Müzelerinden çıkarılmıştı. Tarihi hazineleri cömertçe dağıtmasının yanında İsrail'e Nil suyunu gönderme girişimleri de olmuştu. Buna gerekçe olarak da ülkenin güvenliği adına İsrail ile olan ilişkilerin düzeltilmesi ve üç din için kutsal olan Kudüs'ün bu su ile ıslah edilmesiydi. Mısır'ın içinde bulunduğu ekonomik sıkıntıları aşmasına alternatif olarak ülke kaynaklarının yabancı sermayeye açma gayretleri içerisinde gelişen bu olaylar, Sedat'ın her kesim tarafından eleştirilmesine yol açtı.

1970 Aralık ayında Mısır, 1967 yılında İsrail'in işgal ettiği topraklardan BM'nin 242 sayılı kararına uygun olarak çekilmesi şartıyla barış görüşmelerine hazır olduğunu açıkladı. Suriye 242 sayılı karara uymayacağını açıklaması ile barış görüşmeleri daha başlamadan sona ermiş oldu. Suriye'nin bu tutumu 242 sayılı kararın farklı yorumlanmasından kaynaklanmaktaydı. Soruna ABD özel temsilcileri arabuluculuk yapmış ve nihayet Suriye ikna edilebilmişti. 1972 yılında Ürdün'de yaşayan Filistinli sığınmacıların iç ayaklanmalarını Suriye ve Mısır'ın desteklemesi

[99] Muhammed Hasaneyn Heykel, a.g.e., s.100
[100] Tayyar Arı, a.g.e., s.355-359

sonucu İsrail-Ürdün arasında bir yakınlaşma oldu ve ilk defa Filistin konusunda üç devlet ayrı hareket etmeye başladı. 1967 savaşında değişen sınırların savaş öncesine dönmesi konusunda BM'nin 242 sayılı kararının 1976 yılına kadar İsrail tarafından ısrarla uygulanmaması sebebiyle Suriye ve Mısır savaş hazırlıklarına başladılar. 6 Ekim 1976 saat 14.00'te iki cepheden de İsrail'e karşı savaş açıldı.[101] Savaşın ilk günlerinde Mısır, Sina bölgesini rahat geçerken Suriye 1967'de kaybettiği toprakları geri aldı ve her iki cephede de İsrail'e ağır kayıplar verdirildi. Mısır'ın elde ettiği bu başarıyı yeterli görerek saldırılarını durdurması üzerine İsrail, Suriye cephesinde üstünlüğü ele geçirdi ve hava saldırılarını yoğunlaştırarak General Ariel Şaron komutasındaki ordu 16 Ekimden itibaren Golan'ı geri almaya başladı. Diğer taraftan Mısır ordusunun ilerlemesini durdurup ordu ile Kahire arasındaki bağlantıyı kesti. Savaşın gelgitleri arasında Arap ülkelerinden savaşa dâhil olduklarını açıklayan Ürdün ve Suudi Arabistan cephede bir varlık gösteremedi. Sedat 1967 sınırlarına geri dönülmesi kaydıyla ateşkesi kabul edeceğini ve diğer Arap ülkeleri ile yapılacak görüşmelerde de arabuluculuk yapabileceğini açıkladı. Sorun ABD-SSCB gerginliğine doğru giderken Amerikan Kongresi'nin 21 Ekimde İsrail'e 2,2 milyar dolarlık askerî yardım paketini açıklaması petrol ihraç eden Arap ülkelerini öfkelendirdi ve Amerika'ya petrol ambargosu uygulamaya karar verdiler. Sedat'ın başvurusu üzerine SSCB ile ABD arasındaki görüşmeler hızlandırıldı ve ateşkes koşulları üzerinde müzakereler başlatıldı. 22 Ekim 1973'te BM Güvenlik Konseyi, 338 sayılı kararıyla savaşı durdurmaya çalıştı; ancak İsrail saldırılarına devam etti. Sovyetler alınan bu karara uyulmaması halinde duruma müdahale edeceğini açıklamasıyla birlikte ABD bunu ültimatom olarak algılayıp dünyadaki tüm askerî gücünü alarma geçirdi. Nükleer bir savaşın eşiğine gelen dünya, İsrail'in ikna edilmesi ve 25 Ekim 1976'da saldırıların durdurulması ile süreç normalleşti. Bölgedeki tansiyonun düşürülmesi için Güvenlik Konseyi'nin 340 sayılı karar ile Barış Gücünün bölgeye konuşlandırılması sağlandı. Savaş sonrasında taraflar için bilanço ağır oldu; İsrail 2.500, Mısır 7.700, Suriye ise 3.500 kayıp verdi.[102]

Mısır sınır güvenliği konusunda yaşadığı sorunlar ve çıkan çatışmalarda hayatını kaybeden askerlerin acısını milletçe hissetmiş, bu konuda barışçıl adımlar

[101] Tayyar Arı, a.g.e., s.364
[102] Tayyar Arı, a.g.e., s.363-368

atmaya hazır olduğunu Enver Sedat'ın ağzından tüm dünyaya duyurmuştur. ABD ve Rusya Dışişleri Bakanlarının ortak hazırladıkları bir barış metni her iki taraf için de "görüşülebilir" olarak kabul görünce gözler Mısır ve İsrailli yöneticilerin üzerine çevrildi. Milletinin selameti için her şeyi yapmaya hazır olduğunu açıklayan Sedat, 9 Kasım 1977'de Halk Meclisi'nde yaptığı konuşmada, İsrail'e bile gidebileceği açıklaması dünya kamuoyunu şaşkına çevirmişti. İsrail Parlamentosu bu çağrıya hemen cevap vererek 15 Kasım 1977'de Sedat'ı İsrail'e davet etti. Bu ilişki üç büyük savaşın yaşandığı iki ülke halkları arasında kolay kabul edilebilir bir durum olarak görülmedi ve Mısır iç siyasetinde istifalar geldi. Her şeyi göze alan Enver Sedat, 19-21 Kasım 1977 tarihleri arasında İsrail ziyaretini gerçekleştirdi. Görüşmeler samimi ve nazik bir havada gerçekleşti; ancak sonrasında yapılan açıklamalar çok sert geldi. Enver Sedat temel olarak 1967'de işgal edilen topraklardan İsrail'in çekilmesini, Filistin halkına self determinasyon hakkının sağlanmasını, bölge ülkelerinin sınır güvenliğinin sağlanmasını ve savaş durumuna son verilmesini istedi. Batı dünyasında bu ziyaret son derece olumlu karşılanırken Arap dünyasında büyük tepkilere yol açtı. İsrail Başbakanı Menahem Begin, Sedat'ın ziyaretine 26 Aralık 1977 tarihinde yaptığı ziyaretle cevap verdi. Daha önce Mısır'ın teklif ettiği Gazze bölgesinde özerk bir devlet ve "Filistin halkı" ifadesine karşılık İsrail makamları "İsrail ülkesi Arapları"[103] deyiminin kullanılmasını teklif etmişti. Yapılan ikili görüşmelerden bir sonuç alınamayacağı anlaşılınca, ABD inisiyatifi tekrar ele alarak yeni planlar çerçevesinde iki lider bir araya getirildi. 17 Eylül 1978 tarihinde ABD Başkanı Jimmy Carter nezaretinde Camp David Çerçeve Anlaşmaları imzalandı. Bu anlaşma İsrail'in bölgedeki güvenliği konusunda önemli bir adımdı. Anlaşmaya göre İsrail Sina Yarımadası'ndan çekilecek, Mısır ise İsrail'i resmen tanıyacak ve diplomatik ilişkilerini yoğunlaştıracaktı. Bu aynı zamanda bölgede İsrail'in yerleşmesinin de uluslararası anlamda meşruiyetini perçinlemişti. Askerî güç olarak Arap ülkelerinin en güçlülerinden sayılan Mısır'ı devre dışı bırakan yeni durum aynı zamanda İsrail'in Filistin toprakları üzerindeki hâkimiyetinin azalacağı anlamına da geliyordu. Sonraki yıllarda Filistin bölgesinde İsrail'in sık sık operasyon düzenlemesinin temelinde de bu anlaşma yatmaktadır. Mısır'ın İsrail'i de facto tanımasına yol açan bu anlaşmaya

[103] Türel Yılmaz, a.g.e., s.183-233

diğer Arap ülkeleri büyük tepki göstermiş ve Mısır bir süre yalnızlığa itilmiştir. [104] İkili ilişkilerini kesen Arap devletlerinin bu tutumu uzun sürmemiş, ABD'nin baskıları ile Mısır'a uygulanan yaptırımlar adım adım kaldırılarak ilişkiler bugünkü halini almıştır.

Camp David Anlaşması gereğince Mısır Sina Çölü'nü İsrail'den geri almış ve İsrail askerleri bölgeden çekilmişti. Mısır için kazanım olan bu madde, İsrail sınır güvenliği anlamında da güvenli bölge haline gelmesi açısından önemliydi. Buna rağmen zaman zaman yaşanan sınır çatışmaları iki ülke arasında lokal krizlere neden olmuştur. Aslında Camp David Çerçeve Antlaşması beraberinde birçok sorunu da getirmişti. Antlaşma gereği sorunların çözümü için taraflar üç ay içerisinde bir araya gelecekler ve nihai anlaşmaya varacaklardı. Müzakerelerden bir sonuç alınamazken 1979 yılında İran'da yaşanan devrim, ABD ve İsrail'i bölgedeki dengelerin değişeceği konusunda endişelendirdi. Bu bakımdan Mısır-İsrail Barış Antlaşması ABD'nin baskıları ile 26 Mayıs 1979'da imzalandı. Antlaşma hükümleri gereğince;[105]

1. Mısır ve İsrail arasındaki savaş sona erdi.
2. Gazze-Mısır sınır hattı çizildi.
3. İkili diplomatik, ekonomik ve kültürel ilişkiler yeniden geliştirilmesine karar verildi.
4. İsrail 1967'de işgal ettiği Sina Yarımadasından tamamıyla çekildi.

Bu anlaşma maddelerini içine sindiremeyen Libya daha sonraları Mısır'a Camp David Anlaşmasını uygulamadan kaldırması karşılığı 5 milyar dolar teklif etse de Hüsnü Mübarek bunu kabul etmedi.[106]

Humeyni tarafından gerçekleştirilen devrim sonrasında İran'ı terk etmek zorunda kalan Muhammed Rıza Pehlevi, Fas, Bahamalar ve ABD'deki sürgün hayatından sonra, Sedat'ın çağrısıyla ölümüne kadar Kahire'de yaşadı. Sedat tarafından sıcak karşılanan Şah'ın Mısır'a sığınması ABD ve İngiltere tarafından memnuniyetle karşılanmış ancak İran yönetimiyle aralarını açmıştı. 1978 yılında,

[104] http://www.sabah.com.tr/Yazarlar/safak/2010/09/10/5771
[105] Türel Yılmaz, a.g.e., s.239-243
[106] Mansur Ömer el-Kihyi, (Saadet Yaldız İnal, çeviri) Libya'nın Kaddafisi, Kaknüs yay., İstanbul, 2011, s.232

Nasır döneminden arta kalan ASP'yi kapatarak liberal politikalar uygulayabilmek için Ulusal Demokrat Partiyi (UDP) kurdu. Bu siyasal duruşu gereği 1973 yılında İsrail'e karşı kaybedilen Yovm Kippur Savaşı sonrası 1975 yılında Sovyetler Birliği ile olan ilişkileri dondurarak ABD'ye yakınlaştı.[107] Nihayet 17 Eylül 1978'de ABD'nin arabuluculuğunda İsrail'le masaya oturarak Camp David Sözleşmesi'ni imzaladı. Bu antlaşmadan memnun kalmayan diğer Arap ülkeleri Mısır'ı Arap Birliği'nden çıkarttı.[108]

1977 yılından sonra, hayata geçirilen çok partili sistem Mısır Devrimi'nin yaşandığı günlere kadar etkinliğini korumuş ve siyasal yapı üç ana başlıkta toplanmıştır. Sol yönelişleri temsilen Sosyalist Birlik Partisi, sağ eğilimleri temsilen Vefd Partisi ve ılımlı kesimi temsilen Enver Sedat'ın başkanlığını yaptığı el-Hizbu'l Vataniyu'd-Dimukrati (Demokrat Vatan Partisi) kurulmuştur.[109] Bu siyasi partileşme sürecinin dışında bırakılan MK teşkilatı da sosyal alanlarda küçümsenmeyecek bir kitleyi temsil etmekteydi. Nasır dönemine kıyasla siyasal özgürlükler genişletilmiş, özel mülkiyeti kısıtlayan yasal uygulamalar kaldırılmış, sansür azaltılmış ve siyasal partilerin kurulmasının önü açılmıştı; ancak uygulamada devlet, Nasır döneminde yaşanan kişisel meşruiyete dayalı otoriter yapısını korumuştu. Mısır iç siyaseti o günlerde çok kırılgan bir yapıya bürünmüştü. İsrail ve ABD ile ilişkiler iyileştirilirken MK ve benzer yapılanmalara izin verilmemişti.[110]

3 Eylül 1981'de başlattığı yakalama operasyonlarında 1500'den fazla kişi gözaltına alındı. Yapılan bu tutuklamaların muhatabı olan İslamcı kesim Sedat'a karşı olan tutumlarını daha da sertleştirdi. Kendisinin İslami prensiplere göre Müslüman olup olmadığı tartışmaları aleni bir şekilde yapılmaya başlandı. Bu gelişmelerin sonuncunda yasakçı uygulamalarının muhatabı olan Cemaatul-İslamiyye mensubu 24 yaşındaki Üsteğmen Halid el-İslambuli tarafından Enver Sedat 6 Ekim 1981 yılında düzenlenen Arap-İsrail Savaşı'nın yıl dönümü

[107] Tayyar Arı, a.g.e., s.389-403
[108] Ömer Turan, a.g.e., s.337
[109] Ellen Kay Trımberger, (Fatih Uslu, çeviri), Tepeden İnmeci Devrimler, Gelenek Yay., İstanbul, 2003, s.196-197
[110] Salih el-Verdani, a.g.e., s.56-60

kutlamalarında bir suikast sonucu öldürüldü. Mahkemede yapılan yargılama sürecinde İslambuli Sedat'ı öldürme gerekçeleri arasında şunları gösteriyordu;[111]

1. **Enver Sedat'ın yönetim şeklinin Allah'ın kitabıyla uyuşmaması.**
2. **Camp David Antlaşması'nın İslâm karşıtı bir ittifak olması.**
3. **İslami düşüncenin önde gelen şahsiyetlerinin tutuklanması.**
4. **Ekonomik sorunlara çözüm bulunamaması.**

Enver Sedat hayatı boyunca uluslararası birçok sorunla ilgilenmek zorunda kalırken ülkenin kronikleşmiş sorunlarını da çözmeye çalışmış; ancak iç siyasetin kurbanı olmuştu. Sedat, kendini hep Nasır ile kıyaslamış ve yakın çalışma arkadaşı olan Muhammed Hasaneyn Heykel'e önemli itiraflarda bulunmuştur. "**Cemal ve Ben, ikimiz Mısır'ın son büyük Firavunlarıyız.**"[112] benzetmesini yaparken Nasır'dan farkını ise "Cemal ve Ben daima aynı hedefe ulaşmaya çalıştık. Ama aramızdaki fark şudur; o bir diktatör gibi ulaşmayı denedi, ben de buna karşılık demokratik metotlarla deniyorum."[113] ifadesiyle yansıtır.

2.2.3. Hüsnü Mübarek Dönemi (1981-2011)

Eski bir hava kuvvetleri mensubu olan Hüsnü Mübarek, Enver Sedat'ın yerine geçmiş ve 30 yıllık iktidarı boyunca liberalleşme konusunda çalışmalar yaptıysa da ciddi açılımlar yapamamıştı. Kendi iktidarı, Nasır ve Sedat dönemine kıyasla, büyük çalkantıların yaşanmadığı, savaşların olmadığı ve parlamentonun uzun süre görevde kaldığı bir devir olmuştu. Sovyetlerin yıkıldığı ve demokratik akımların güçlendiği dünyada, Mısır istenen siyasî yapıyı bir türlü oluşturamamıştı. Önceki dönemlere nazaran siyasal örgütlenmelerde artış gözlenmiş ve tutuklular serbest bırakılmışsa da bireysel özgürlükler konusunda sınıfta kalmıştı. Basın özgürlüğü konusunda denetimleri azaltmış; ama arzulanan demokratik dönüşüm bir türlü sağlanamamıştır. Devletin baskın gücünün azaltılamadığı diğer dönemlerde olduğu gibi gelişen dünyaya ayak uyduramayan Hüsnü Mübarek, halkın arzuladığı özgürlükler noktasında gerekli adımları cesaretle atamamış, kendi siyasal gücünü

[111] Hüsnü Ebuyezid, Sedat'ı Kim Öldürdü, İslamoğlu Yay., İstanbul, 1987, s.17
[112] Muhammed Hasaneyn Heykel, a.g.e., s. 95
[113] Muhammed Hasaneyn Heykel, a.g.e., s. 95

arttıran uygulamaları ön planda tutmuştu. Dış politikada ise Enver Sedat döneminde başlatılan İsrail ve ABD ile olan ilişkiler Mısır halkının tepkilerine rağmen geliştirilerek devam etti. 1991 yılında Birinci Körfez Savaşı'nda, Kuveyt'i işgal eden Irak'a karşı ABD'ye destek veren Mübarek, karşılığında ülkesinde giderek artan ekonomik sorunları biraz olsun hafifletmesini sağlayan hibe ve kredilerle Batı tarafından ödüllendirildi. Arap dünyasıyla da zaman içerisinde ilişkileri düzelten Mübarek, 1989'da Mısır'ın yeniden Arap Ligi'ne kabul edilmesini sağladı. İslamcı MK'in artan halk desteği ve radikal söylemlerini Batı nezdinde kendi merkezi otoritesini güçlendirmek adına bir destek unsuru olarak kullanan Mübarek, son günlerdeki ciddi gösterilere kadar Mısır gibi güçlü bir ülkeyi demokratik olmayan seçim sistemine de dayanarak 30 yıldır zorlanmadan yönetti.[114]

Mübarek, Batı ile ilişkilerini iyi tutmaya çalışırken Nasır ve Sedat'tan daha dengeli ilişkiler kurmaya gayret etti. Mısır ABD için bölgedeki radikal unsurları ve İran'ı dengelemek adına önemli bir ülkeydi. Bu nedenle askeri yardımlar alanında İsrail'den sonra en fazla ABD yardımı alan ülke konumuna geldi. Bu ayrıcalığını koruma noktasında Mübarek dönemi ilişkiler iyi yürütülememiş, zaman zaman diplomatik krizler yaşanarak stratejik ortaklık zarar görmüştü. Hüsnü Mübarek yönetiminin son zamanlardaki uygulamalarından memnun olmayan ABD Başkanı Bush, 2008 yılında ev sahibi sıfatıyla Davos Forumu'nda Mübarek'in açış konuşmasına katılmaması, buna karşılık da Mübarek'in Bush'u protesto etmesi diplomatik ilişkilerde soğukluğa yol açmıştı. Bunun sonucu olarak 1979'dan bu yana, iki milyar dolarlık askerî içerikli yardım 2009'da 1,3 milyar dolara gerilemişti.[115]

Batı ile ilişkilerinde inişli çıkışlı bir seyir izleyen Mübarek, bölge ülkeleriyle olan ilişkilerini geliştirme adına 1961 yılında dönemin Cumhurbaşkanı Cemal Abdunnasır'dan bu yana resmî ziyarette bulunulmayan Sudan'a 2008 yılında giderek tarihî ilişkileri canlandırmak istemiştir.[116] Kendinden önceki liderler gibi Hüsnü Mübarek de Arap milliyetçiği söylemlerinden geri kalmamış ve Filistin meselesinde uluslararası arenada liderlik yapmaya gayret etmişse de başarılı olamamıştır.

---

[114] Veysel Ayhan ve Algan Nazlı Ayhan, a.g.r., s.41-42
[115] Tarık Abdülcelil, Mısır Devriminin Ayak Sesleri, Yarın Yayınları, İstanbul 2012, s.43
[116] Osmanlı döneminde Sudan ve Mısır tek vilayet idi. (Tahir Sezen, Osmanlı Yer Adları (Alfabetik Sırayla), T.C.Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayın No:21, Ankara, 2006, s.57

İç siyasette karşılaştığı sorunları aşma adına 2005'te anayasal bazı düzenlemeler yaptı. Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde çoklu aday ve gizli oy kullanma hakkını yasal hale getirdi. Yapılan düzenlemeler ile aday gösterme yetkisi elinde olan parlamento, bu yetkisini siyasî partilere devrederek halkın daha fazla katılımı hedeflendi. Ancak getirilen bazı şartlarla yine toplumun iradesi aday listelerine yansıtılamadı. Örneğin, aday gösterecek parti beş yıllık bir siyasî geçmişe sahip olmalı ve son seçimlerden en az % 5 oy olmalıydı. Bağımsız adaylar ise Halk Meclisi'nden en az 65 milletvekilinin desteğini sağlamak zorundaydı. Tüm bu düzenlemeler, Meclis'te yasal bir siyasî parti altında örgütlenmesine izin verilmeyen MK teşkilatını ve dışarıdan güçlü bir aday olarak tanımlanan el-Baradey'in önünü kesecek uygulamalar olarak hayata geçirildi.

7 Eylül 2005 tarihinde yapılan cumhurbaşkanlığı seçimlerine Mübarek dışında dokuz aday katıldı. İki gün sonra açıklanan seçim sonuçlarına göre % 88,7 oy oranı ile Hüsnü Mübarek yeniden cumhurbaşkanlığına seçildi. 1993 yılında yapılan ve tek aday olarak girdiği seçimlerde ise Mübarek'in % 93 oy almış olması yapılan son anayasa değişikliğinin halkın iradesine yansımadığı ve demokratikleşme konusunda yapılan uygulamanın başarılı olmadığı görüldü. Seçimlere gölge düşüren diğer bir olay ise mahkeme kararına rağmen bağımsız grupların gözlemci bulundurulmasına cumhurbaşkanlığınca getirilen yasaktı. Cumhurbaşkanlığı seçiminin ardından yapılan Halk Meclisi seçimleri üç aşamada gerçekleştirildi ve iktidar partisi yine çoğunluğu elde etti. Diğer seçimlere nazaran daha demokratik bir süreçte tamamlanan seçimlere, yasaklı olan MK bağımsız adaylarıyla katılarak 88 milletvekili çıkardı. Halk Meclisi'nin temsilci sayısı 2010 yılında 518'e çıkarılmıştı. Yapılan seçimlerde iktidar partisi Ulusal Demokrat Parti 440 milletvekili çıkarmasına karşın seçimleri boykot eden muhalifler sınırlı sayıda sandalye elde etmişlerdi.[117]

Hüsnü Mübarek'le yaklaşık 30 yıl geçiren Mısır'da siyasal partilerde bir artış gözlense de siyasal dokuyu değiştirecek bir halk iradesi hiçbir zaman sergilenemedi. Parti sayısının yaklaşık 24 olduğu bu dönemde, siyasallaşmaya çalışan MK teşkilatı yasal birçok partiyle işbirliği yaparak Halk Meclisi'ne girmeyi başarmışsa da siyasi

[117] Veysel Ayhan a.g.m.,s.21

iradesini yönetime yansıtamamıştı. Aynı dışlanmışlık kaderini paylaşan Mısır Komünist Partisi de 2011 yılında gerçekleşen devrimden sonra yasal olmayan faaliyetlerine son verdiğini açıklayarak siyasî faaliyetlerine yeni bir başlangıç yaptığını açıklamıştır.[118] Halkın isteklerinin yıllarca istenilen seviyeye getirilememesi sonrasında Tunus'ta meydana gelen iktidar değişikliğinin domino etkisi yapması üzerine analizler yapılmaya başlanmıştı. İktidarı süresince rejimi koruma politikasına öncelik veren Mübarek, dış siyasette de Arap ülkelerinde son zamanlarda yaşanan sorunların çözümünde aktif rol alamamıştı. Bu kapsamda Tunus'ta yaşananlar sonrasında sokaklara dökülen Mısır halkı değişim sürecini başlatmış oldu. Mısır'da yaşanan devrim sürecinin başlamasında muhalif kanattan MK teşkilatı ve el-Baradey yanlısı grupların yanında askeri ve sivil bürokrasinin de değişim talepleri etkili olmuştur. Mısır halkının aslında Tunus halkından daha haklı gerekçeleri vardı ve içinde bulunduğu ekonomik sorunlar, polisin orantısız güç kullanması ve genç nüfusun işsiz olması, toplumun tüm kesimlerinin ortak hareket etmesini sağlamıştı. Sokaklara dökülen halkın öncelikli isteği, Mübarek'in koltuğunu bırakmasıydı. Ekonomik sorunların en çarpıcı göstergesi ise 85 milyon nüfusun yarısına yakını günlük iki dolar civarında bir gelirle hayatını sürdürmek zorunda kalmasıydı. Antidemokratik uygulamaların getirdiği yolsuzluklar, rüşvet, işkence ve hukuksuzluk, Mısırlıların gelecek beklentilerinin tükenmesine yol açmıştı.[119] Dış politikanın yürütülmesinde Mısır halkı ile rejim arasında ciddi farklılıklar vardı. Filistin sorununun çözümünde kendisinden beklenilen aktif rolü alamaması, özellikle 2008 ve 2009 yıllarında İsrail'in Gazze saldırılarına göz yumulması, Mısır halkının tepkilerini arttırdı. İskenderiye ve Kahire başta olmak üzere büyük şehirlerde, MK'in organize ettiği gösteriler yapılmış ve Gazze kuşatması konusunda somut adımlar atılarak İsrail'e yaptırımlarda bulunulması istenmişti. Mübarek'in Hamas karşıtı tutumu ve en azından insanî yardımların yapılabilmesi açısından önemli olan Refah sınır kapısının kapalı tutulması diğer Arap liderleri tarafından da eleştirilmişti.

Mübarek'e karşı yapılan kitlesel gösterilerin zirve yapmasına sebep olan en önemli olay kuşkusuz iktidarını, oğlu Cemal Mübarek'e devretme isteğiydi. İktidarda

[118] Ramazan Yıldırım ve Tarık Abdülcelil, a.g.e., s.4-5
[119] Veysel Ayhan, a.g.r., s.12

kalabilmenin **"sadece asabiyetle mümkün olacağı"**[120] ilkesiyle YAK'ın kendisini destekleyeceğini umdu. Ülkeyi 30 yıldır olağanüstü hal yasaları ile yürüten Mübarek, kendisine yapılması muhtemel darbe girişimlerine karşı polis ve askerî kuvvetleri güçlendirmiş; anayasada belirlenmesine rağmen 2011'de ataması gereken cumhurbaşkanı yardımcısını atamamıştı. Bu stratejik konuma kimseyi atamaması, kendisi dışında gelişecek bir yapılanmadan korkması olarak değerlendiriliyor ve bu makam için oğlu Cemal Mübarek'i getirme ihtimali devlet içindeki bürokrasiyi de rahatsız etmeye başlamıştı.

Sonuçta Hüsnü Mübarek döneminde de İsrail güvenliğini sağlayan bir politika takip edilmesi, Filistin meselesinde milli bir politika geliştirilememesi, üstüne üstlük İsrail yanlısı bir tavır takınılması, Mısırlılar tarafından dış politikanın eleştirilen temel noktalarını oluşturmuştur. Başta dışişleri personeli olmak üzere entelektüel ve akademik çevrelerde Filistin politikasının yanlışlığı ve atılan adımların istenilen seviyede olmaması eleştirilirken Mısır'ın Ortadoğu ve uluslararası alandaki prestiji oldukça zayıflamıştı. İsrail'in Filistin'e yaptığı saldırılarını boykot eden Mısırlılara karşı polisin sert bir şekilde müdahale etmesi, Mübarek karşıtı söylem ve eylemlerin artmasına sebep olmuştur.[121] Irak işgali ve yaşanan insan hakları ihlalleri karşısında Mısır halkı, ABD ile olan ilişkileri ciddi şekilde sorgulamaya başlamış; İran'ın bölgede aktif rol almasına rağmen zayıflayan Mısır etkisini eleştiren muhalefetin eli gittikçe güçlenmişti.

2005'ten 2010 yılına kadarki dönemde Mısır'ın GSYİH'sında gözle görülür bir ilerleme olmuştur. Bu olumlu hava Mısır devletini dünyanın en büyük 26. ekonomisi seviyesine getirmiştir. Söz konusu büyüme, birçok sorunu da beraberinde getirmiş, 83 milyonluk nüfusunun yarısını yoksulluk sınırının altında kalmasını engelleyememişti. Buna ilave olarak yüksek işsizlik oranı, ekonominin sağlıklı büyümesine engel olurken sosyal sorunların da yaşanmasına sebep olmuştu. Paranın sürekli olarak değer kaybetmesiyle zaten gelir düzeyi düşük olan yoksul halkın satın alma gücü de azalıyordu. Son dönemde yolsuzlukla mücadele edilmeye başlansa da

[120] İbn Haldun, Mukaddime I, Dergah Yay., İstanbul, 2011, s.373
[121] Veysel Ayhan, a.g.m., s.24

bunda başarılı olunamamış ve ayaklanma öncesi ülkedeki zenginlik ve fakirlik arasındaki uçurum giderek artmıştır.[122]

2011 Ocak ayına gelindiğinde toplumun her kesiminden protesto eylemlerine destek gelmiş ve halk kendisini sokaklarda ifade etmek üzere bir araya gelmişti. Protestoları bir nebze dindirebilmek için 20 yıldır atanmayan devlet başkanlığı yardımcılığına Ömer Süleyman getirilmişti. Mübarek'in gösterilerin başladığı ilk günlerde yaptığı açıklamada, Mısır'da ölmek istediğini söylemesi[123] ve yapılacak cumhurbaşkanlığı seçimlerine katılmayacağını ilân etmesi yapılan baskılar karşısında fazla direnmeyeceğinin göstergesiydi. Geçmişte Enver Sedat'ın iç muhalefetin baskılarını sindirdiği bir dönemde suikastla öldürülmesi toplumsal olayların yatıştırılmasının kolay olmadığını göstermişti. Muhalefet partileri ve gençlik hareketleri Mübarek'in gitmesi konusunda hemfikir olmuşlar, verilecek tavizlere rıza göstermeyeceklerini meydanlarda yüksek sesle dile getirmişlerdi. 30 yıldır ülkesini baskıcı bir yöntemle idare eden Mübarek 2006 ve 2008 yıllarında yine iç ve dış politikalarını eleştiren muhalifleriyle yüz yüze gelmişti. O yıllarda halkın isteklerine yeterince cevap veremeyen Mübarek 2010 yılında zirve yapan huzursuzluk ortamını iyi idare edemedi.[124] Hüsnü Mübarek kendisinin ve rejimini sorgulandığını görmüş ve birçok ülkenin istifa çağrılarına da kulak vererek 11 Şubat 2011 tarihinde yetkilerini YAK'a devrettiğini açıklayarak istifa etti.

2.2.4. Hüsnü Mübarek Sonrası

Gazzeli militanları hedef alan operasyonda İsrail askerleri 18 Ağustos 2011 tarihinde Sina Yarımadası'na düzenledikleri saldırıda, 6 Mısır askerinin hayatını kaybetmesi ve hemen ardından 10 Eylül günü İsrail saldırıları sonucu yaralanan güvenlik görevlisinin ölmesi büyük bir krize sebep olmuş ve Mısırlılar Kahire'deki İsrail Büyükelçiliğine saldırmıştı. İsrail Büyükelçiliğine saldıran göstericiler tüm resmî evrakları Kahire sokaklarına döktü.[125] Halkın tepkisini dindirmek isteyen Mısır

[122] Benjamin Mac Queen, Mısır'daki Dönüşümün Siyasal Ekonomisi (http://www.orsam.org.tr/)
[123] http://www.cnnturk.com/2011/dunya/02/01/mubarek.son.kararini.verdi/605261.0/index.html, 02 Şubat 2012
[124] TUİÇ-YADAM, a.g.r., s.18
[125] http://www.impr.org.tr/erdoganin-misir-ziyareti-ve-turkiye-israil-iliskilerine-etkileri/

Başbakanı istifasını sunmuş ve Giza Valisi Ali Abdurrahman da İsrail Büyükelçiliğinin bulunduğu binanın korunması için bir duvar inşa edileceğini açıklamıştı. İsrail'e olan öfkeyi dindiremeyen Mısır, İsrail ile arasındaki doğalgaz anlaşmasını da feshetmişti. İsrail Dışişleri Bakanı Avigdor Lieberman iki ülke arasındaki krize işaret ederek "**Mısır konusu İran'dan bile daha çok endişe verici**"[126] açıklamasında bulunarak konuyu uluslararası platforma taşımaya gayret etmiştir. İsrail ordusunun güçlendirilmesi gerektiğini belirten Lieberman, Güney Birliği'nin yeniden oluşturulması gerektiğini İsrail Meclisi'ne sunarak olası senaryolar için ek fon oluşturulmasını istedi.

Gerginleşen açıklamaların ardından Mısır Doğal Gaz Şirketi (EGAS), İsrail'in 2005 yılından bu yana yürürlükte olan antlaşmaya aykırı davrandığı gerekçesiyle sevkiyatın sona erdiğini duyurdu. Mısır, doğalgaz boru hattının art arda sabotajlara hedef olması yüzünden sevkiyatın zarar gördüğünü ve neden böyle bir kararın alındığı açıklandı. Hüsnü Mübarek'in 2011 Şubat ayında devrilmesinden bu yana boru hattı tam 14 kez saldırıya hedef olduğu iddia edildi. İsrail ise Mısır'ın aldığı kararın iki ülke arasında 1979'da imzalanan barış antlaşmasına zarar verdiğini belirtti. İsrail Maliye Bakanı Yuval Steinitz, Mısır'ın tek taraflı olarak ilân ettiği kararın siyasî ve ekonomik açıdan kaygı verici olduğunu vurguladı. İsrail'e doğal gaz sevkiyatı antlaşması, Mısır'ın eski devlet başkanı Hüsnü Mübarek döneminde imzalanmış; ancak son aylarda doğalgaz fiyatlarının çok düşük olması yüzünden itirazlar yükselmeye başlamıştı. İsrail enerji ihtiyacının % 40'ını doğalgazdan karşılarken, gazın % 43'ünü Mısır'dan tedarik ediyordu. Mısır'ın doğalgaz anlaşmasını iptal etmesinin ardından "**Kesinti politik değil. Bu aslında Mısır şirketi ile İsrail şirketi arasındaki iş anlaşmazlığı**"[127] diyen Netanyahu CNN'e verdiği röportajda da barış anlaşmasının süreceğini umduğunu söyleyerek gerilimin azalması yönünde açıklamalar yaptı.

Arap Baharı sürecinin başladığı günlerde İsrail kendi içinde bazı olaylar yüzünden iç siyasette zor günler geçiriyordu. 7,8 milyonluk ülkede 3 Eylül 2011'de zirve yapan protestoya 500 kişi katıldı ve gıda ile konut fiyatlarındaki artışları protesto ettiler. Sakin geçen kışın ardından protestocular Tel Aviv sokaklarına geri

[126] http://www.sabah.com.tr/Dunya/2012/04/30/misir-sinirina30-bin-asker, 30 Nisan 2012
[127] http://www.hurriyet.com.tr/planet/20836848.asp, 25 Haziran 2012

dönüp polisle çatıştı ve 85 gösterici gözaltına alındı.[128] İsrail kendi içinde bu sorunlarla boğuşurken Mısır'da yaşananları yakından takip edip tarihi kazanımlarını boşa çıkaracak gelişmelerin olmasını istemiyordu.

Hüsnü Mübarek rejiminin devrilmesinin ardından Mısır, zoraki dostu[129] İsrail ile barış anlaşmasının imzalanmasından bu yana en büyük krizlerinden birini yaşamaya başladı. MK'in iktidara gelmesi halinde Mısır'ın barışa sadık kalmayacağından endişelenen İsrail, Camp David Anlaşması ile feshedilen güney sınırındaki birliklerini yeniden konuşlandırma kararı aldı. İngiliz Times'a konuşan İsrailli yetkililere göre Mısır sınırında görev yapacak olan bu birlik üç taburdan oluşacak, toplamda 30 bin asker barındıracak ve yüzlerce tank gönderilecekti. Mısır bu açıklamanın sonrasında o güne kadarki en büyük tatbikatlardan birini düzenleyerek gözdağı vermişti. Bu tatbikatta İsrail 30 yıl sonra ilk defa "düşman" olarak nitelendirilmişti. Yönetimi geçici olarak devralan YAK'ın başkanı Mareşal Hüseyin Tantavi ise **"Bize saldırmaya kalkan ya da sınırlarımıza gelen herkesin bacaklarını kırarız"**[130] tehdidinde bulunmuştu.

Mübarek'in görevini bıraktığını açıklamasıyla yetkileri tamamen üzerine alan YAK, devlet başkanı olarak 20 yıldır Savunma Bakanlığı görevini yürüten Mareşal Hüseyin Tantavi'yi atadı.[131] Konsey üyesi olan Ahmet Şefik'in 11 Şubat öncesinde başbakan olarak görev yapması ve cumhurbaşkanlığına aday olması muhalefetin rahatsızlığını iyiden iyiye arttırdı. Mübarek'in gitmesi sonrasında beklenen değişimlerin bir an önce yapılması konusunda halkın beklentileri artmıştı. İsteklerinin karşılanması konusunda Mısır halkı hiç de geri adım atacak gibi gözükmemekte ve gelişmelere siyasal partiler ve gençlik hareketleri aracılığı ile müdahil olmaktaydı. Mübarek'in görevini bıraktığını açıklaması sonrasında halk bu kararı memnuniyetle karşılamış ve yargılanmasını istemişti. Yargı kararı verilmeden sokaklardan ayrılmayacağını dile getiren halk, geçen 30 yılın hesabının sorularak insan hakları ihlallerinde bulunanların yargı önüne çıkarılmasını istemiştir. Halk Meclisi'nin seçilmesinden sonra oluşturulacak sivil ve adil bir hükümete

[128] Habertürk, 26 Haziran 2012
[129] http://dunya.milliyet.com.tr/israil-misir-arasinda-zoraki-dostluk-itti/dunya/dunyadetay//default.htm
[130] http://haber.mynet.com/israil-misir-arasinda-zoraki-dostluk-bitti-628097-dunya/, 30 Nisan 2012
[131] http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=1092558&CategoryID=81, 28 Haziran 2012

yönetimin devredilmesi halkın en büyük beklentisiydi. Geçmişte mahkemelerin verdiği kararlar vicdanlara rahatsızlık vermiş ve adil olmayan birçok karara imza atılmıştır. Halkın seçimi ile oluşturulmayan bir organın geçmişi adil olarak yargılayamayacağına inanılıyordu.

Halk devrim sırasında öldürülen yaklaşık 800 kişinin sorumlusu olarak Mübarek'i görmekteydi. Geçmiş 30 yılda yapılan insan hakları ihlallerinin, yolsuzlukların ve kötü yönetimin hesabının sorulması amacıyla mahkemelere dava açılmıştı. Mübarek'le birlikte oğlu Cemal ve İçişleri Bakanı Habib el-Adly'in yargılanması Mısır yakın tarihi açısında önemli bir gelişmeydi. 800 kişinin ölümüne sebep olunması, yolsuzluklara göz yumulması ve haksız kazanç elde edilmesi suçlamaları karşısında mahkemeler tarafından net bir karar verilmemiş, işlendiği iddia edilen suçların üzerinden 10 yılı geçmesi dolayısıyla zaman aşımına uğradığı gerekçesiyle reddedilmişti. Mahkeme, devrim sonrasında öldürülenler için kimin emir verdiği konusunda yeterli delil olmadığı gerekçesi ile davayı kapattı. YAK Başkanı Tantavi, mahkemede verdiği ifadede Mübarek'in doğrudan insanların öldürülmesi konusunda bir talimat vermediğini söylemişti. Sonuçta mahkemenin Mübarek'i ve Habib el-Adly'i 25'er yıl hapse mahkûm etmesinden, Cemal Mübarek ve İçişleri Bakanlığında görevli altı kişiyi tahliye etmesinden memnun olmayan halk öfkelenerek sokaklara döküldü. Anayasa değişikliklerinin yapılmaması ve Mübarek tarafında atanan askeri yetkililerin halen görevde olması verilen kararların tarafsızlığına gölge düşürmüştü.

2.3. SİYASİ PARTİLER

Ülkenin 1952 yılından bu yana tek adamla yönetilmesi yüzünden siyasî partilerin kurulması bir şekilde engellenerek faaliyetlerine izin verilmedi. Mısır'ın en köklü partisi olan Vefd, 1919 yılında kurulmasına rağmen hiçbir dönemde istediği siyasî başarıyı elde edemedi. 1928 yılında örgütlenmeye başlayan MK ise her dönemde marjinal bırakılarak siyaset sahnesinde bulunması bir şekilde engellendi. Bu iki örneğin başarılı olamaması sebebiyle diğer gruplar siyaset sahnesine çıkmayı cesaret edemediler ve aynı kaderi onlar da paylaştılar. Devrim sonrasında oluşan

demokratik esintilerden etkilenen tüm gruplar, siyasî parti kurarak kendilerini ifade edecek yapılarda fikirlerini halkla paylaşma imkânı elde ettiler.[132]

2.3.1. Vefd (Delege) Partisi

1919'da kurulan Vefd Partisi,[133] halkı temsil eden tek siyasi güç olması nedeniyle İngilizlerle görüşmeleri bir dönem yürüttü. Bu görüşmeler kendilerine resmi bir kimlik kazandırdı ve uzun yıllar Mısır siyasî hayatında geniş kitlelerin desteğini alarak varlığını sürdürdü. Nasır ile başlayan dönemden sonra parlak bir siyasi hayat sürdürememişse de Mısır'ın en önemli muhalif partilerinden biri olarak siyasi hayatına devam etti. 1952'de dönemin Devlet Başkanı Cemal Abdunnasır tarafından kapatılan parti,[134] mevcut şekli ile 1983'te yeniden kuruldu ve 2005 seçimleri sonrasında, Mısır Parlamentosu'nda altı sandalye ile temsil edildi. Zaman zaman MK ile girdiği ittifaklarla adeta bir koalisyon partisi olma özelliği taşıdı. Vefd lideri Numan Goma, Mısır'da 1981'den beri süregelen olağanüstü hal durumunu kaldırmayı ve siyasî suçlardan hüküm giymiş kişilere af getirilmesini politik hedefleri arasına koydu. Ayrıca İran ile sıkı ilişkileri de hedefleyen Vefd, İngilizlere karşı kurulmuş olması dolayısıyla fikirleri içinde önemli oranda Mısır milliyetçiliğini barındırıyor. Halen varlığını sürdüren Vefd Partisi, merkezde yer alması itibariyle Mısır siyasî tarihinin en önemli aktörlerinden sayılsa da yapılan son parlamento seçimlerinde % 9 oy alarak ancak 38 milletvekili çıkarabildi. Tarihi tecrübesi nedeniyle yeni anayasa yazım komisyonunda önemli bir misyonu yerine getirerek Mısır siyasetine yön vermesi bekleniyor.[135]

2.3.2. Hürriyet ve Adalet Partisi

Teşkilatlanmaya başladığı günden beri kendisine yasal bir zemin bulamayan MK, Halk Meclisi'nde yer alabilmek için sürekli olarak diğer yasal partilerin kimliği

[132] Veysel Ayhan ve Algan Nazlı Ayhan, a.g.r., s.15-16
[133] Ahmet Abu El-Feth, a.g.e., s.74
[134] Ahmet Abu El-Feth, a.g.e., s.75
[135] Ramazan Yıldırım veTarık Abdülcelil, a.g.e.,s.5

altında siyaset yapmak zorunda kalmıştır. 2005 yılında bağımsız adaylarla siyaset sahnesine çıkan hareket, 88 sandalye ile Halk Meclisi'nde temsil edildi. Bu başarısından sonra Mübarek rejimi tarafından baskı altına alınıp seçimlerde yapılan yasal değişliklerle bir daha o başarısını yakalamasına izin verilmedi. Yapılan baskılar karşısında siyaset yapamayacağı gerekçesiyle seçimlerin hiçbirisine katılmama kararı aldı. İnternet sitesi aracılığıyla üyelerine ulaşarak Hüsnü Mübarek sonrası dönemde siyasete döneceklerinin sinyalini vermeye başladı. İlk zamanlarda cumhurbaşkanlığı için aday göstermeyip el-Baradey'i destekleyeceklerini deklare etmişlerse de sonraki süreçte kendi adayını çıkarmışlardır. Hürriyet ve Adalet Partisi, 25 Ocak Devrimi sonrası Mısır siyasetine dâhil oldu ve MK'in siyasî kolu olarak faaliyetlerine başladı.[136] Parti programlarının öncelikleri arasına toplumsal adaleti ve yolsuzluklarla mücadeleyi koydular. Parti yönetimi modern devlet, demokrasi, kadın hakları ve ulusal birlik söylemleriyle meydanlarda sesini duyurdu. Hürriyet ve Adalet Partisi, yapılan son seçimlerde oyların % 47,2'sini[137] alarak önümüzdeki yıllarda Mısır siyasetinin en önemli aktörlerinden biri olmaya aday görünmektedir.

2.3.3. en-Nur Partisi

Mısır'da Hüsnü Mübarek rejimine karşı gerçekleştirilen 25 Ocak Devrimi'nin küllerinden doğan diğer bir parti ise en-Nur Partisidir. Mısır'ın en güçlü Selefi hareketi olan ed-Dava Hareketi yöneticileri tarafından kurulan partinin genel başkanlığını İmad Abdulgaffur yürütmektedir. Parti, Selefiler tarafından kurulan ülkenin en kuvvetli partisi olarak kabul edilirken çalışmalarını İskenderiye'de yoğunlaştırmıştır. Devrim sürecinde yaptığı açıklamalarda, Hürriyet ve Adalet Partisi ile koalisyon yapabileceklerinin sinyallerini verdiler. 28 Kasım 2011'de yapılan seçimlerde en-Nur Partisi % 24.3 oranında oy alarak ülkenin siyasetine yön verecek önemli bir siyasî güç olacağını göstermiş oldu; ancak kuruluş aşamasında

[136] Ramazan Yıldırım ve Tarık Abdulcelil, Mısır'da Siyasi Aktörler, Partiler, Dini Hareketler, SETA, Ankara, 2012, s.42
[137] Nebahat Tanrıverdi O Yaşar, "Mısır'daki Geçiş Sürecinin Aktörler Üzerinden Değerlendirilmesi", Ortadoğu Analiz Dergisi, Cilt 4, Sayı 44, Ağustos 2012,s.69

tabanındaki ayrılıklara engel olamamışlar " Nur", "Asalet" ve "Fazilet" isimleriyle üç ayrı gruba bölünmüşlerdi.[138]

2.3.4. Liberal Sosyalist Mısır Partisi

Liberal Mısır Partisi ülkedeki önemli laik siyasî partilerden birisidir. Parti, Mısır millî kimliğinin savunuculuğunu yapmaktadır. Liberal Mısır Partisi, Abdunnasır'ın Arap milliyetçiliği politikasını terk edip Mısır millî bilincini yerleştirmeye çabalamaktadır. Şeriat kanunları ile değil medenî kanun uygulamalarıyla her alanda devletin yeniden yapılanması gerektiğini savunmaktadır. 1977 yılında kurulmasından sonra ilk muhalefet gazetesini çıkarmasıyla siyasi alanda boy göstermiştir. 1980'lerde muhafazakâr partilerle koalisyonlara girerek mecliste 25 koltuk elde etmiştir. Liberal Mısır Partisi Filistin meselesinde İsrail'i düşman olarak tanımlarken Batı dünyasını içişlerine karışmakla suçlamaktadır.[139]

2.3.5. el-Ghad (Yarın) Partisi

Parti 2004 yılında Vefd Partisi lideri Numan Goma ile anlaşamayıp ayrılan Avukat Eymen Nur tarafında kurulmuştur. Liberal politikalar izleyen parti, en önemli başarısını 2005 yılında yapılan cumhurbaşkanlığı seçimlerinde elde etmiş ve Eymen Nur % 7 oy almıştır. Hüsnü Mübarek rejimine karşı o dönemde yapılan muhalefetin en güçlü ismi olmuştu. Aldığı oy oranının ise açıklananın aksine % 13 oranında olduğu bağımsız kaynaklar tarafından iddia edilmiştir. Eymen Nur, partisini kurarken resmî makamlara sunduğu belgelerin sahte olması suçlamasıyla 2005'te 5 yıl hapis cezasına çarptırıldı.[140] Demokratik sistemlerin en önemli ayaklarından olan muhalefet misyonunu yüklenmesi dolayısıyla verilen bu ceza Mübarek rejiminin keyfiliği olarak değerlendirildi ve dönemin ABD Dışişleri Bakanı Rice buna tepki olarak Mısır ziyaretini iptal etti. Hapishanede olduğu dönemdeyse Mübarek rejimine karşı mücadeleye eşi Cemile İsmail devam etti. Diyabet hastası olan eski avukat

[138] http://www.dunyabulteni.net/?aType=haberYazdir&ArticleID=223632&tip=haber
[139] Ramazan Yıldırım ev Tarık Abdulcelil, a.g.e., s.40
[140] http://www.usak.org.tr/myazdir.asp?id=748

2009'da sağlık sorunları sebebiyle serbest bırakıldı. Seçilme hakkı elinden alındığı için cumhurbaşkanlığı seçimlerine katılamayan Numan Goma, el-Baradey'i destekleyeceklerini açıkladı.[141]

2.4. MECLİSİN OLUŞTURULMASI

Parlamentonun bir alt kanadını olan Halk Meclisi'ni oluşturmak için yapılan parlamento seçimleri üç turdan oluşmaktaydı. 28 Kasım 2011'den beri seçmenler aralıklarla sandık başına gitmiş ve her turda düşen seçmen sayısı yüzünden katılım üçüncü turun sonunda % 50 civarında olmuştu. Eski seçim yasasının halen geçerli olması sebebiyle oluşan iki listenin ilki siyasi partiler, diğeri ise köylü ve işçileri temsilen bağımsız adaylar tarafından oluşturmaktaydı. Seçim yasasının 5. maddesi gereği bağımsız adaylar herhangi bir partiye üye olamazlar ve seçim sonrası da bu partilerden birine geçemezlerdi. Diğer bir alt komisyonu ise Halk Meclisi'nin çalışmalarını denetleme görevini üstlenen Şura Meclisi'dir. Şura Meclisi üyeleri de parlamenterlerden oluşmaktadır. Meclis'te alınan kararların içtüzüğe ve anayasaya uygunluğunu denetlemekle görevlidir.[142]

2.5. SEÇİMLERİN YAPILMASI

Güvenlik sebebiyle üç ayrı bölgede üç tur halinde yapılan ve 2012 Ocak ayında sona eren seçimlerin ilk ayağında, 50 partiden 36'sı ve 6.000 adaydan 3809'u Halk Meclisi için yarışmıştı.[143] 28 Kasım 2011 tarihinde yapılan seçim sonucunda ortaya çıkacak olan Kurucu Meclis 498 koltuklu olacak ve bu meclis yeni anayasayı hazırladıktan sonra kendini feshederek yeniden seçime gidilecekti. Nüfusun % 30'una yakının okuma yazma bilmemesi dolayısıyla parti amblemleri daha akılda kalıcı sembollerden olan vazo, mango, sandalye, piramitten oluşturulmuştu. İki gün süren ilk tur seçimlerine katılımın % 70'ler civarında oldu. Karmaşık seçim sistemine göre parlamentoya girmek için adayların üçte ikisi parti listelerinden, üçte

[141] Veysel Ayhan ve Algan Nazlı Ayhan, a.g.r., s.15-16
[142] Nebahat Tanrıverdi O Yaşar, a.g.m., s.69
[143] http://www.haber7.com/ortadogu/haber/810859-misir-halki-sandik-basinda, 28 Kasım 2011

biri ise bağımsız olarak yarışıyordu. Halk Meclisi'nin üçte ikisi yani 332 üye partilerin gösterdiği adaylardan, üçte biri olan 166 üye ise sadece bağımsız adaylardan seçilecekti. Bağımsız seçilenlerin daha sonra siyasi partilere üye olması yasaktı.[144] Mısır tarihindeki ilk şeffaf ve adaletli seçim olması bakımından partilerin hangi oranda oy alacakları merakla beklenmekteydi. Tahminlerden daha fazla oy alması nedeniyle Selefi gruplar, özellikle Mübarek rejiminin son dönemlerinde ağırlıklarını hissettirmiş, hatta Mübarek yanlısı fetvalar vererek yönetime karşı isyan edenlerin öldürülebileceğini öne sürmüştü. Seçimlerin ilk ayağı 27 vilayette; Kahire ve İskenderiye gibi Mısır'ın elit tabakasının yaşadığı kentlerin yanı sıra Kafr el Şeyh, Asyut, Feyyum, Kızıldeniz, Luksor, Port Said ve Damyetta'da yapıldı. İkinci ayak ise 14 Aralık 2011'de, Giza, Beni Süveyf, Munufiye, Şarkiye, Buheyra, Süveyş, İsmailiye, Sohag ve Asvan vilayetlerinde gerçekleştirildi. Üçüncü ve son ayak ise 3 Ocakta yapılmış ve böylece Halk Meclisi'nin 498 üyesi belirlenmiştir. Bu Meclis'in 10 üyesi ise yasa gereği YAK Başkanı Hüseyin Tantavi tarafından atanmıştır.[145]

Mısır MK hareketine bağlı Hürriyet ve Adalet Partisi, oyların % 47,2'sini, Selefi en- Nur Partisi ise % 24,3'ünü almış ve İslamcılar toplamda % 71,5'e ulaşarak seçimlerin galibi olmuşlardı. Mısır'ın önde gelen yazarlarından Fehmi Hüveydi 30 Kasım tarihli "Başardık" başlıklı yazısında, hür bir vatandaş olarak oy kullanmanın hazzını anlatıyordu.[146]

"Seçimlerin ilk turunu birliktelik içinde tamamladık. Şu anda hangi partinin çok oy aldığı önemli değildir. Yarım yüzyıldır üzerimize çöken gölgeden kurtulabilmek daha önemlidir. Ben adaletin ve halkın kararından yana olacağım."

"Altı milyon oy Müslüman Kardeşler ve en-Nur'un"[147] başlıklı haberinde el-Cezire seçim sonuçlarına göre; Hürriyet ve Adalet Partisi (Müslüman Kardeşler) 3.500, en-Nur Partisi (Selefi) 2.500, Mısır Bloğu (Solcu Liberaller) ise 1.300 oy alarak Millet Meclisi seçimlerinde üç partinin yeni hükümeti şekillendireceğini duyurdu.

---

[144] http://www.haksozhaber.net/secimlere-dogru-misirda-zor-gecis-donemi-25697h.htm
[145] http://www.usasabah.com/Guncel/2012/02/17/misir-meclisinden-askeri-yonetime-ilk-tepki
[146] http://www.shorouknews.com/columns/view.aspx?cdate=30112011&id=c0deac46-5da6-4513-bb58-518e081c2acb
[147] http://www.aljazeera.net/NR/exeres/C379B507-13D8-4519-BEB2-DA8D8EF018C3.html

Devrim sonrası kurulan Hizbul'l Hurriyye ve'l Adale / Hürriyet ve Adalet Partisinin Başkanlığını Dr. Muhammed Mursi yardımcılıklarını ise Dr. İsam el-Aryan ile Hristiyan düşünür Dr. Refik Habib almışlardı. Parti, parlamento seçimlerinde % 47,3 oy alarak 235 milletvekili ile temsil edilmiştir. Devrim öncesi siyasî alandan kendilerini uzak tutan[148] Selefi akımı temsil eden en-Nur Partisi ise Dr. İmad Abdu'l Gaffar başkanlığında % 24,3'lük oy oranı ile 121 koltuk kazanarak yeni dönemin en güçlü aktörlerinden olmuştur. Hürriyet ve Adalet Partisi ile en-Nur Partisi önceki dönemlerde Halk Meclisi'nde temsil edilemezken yeni dönemin en güçlü bloklarını oluşturmuşlardı. Özellikle Vefd Partisi kuruluşundan günümüze kadar tüm süreçlerde etkili olmuş ve zaman zaman MK ile girdiği ittifaklarla adeta bir koalisyon partisi olma özelliği taşımıştı. Halen varlığı sürdüren Vefd Partisi merkezde yer alması itibarıyla Mısır siyasî tarihinin en önemli aktörlerinden sayılsa da yapılan son parlamento seçimlerinde % 7,6 oy alarak ancak 38 milletvekili çıkarabilmişti. Hür Mısır Bloğunu temsil eden Liberal Mısır Partisi ise toplam 34 milletvekilliği elde ederek parti sıralamasında dördüncü oldu. YAK Başkanı Hüseyin Tantavi de, cumhurbaşkanı adına parlamentoya seçimsiz girecek 10 milletvekilini seçti.[149] Mısır'da yeni parlamento 23 Ocak 2012 tarihinde görevine başlayarak belki de tarihte yeni bir sayfa açtı. Şimdi gözler Haziran ayında iki turda yapılacak cumhurbaşkanlığı seçimlerine çevrilmişti. Açıklanan seçim sonuçlarına göre dağılım şu şekilde olmuştu;[150]

[148] Ramazan Yıldırım ve Tarık Abdülcelil, a.g.e.,s.13
[149] http://www.trthaber.com/haber/dunya/misirda-resmi-secim-sonuclari-aciklandi-25223.html
[150] Nebahat Tanrıverdi O Yaşar, a.g.m., s.70

Tablo-1:Mısır Parlamentosundaki Vekil Dağılımı

	Vekil Sayısı	Oy Oranı (%)
Hürriyet ve Adalet Partisi	235	47.2
en-Nur Partisi	121	24.3
Vefd Partisi	38	7.6
Liberal Mısır Partisi	34	6.8
Vasat Partisi	10	2
Reform ve Kalkınma Partisi	9	1.8
Devrime Devam Partisi	7	1.4
Diğer Partiler	18	3.6
Bağımsızlar	26	5.2

Cumhurbaşkanlığı seçim sürecinin ikinci turundan önce İdari Mahkemenin Anayasa Mahkemesine açtığı davada "**Parlamento seçimleri anayasaya aykırıdır.**"[151] hükmünü ele alan mahkeme milletvekilliği seçimlerini iptal etti. Mahkeme, iptal kararına gerekçe olarak bağımsız adaylarla ilgili seçimin eşitlik ilkesine uygun olmadığını gösterdi. Halk Meclisi ve Şura Meclisi'nin partiler seviyesinde yapılan seçiminin yasalara uygun olduğu; ancak her iki meclisin üçte birini oluşturan bağımsız adayların kanuna aykırı olarak seçildiğine hükmederek Meclis'in tamamının meşruiyetini kaybettiğini ilan etti.[152] Yapılan seçimler sonrasında bağımsız adaylardan bazıları partilere transfer olmuşlar ve Yüksek Anayasa Mahkemesi, Seçim Yasası'nın 5. maddesine dayanarak bu kararı almıştı.

Cumhurbaşkanlığı seçimine iki gün kala alınan bu karar, ülkedeki Tahrir ateşini yeniden alevlendirdi. Bir grup avukat ve hukukçunun MK ağırlıklı parlamento

[151] http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2012/07/120709_egypt_political_update.shtml
[152] Star, 15 Haziran 2012

tarafından oluşturulan 100 kişilik Anayasa Komisyonu'nun lağvedilmesi talebiyle açtığı dava 11 Haziran günü İdari Mahkeme tarafında karara bağlandı ve "**Parlamento, anayasayı hazırlayan komisyonu belirleyemez**"[153] şeklindeki anayasa maddesini gerekçe olarak gösterdi. Ordu ve MK arasında anlaşmaya varıldığı gerekçesiyle sol ve liberal kesim tarafından bu karar memnuniyetle karşılandı. Lağvedilen komisyonun Mısır'daki tüm toplum kesimlerini temsil etmediği görüşü hâkimdi.[154]

Seçimlerden % 71,5'lik oy oranı ile kazançlı çıkan MK ve Selefi akım tarafından bu karar ülkede normalleşme konusundaki yol haritasına zarar vermiş olarak yorumlanırken yeni durum darbe olarak nitelendirildi. Nil Siyasi ve Stratejik Araştırmalar Merkezi Başkanı Ahmet Ban'ın "**Bu karar devrimi yok saymak isteyen askerî yönetimin bir tür yumuşak darbesidir.**" [155] şeklindeki açıklaması ile eleştirildi. YAK ile siyasi partiler arasında varılan uzlaşma, bu kararla çıkmaza girmişti. Bu uzlaşma gereği yeni anayasa Meclis içinden ve dışından oluşturulacak ortak bir komisyon tarafından yazılacaktı. Üstelik bu anayasa cumhurbaşkanlığı seçimlerinden önce kabul edilecekti. Anayasa Mahkemesi'nin almış olduğu iptal kararı ile söz konusu komisyonda düşmüş oldu ve yeni anayasa hazırlıkları şimdilik rafa kaldırılmış oldu. Ülkedeki ilk demokratik anayasayı hazırlayacak olması bakımından önemli olan Halk ve Şura Meclisi seçimlerinden sonra gözler haziran ayında yapılacak cumhurbaşkanlığı seçimlerine çevrilmişti.

2.6. CUMHURBAŞKANLIĞI ADAYLARININ PROFİLLERİ

Özellikle Kahire'de yapılan gösteriler sonrasında Mübarek'in görevini bırakmak zorunda kalması ile cumhurbaşkanlığı için birçok adayın ismi anılmaya başlanmıştı. Siyasî partiler kendi adaylarını çıkarırken bağımsız adaylar da tek tek boy göstermeye başlamışlardı. Aday isimlerini belirlenmesi süreci de yine YAK'ın yakın takibine alınmıştı. Ülkenin en büyük siyasî yapısı olan MK aday sunma konusunda kararsız kalırken ilk açıklamalarında el-Baradey'i destekleyeceklerini

[153] http://www.zaman.com.tr/newsDetail_getNewsById.action?haberno=1272321
[154] Zaman, 12 Haziran 2012
[155] http://www.aydinlikgazete.com/dunya1/12668-misirda-yol-haritasi-sil-bastan.html

ifade etmelerine rağmen tabanından gelen baskılar sonrasında kendi adayını çıkarmıştır. Tek adam anlayışıyla yasaklı olan birçok parti lideri ise mevcut yasaların engellemelerine takıldıkları için aday olamamışlardır. el-Ghad (Yarın) Partisi lideri Eymen Nur bunlardan birisidir.

2.6.1. Dr. Muhammed el-Baradey

Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı Başkanlığını 1997-2009 yılları arasında yürüten Dr. Muhammed el-Baradey hukukçu ve diplomat sıfatıyla popülaritesi olan bir kişiydi. Kanunların ve hukukun gözetilmesi ilkesi ile kurumların egemen olması için mücadele edeceğini söylemesi yeni dönemde dikkatleri üzerine çekmişti. Bazı çevrelerce, birçok dünya ülkesini nükleer silah elde etme rüyasından mahrum bırakırken küresel güçlerin amaçlarına hizmet ettiği ve Irak'ta yürütülen nükleer çalışmaların sonuçsuz bırakılmasına katkı sağladığı gerekçesiyle büyük eleştirilere hedef olmuştu. Ayrıca Mısır'ın toplumsal değerleri ve İslâmî yapısıyla uyuşmayan Batıcı liberal düşünceye sahip olmakla da suçlanan Baradey, siyasî fikirlerini şu sözlerle özetlemekteydi;[156]

"Toplumsal barış olmalıdır. MK'de siyasal sürecin bir parçası olmalıdır. Mısır toplumu, her şekliyle etnik ve mezhep gruplarıyla, Kıpti'siyle, Müslüman'ıyla, MK'iyle, laikiyle temsil edilmelidir. Hepimiz bu vatanın bir parçasıyız. Hepimiz toplumsal ittifaklar içerisinde olmalıyız. Ortak bir vizyon üzerinde anlaşmalı ve geleceğe birlikte yürümeliyiz."

Devrim sonrasında Mısır'a geldiği günlerde coşkuyla karşılanmış ve MK, 6 Nisan ile Halid Said Hareketlerinin de desteğini almıştı. Daha sonraları kendisine verilen bu desteğin geri çekilmesi ve seçimlere YAK'ın sık sık müdahale etmesi yüzünden Mısır'ı hâlâ eski rejimin yönettiğini belirterek[157]

"Demokratik bir çerçeve oluşmadıkça, vicdanım ne cumhurbaşkanlığı ne de başka resmî bir görev için yarışmama izin veriyor. Mısır ordusunun ülkeyi demokrasi yoluna sokmakta gösterdiği başarısızlığı protesto etmek için cumhurbaşkanlığı yarışından çekiliyorum." açıklamasıyla 15 Ocak 2012 tarihinde yarıştan çekilmiştir.

---

[156] Ramazan Yıldırım ve Tarık Abdülcelil, a.g.e., s:8-9
[157] Anadolu Ajansı, 14 Ocak 2012

2.6.2. Dr. Abdulmunim Ebu'l Futuh

Tıp Fakültesi muzunu olmakla birlikte hukuk alanında da lisans diploması bulunmaktadır. MK Cemaati İrşad Bürosu eski üyesi olan Dr. Abdulmunim Ebu'l Futuh, Arap Tabipler Birliği Genel Sekreterliği görevini yürütmüştür. Hükümete karşı cesur tavırları ve doğrudan yana olması ile Mısır halkında saygınlık kazanmıştır. Cumhurbaşkanlığı seçimini kazanması durumunda Mısır'ın Türkiye, İran ve Körfez ülkeleri ile dengeli ilişkiler kuracağını açıklamıştı. Bu ülkelerin tamamının Ortadoğu bölgesinin istikrarı için temel unsur olduğunu söyleyerek Mısır'ın tüm önemli bölgesel aktörlerle dengeli ilişkiler yürütmesi gerektiğini savunmuştur. Ebu'l Futuh seçim sürecinde yaptığı açıklamalarda uzman ekiplerle çalıştığına vurgu yaparak sendikal ve sivil toplum örgütleri kurmayı, toplumun adalet çıtasını yükseltmeyi, bağımsız bir yargının oluşturulmasını, eğitim ve bilimsel araştırmalara önem verileceğini, ekonomik yatırımların özelde Arap ülkelerine, genelde tüm yatırımcılara yapılacağını vaat etmişti. MK teşkilatının cumhurbaşkanlığı seçimlerinde aday göstermeyeceği kararına rağmen adaylığını açıklayan Ebu'l Futuh'u dışlamıştı.[158]

2.6.3. Amr Musa

Hukuk Fakültesi mezunu olan Amr Musa, 1991-2001 yılları arasında Dışişleri Bakanlığı görevini yürütmüştür. 2001-2011 yılları arasında Arap Birliği Genel Sekreterliği görevine getirilmiş olması dolayısıyla dış politikada tecrübeli isimlerin en başında gelmektedir. Seçim sürecindeki açıklamalarında Amr Musa, MK Cemaatini küçümsenmeyecek bir güç olarak nitelemiş; Cemaatin artık yasal ve kamuoyu oluşturmakta etkili olduğunu belirtmişti. Mısır'ın sahip olduğu merkez rolünün yeniden kazanılmasına vurgu yaparak değişimin içte ve uluslararası alanda beraber yürütülmesi gerektiğine inanıyordu. Ona göre Mısır, Arap dünyasının bayraktarlığını yapan ilk ülkeydi. Muhalifler onu eski rejimin adamlarından biri olarak görmekte ve dışişleri bakanlığı yaptığı dönemde uluslararası hiçbir başarı elde

[158] Ramazan Yıldırım ve Tarık Abdülcelil a.g.e., s:9

edemediğini söylemekteydiler. Arap Birliği Genel Sekreterliği döneminde ise; Sudan bölünmüş, Libya iç savaşa gitmiş, Yemen silahlı iç çatışmaların eşiğine gelmiş, İsrail devleti Gazze'de katliam yapmıştı. Bundan dolayı muhalifler ona el-Hancuri (Boşboğaz) lakabını takmışlardır.[159] Seçimlerde liberal kesimin desteğini alarak yarıştı.[160]

2.6.4. Muhammed Mursi

Yüksek lisans eğitimini tamamlayıncaya kadar Mısır'da yaşayan Muhammed Mursi, daha sonra ABD'ye giderek Kaliforniya Devlet Üniversitesi'nde yardımcı doçent unvanını almıştır. 1985 yılında ülkesine dönen Mursi, Zekazik Üniversitesinde akademik kariyerine devam etmiştir. Devrim sonrası kurulan Hürriyet ve Adalet Partisinin başkanlığını yürüten Muhammed Mursi, MK Cemaati İrşat Bürosu ve cemaatin siyasî liderlerinden birisidir. 2000 yılında, MK'in desteğiyle parlamento üyesi seçilmiş ve MK meclis grubunun sözcülüğünü yapmıştır. Parlamentonun en çalışkan üyelerinden biri olmuş ve 2000-2005 yılları arasında en iyi parlamenter seçilmiştir.[161]

2.6.5. Ahmet Şefik

1941 yılının Kasım ayında Kahire'de doğan Ahmet Şefik, 1961 yılında Mısır Hava Kuvvetleri Akademisinden mezun oldu. Mezuniyetinden sonra savaş pilotu olarak yıllarca görev yapan Şefik, 1973′teki Altı Gün Savaşları boyunca Hüsnü Mübarek'in komutasında kıdemli savaş pilotu olarak hizmet etmiş ve bu dönemde iki İsrail yolcu uçağını düşürdüğü iddia edilmiştir. 1984'te Roma'ya Mısır Askeri Ataşesi olarak atanan Şefik, iki yıl boyunca bu görevi sürdürdükten sonra orduda çeşitli kademelerde yöneticilik yapmasının ardından 1991 yılında Hava Kuvvetleri Komutanı olarak atandı. 2002 yılında Sivil Havacılık Başkanı olarak görevlendirilen Şefik'in politika kariyeri de bu tarihte başladı. Şefik, Mısır ulusal havayolu şirketi

[159] Ramazan Yıldırım ve Tarık Abdülcelil a.g.e., s:10
[160] ORSAM, a.g.b., s.10
[161] Ramazan Yıldırım ve Tarık Abdülcelil a.g.e., s:18

Egypt Air'in yeniden yapılanmasını ve Mısır havaalanlarının modernleşmesini sağladı. Hüsnü Mübarek görevi devrederek çekilmesi sürecinde Şefik'i de başbakan atamıştı; ancak yapılan gösteri ve baskılar sonucunda 3 Mart 2011 tarihinde görevinden istifa etti.[162] Seçimin en güçlü adayları arasında gösterilirken liberallerin de desteğini almayı başardı.[163]

2.6.6. Selim el-Avva

İslam dünyasında entelektüel kimliğiyle tanınmış İslamcı düşünür ve hukukçudur. Uluslararası Müslüman Âlimler Birliği Genel Sekreterliği ve Mısır Kültür ve Diyalog Cemiyeti Başkanlığı yapmıştır. Müslüman-Hristiyan diyalogu için Arap Grubunun kurucu üyesi olup İslam dünyası ve Batı çatışmasına karşı ılımlı yaklaşımlarıyla öne çıkmıştır. Avva, İslam şemsiyesinin insanların tamamını kucaklayacağını, İslâm dininden bahsetmenin tüm peygamberlerin ortak dininden bahsetmek olduğunu vurgulamış, dünyanın gözünün Mısır'ın üzerinde olduğunu ve Mısır'ın dostlarına ne gibi katkıda bulunacağına baktıklarını dile getirmiştir.[164]

2.6.7. Hamdin Sabbahi

Milliyetçi kişiliğiyle sahip Hamdin Sabbahi, Nasırcı Kerame Partisi'nin genel başkanlığını yürütüyor. Filistin direnişini destekleyeceği vaadinde bulunan Sabbahi, İsrail'e karşı sert söylemleriyle tanınıyor. Milliyetçilerin yanı sıra sosyalist kesimlerin desteklediği Sabbahi, Mısır'ın kalkınmasının da önceliklerinden olduğunu devamlı surette dile getiriyordu. Kerame Partisi Mısır'ın eski diktatörü Cemal Abdunnasır'ın görüşlerini benimsemesi sebebiyle Nasırcılar olarak anılıyordu. Arap kavmiyetçisi ve solcu çizgide bir kesimdir. Hamdin Sabbahi, Enver Sedat ve Hüsnü Mübarek

[162] http://www.almasryalyoum.com/node/337573
[163] ORSAM, a.g.b., s.10
[164] Ramazan Yıldırım ve Tarık Abdülcelil a.g.e., s:10-11

döneminde onların politikalarına karşı durduğu için hapis cezaları almış bu yüzden de Nasırcı kesim tarafından öne çıkarılmış bir isimdir.[165]

2.6.8. Ebu el-İz Ali el-Hariri

Sosyalist Halk Koalisyonunun desteğini alan Ali el-Hariri MK hareketine muhalefeti ile ön plana çıkmıştır. Sosyalist milletvekili olan Ali el-Hariri seçimler öncesinde Tahrir Meydanı'nda Muhammed Mursi karşıtı gösterilerin yapılmasında etkili olmuştur. Seçimler öncesinde yaptığı açıklamalarda hem İslami kesimi hem de Nasırcıları karşısına alması yüzünden tepkiler almış, alternatif siyaset üretemediği için etkisiz kalmıştır.[166]

2.6.9. Hişam el-Betavisi

1951 yılında doğan Hişam el-Betavisi 1976 yılında Kahire Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. 1988 yılına kadar Gümrük Bakanlığı'nda çalıştı. 1992 yılında Birleşik Arap Emirliklerine görevlendirilmiş ve dönüşünde Kahire Ceza Mahkemesi'ne atanmıştır. Baktığı davalarda göstermiş olduğu başarıları dolayısıyla 2000 yılında Yargıtay Başkan Vekilliği görevine getirilmiştir.[167]

2.6.10. Hüssam Hayrullah

Babası general olan Hüssam Hayrullah, 1964 yılında girdiği Kaliforniya Askeri Bilimler Akademisi'nden 1970'de mezun olarak Mısır Silahlı Kuvvetleri'nde göreve başlamış, babası ve dedesi gibi general türbesine kadar terfi etmiştir. Babası Asvan Bölge Güvenlik Komutanlığı yapmış, emekliliğinden sonra bir dönem başbakan yardımcılığı görevini üstlenmiştir. Aynı şekilde general olan dedesi de II. Dünya Savaşı sırasında Beyrut Güvenlik Komutanlığı ve Giza Bölge Komutanlığı

[165] http://ar.wikipedia.org/wiki/
[166] http://ar.wikipedia.org/wiki/
[167] http://www.arabianlive.com/hp/2011/02/ 25 Şubat 2011

görevlerinde bulunmuştur. Amcası Kral Faruk döneminde Saray güvenliğinden sorumlu olmuştu. 1990 yılında İstihbarat Örgütünde görev almak üzere Silahlı Kuvvetlerden ayrıldı ve örgütte 20 sene hizmet ettikten sonra 2005 yılında emekliye ayrıldı. Aynı dönemde ABD'de idari ve istihbarat konularında eğitim aldı. 2005 yılında finans şirketlerinin birinde yönetici olarak görev yaptı.[168] Seçimlerde **"Ben özgürlük ve demokrasi mücadelesiyle halkların mücadelesinde istikrarın önemli olduğun inanıyorum. Tam bir özgürlüğün yerini hiçbir şey tutamaz."**[169] vaadi ile boy göstermiştir.

2.6.11. Muhammed Fevzi

1945 doğumlu olan Muhammed Fevzi, cumhurbaşkanı adaylığını Mısır Demokratik Nesil Partisinden koydu. 1964'te Ayn-Şems Üniversitesi Hukuk Fakültesinden mezun oldu. 1994 yılında doktora unvanını alan Fevzi Polis Akademisinde görev yaptı. Seçim sürecinde aldığı bir kararla 16 Mayıs günü Amr Musa'yı destekleyeceğini açıklayarak seçimlerden çekildiğini açıkladı. Bu açıklamanın geç gelmesi sebebiyle seçmen listesinde ismi yer aldı.[170]

2.6.12. Mahmud Hüssam

1946 İskenderiye doğumlu olan Mahmud Hüssam, 1995 yılına kadar polis şefliği yaptıktan sonra istifa etti. BM'de insan hakları konusunda çalışmalar yaptı. Mısır'da atlı polis uygulamasının başlatılmasına öncülük etti. Hüsnü Mübarek döneminde siyasetle ilgilenmedi ancak işçi sendikalarında basın sözcülüğü yaptı. Devrim sonrasında siyasi çalışmalarına başladı ve 18 partinin bir araya geldiği ittifakta yer aldı. 2012 cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Bibaye Partisini temsilen adaylığını açıkladı. Seçim sürecinde ekonomik kalkınma sözü vererek seçmenden oy

[168] http://ar.wikipedia.org/wiki/%D8%AD%D8%B3%D8%A7%D9%85_%D8%AE%D9%8A%D8%
[169] http://www.hossamkhairallah.com/
[170] http://www3.youm7.com/News.asp?NewsID=596143&SecID=296&IssueID=168

istedi. Aday olduğu Bibaye Partisi'nin % 1'lik dilimin altında kalması dolayısıyla seçimlerin iddialı adayları arasında yer alamadı.[171]

2.6.13. Hayrat el-Şatır

MK cumhurbaşkanı adayı olarak Hayrat El Şatır'ı göstermişti. Hayrat Şatır adaylığının açıklandığı dönemde **"Mısır'ın yeni Erdoğan'ı"** şeklinde tanıtılırken seçim kampanyasında kullandığı şarkıda **"Ey ülkem... Huzurlu ol sana geliyorum, Mısır'ın yeni Erdoğan'ı, hayatımızı cennet kılmak için geliyor, gözlerinizdeki yaşları silecek, uzaklarda olan ümitlerimizi geri getirecek, ey ülkem huzurlu ol. Mısır'ın yeni Erdoğan'ı Şatır."**[172] sözlerini kullanmıştı. Hayrat El Şatır'da adaylık başvurusundaki şartların yerine getirilmediği gerekçesiyle yarış dışı bırakılan diğer bir isim olmuştu. İptal gerekçesi olarak Mübarek döneminde aldığı hapis cezası gösterilmişti. Verilen bu karar Hüsnü Mübarek döneminin halen devam ettiği gerekçesiyle MK tarafından yapılan bir açıklama ile kınandı.

Parlamentoda MK'in çoğunluğu elde etmesine YAK tarafından ses çıkarılmazken adeta dillendirilmeyen bir mutabakat sağlanmıştı. MK'in başkanlık için aday çıkarmayacaklarına yönelik ilk resmî açıklamasına paralel olarak parlamento seçimlerinde seçim yasasına aykırı uygulamalar YAK ve rejim bürokrasisi tarafından göz ardı edildi. MK üyesi olan Ebul Futuh bireysel olarak adaylığını açıklamış ve adaylık konusunda cumhurbaşkanlığı seçimi öncesinde bir krize yol açmıştı. Bu krizin çıkması üzerine sözde mutabakata varılan Parlamentodaki MK üstünlüğü ve seçimin 5. maddesinin ihlal edilmesi, YAK'inde desteğini çekmesiyle yeniden gündeme gelmişti. İptal kararının alınması sonucu MK daha önce cumhurbaşkanı adayı göstermeyeceğini açıklamasına rağmen Muhammed Mursi'yi aday olarak gösterdi.[173]

---

[171] http://www.almasryalyoum.com/node/764151
[172] Radikal, 20 Haziran 2012
[173] Nebahat Tanrıverdi O Yaşar, a.g.m., s.70

2.7. CUMHURBAŞKANLIĞI SEÇİM SÜRECİ

Mısır'da yayımlanan bağımsız el Masry el Yevm'e demeç veren Cumhurbaşkanlığı Seçim Kurulu Genel Sekreteri Hatem Bagoto, 23-24 Mayısta yapılması planlanan cumhurbaşkanlığı seçimlerini izlemek üzere 40 ülkeden sivil toplum kuruluşlarını temsilen gözlemcilerin davet edildiğini bildirdi. Seçimlerin tüm dünya ile aynı anda paylaşılarak adaletli bir seçim hedeflendiğini söyledi. Seçimlerin açık ve şeffaf olması için yurt dışındaki sivil organizasyonları davet ettiklerini belirten Bagoto, 23 adayın yarışacağı seçimleri izlemek isteyen yabancı gözlemcilerin, en geç 7 Mayısa kadar Cumhurbaşkanlığı Seçim Kuruluna başvurmaları gerektiğini kaydetti.[174] Ülke içinde ise seçimleri gözlemlemek isteyen 30 yerel kuruluş başvuruda bulunmuştu. Mübarek döneminde, uluslararası ve yerel gözlemcilerin seçimleri izlemesine izin verilmiyordu. 25 Ocakta başlayan halk ayaklanması ile yetkilerini orduya devrederek görevinden ayrılmak zorunda kalan Mübarek'in ardından yapılan ilk parlamento seçimlerine gözlemcilerin katılmasına müsaade edilmişti.[175]

Adaylar arasında öne çıkan isimler ise Amr Musa, Ebu'l Futuh, Muhammed Mursi ile Ahmet Şefikti. Halkın bu noktada blok halinde tek aday üzerinde yoğunlaşmasını söylemek zordu.[176] Devrim sonrası süreçte birçok siyasî aktör cumhurbaşkanlığı adaylıklarını açıklamaya başlamış ve kamuoyu ile fikirlerini paylaşmışlardı. Cemaat liderleri, statükocu ve gelenekçi adayların ön plana çıktığı aday listesi Mısır Seçim Kurulu tarafından 15 Nisan 2012 tarihinde açıklandığında 10 aday liste dışı kalmıştı. Liste dışı kalan adaylardan ordunun favorisi olan Ömer Süleyman, Hüsnü Mübarek döneminin İstihbarat Örgütü Başkanıydı ve adaylık başvurusu bazı destekçilerinin imzasının eksik olduğu gerekçesiyle iptal edilmişti.[177]

Selefilerin desteklediği Hazım Ebu İsmail ise annesinin Amerikan vatandaşlığı taşıması gerekçesiyle yarış dışı bırakıldı. Adaylığı iptal edilen en önemli isim ise Ahmet Şefik'ti. Şefik'in adaylığı MK'in hâkimiyetindeki yeni

---

[174] ORSAM, a.g.b., s.10
[175] Anadolu Ajansı, 02 Mayıs 2012
[176] Nebahat Tanrıverdi, ORSAM,09 Mayıs 2012
[177] http://turkish.irib.ir/haberler/dis-haberler/item/258969-%C3%B6mer-s%C3%BCleyman-aday-olam%C4%B1yor

parlamentonun geçirdiği seçim yasasına aykırı olduğu savunularak iptal edildi. Söz konusu yasa Mübarek dönemi yetkililerinin aday olmasını yasaklıyordu. Şefik, bu yasanın anayasaya aykırı olduğunu savunarak Yüksek Seçim Kuruluna itirazda bulundu.[178] Yüksek seçim Kurulu Başkanı Faruk Sultan, listeyi açıklarken Ahmet Şefik'in itirazını yerinde bulduklarını söyleyerek seçim sürecine çok önemli bir müdahalede bulunmuştu. Anayasa Mahkemesi devrik lider Hüsnü Mübarek'in son başbakanı Ahmet Şefik'in adaylığı konusundaki nihai kararı vererek seçimlere katılabileceğine hükmetti. Şefik'in yasaklanması durumunda cumhurbaşkanlığı seçimlerinin tekrarlanması gündeme gelecekti. [179] Seçimler bu kritik kararlar sürecinde yapılmaya çalışılırken 166 ülkede yaşayan Mısır halkı da oy vermek amacıyla ülkelerine geldiler. **"İlk gerçek seçim**" [180] olarak nitelendirilen seçimlere katılım oranı ise % 46 civarında kalmıştı. Şimdi gözler ilk defa yapılan çok adaylı cumhurbaşkanlığı seçim yarışında sona kalan adaylara çevrilmişti. İkinci tura kalacak adayların profillerine göre Mısır halkını yeni bir dönem bekliyordu.

2.7.1. İlk Tur Seçim Sonuçları

Mısır'da 23-24 Mayıs 2012 tarihlerinde yapılan başkanlık seçimlerinin ilk turu belki de kadim bir tarihe sahip bu ülke için tabuların kırılması konusunda önemli bir adımdı. Seçimlere katılım orana % 46 civarında kalırken Seçim Kurulu Başkanı Faruk Sultan'ın, kesin sonuçları açıklamasıyla ortaya çıkan tablo ilginçti. MK'in adayı Muhammed Mursi 5 milyon 764 bin 952 oy alırken, eski rejim yanlısı Ahmet Şefik, 5 milyon 505 bin 327 oy aldı. Diğer adaylardan Hamdin Sabbahi 4 milyon 820 bin 273, Abdulmunim Ebu'l-Futuh 4 milyon 65 bin 239, Amr Musa 2 milyon 588 bin 850, Muhammed Selim El Avva 235 bin 374, Halid Ali 134 bin 56, Ebu İz El Hariri 40 bin 90, Hişam El Bastavisi 29 bin 189, Mahmud Hişam 23 bin 992, Muhammed Fevzi İsa 23 bin 889, Hüsam Hayrullah 22 bin 36, Abdullah El Eşal 12 bin 249 oy alabildi. Seçimler öncesinde MK'in adayını desteklemeyeceklerini açıklayan en-Nur Partisi altında örgütlenen Selefi hareket, Abdulmunim Ebu'l-Futuh desteklemişse de

[178] Anadolu Haber Ajansı, 3 Mayıs 2012
[179] Star, 15 Haziran 2012
[180] Muhammet Bedii, 14 Haziran 2012, http://www.ahram.org.eg

Futuh ancak dördüncü sırada yer alabilmişti. Şimdi ikinci tur seçimlerde Selefilerin tercihi cumhurbaşkanının seçilmesinde büyük rol oynayacaktı. Seçimlere katılabilmek için farklı 10 vilayetten toplam 30 bin seçmenin imzası gerekirken; Hişam El Bastavisi, Mahmud Hişam, Muhammed Fevzi İsa, Hüsam Hayrullah, Abdullah El Eşal isimli adaylar 30 bin oyun altında oy almaları[181] ilginçti.

Bu sonuçlar Batı dünyasında çok farklı yorumlara neden oldu. Alman gazeteci Lenburg, Batı'nın seçimlerin ilk tur sonuçlarına şaşırmadığını[182] söylerken seçimleri yakından takip eden BBC Kahire Muhabiri John Leyne'e göre Mısır halkının genelinin ve de özellikle devrim sürecini yönlendiren kesimin hiç de desteklemediği iki aday öne çıkmış, halk bunlardan birini seçmek zorunda kalmıştı. BBC muhabiri bu iki adayın ikinci tura kalmasıyla Mısır'ın yeni çatışma sürecine gireceği yorumunda bulunmuştu.[183] Seçimlere katılım oranının % 46 civarında olması bu kanaati destekler gibi görünmekte ve diğer adaylardan Hamdin Sabbahi, Abdulmunim Ebu'l-Futuh ve Amr Musa toplam 10 milyon 934 bin 362 oy alarak Mursi ve Şekif'in oylarına (11 milyon 27 bin 189) yaklaşması çokta adil bir seçim yapılmadığı görüşlerini sayısal olarak güçlendirmekteydi. MK tarafından kurulan Hürriyet ve Adalet Partisinin adayı Mursi, geçerli oyların % 25'ni alırken, eski rejimin son başbakanı Şefik % 24 oy aldı. Ülkedeki seçim sistemine göre adaylardan herhangi birisi % 50 oranını geçemez ise ilk iki aday üçüncü turda yarışarak salt çoğunluk ile cumhurbaşkanı belirlenecekti. Seçim sonuçları sonrası yapılan açıklamalarda öne çıkan iki aday birbirlerini ağır şekilde eleştirmiş ve diğer adaylardan ikinci turda kendilerinin desteklemelerini istemişlerdi. Ahmet Şefik'in basın sözcüsü Ahmet Sarhan MK'in amacının "**İslam İmparatorluğu**"[184] kurmak olduğunu savunurken diğer taraf Şefik'i eski rejimi canlandırmaya çalışmakla suçladı. Şefik, kendisiyle MK arasında mukayese yaparak "eski rejimi yeniden üretmeyeceği" sözünü verdi. Hüsnü Mübarek'in yargılanması sonrasında idam kararının müebbet hapse çevrilmesini eleştirenlere Şefik, verilen mahkeme kararının seçim malzemesi olarak kullanılmaması gerektiğini belirterek herkesi yargı kararlarına saygılı olmaya çağırdı. Sivil devleti korumayı vaat eden Şefik, MK'in

[181] http://www.sabah.com.tr/Dunya/2012/05/28/misirda-resmi-sonuclar-aciklandi
[182] http://www.al-sharq.com/ 30 Mayıs 2012
[183] http://www.bbc.co.uk/, 28 Mayıs 2012
[184] http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2012/05/120528_egypt_update.shtml

adayının cumhurbaşkanlığı seçimini kazanması halinde devletin sivil niteliğini yitireceğini ve dine dayalı bir devlete dönüşeceğini iddia etti. "**Ben ışığı temsil ediyorum, İhvan (Müslüman Kardeşler) karanlığı"**[185] diyen Şefik, MK'in çıkardığı adayın gerçek bir aday değil, emanetçi olacağını savundu.[186] Seçim sonuçlarının açıklanmasından birkaç saat sonra bazılarının "**Mübarek döneminin kalıntılarından**"[187] diyerek reddettiği Şefik, Mısır'ın devrik lideri Hüsnü Mübarek'in son başbakanıydı. Seçim sonuçlarını sindiremeyen bir grup Şefik'in seçim kampanyalarını yürüttüğü ofisin önünde protesto gösterileri yaparak binayı ateşe verdi.[188] Kızgınlığı dinmeyen kalabalık Kahire sokaklarında çoğalarak Tahrir Meydanı'na doğru ilerlerken Mursi karşıtları da meydanlarda boy gösterince ortam birden eski ve yeninin hesaplaşması haline geldi. Çıkan olaylarda yine onlarca gösterici yaralandı.

el-Cezire'nin 01 Haziran 2012 tarihli internet sayfasından 6 Ekim 1981 tarihinde Başkan Muhammed Enver Sedat'ın öldürüldüğü tarihten bugüne kadar devam eden olağanüstü hal uygulamasının sona erdiğini duyurdu. Bu karar yakın Mısır tarihi için bir dönüm noktasıydı. Hüsnü Mübarek'in devrilmesinden tam 17 ay sonra verilen bu kararla, 30 yıllık baskı rejimi resmen sona ermiş oldu. 2 Haziran 2012 tarihinde Kahire Ağır Ceza Mahkemesi yaklaşık 800 göstericinin öldürülmesi, yolsuzluk ve rüşvet suçlamaları ile devrik lider Hüsnü Mübarek ve eski İçişleri Bakanı Habib Adiyi'ye müebbet hapis cezası verdi.[189] Birçok parti lideri; Hamdin Sabbahi, Abdulmunim Ebu'l-Futuh ve MK'in önde gelen isimleri önderliğinde halk Tahrir Meydanı'nda toplandı. Ellerinde devrim sürecinde şehit düşen Mısırlıların posterleri olan halk suçluların idam cezası ile cezalandırılmasını istedi. Seçim sonuçlarının açıklanmasından sonra İslam ülkelerindeki din adına en kötü uygulamaları örnek göstererek Mursi'nin gelmesi ile bu uygulamaların Mısır'a da yansıyacağına dair korku haberleri basında yer almaya başladı. İran'ın başörtüsü dayatması, Afganistan'da bankaların kapatılması ve sanat faaliyetlerine karşı çıkılması, Suudi Arabistan'da kadınların araç kullanmasına yasak getirilmesi,

[185] http://www.haber7.com/dunya/haber/886873-mubarekin-adami-isigi-temsil-ediyormus
[186] http://gate.ahram.org.eg/NewsContent/13/105/215652, 3 Haziran 2012
[187] http://www.dunyabulteni.net/?aType=haberYazdir&ArticleID=214295&tip=haber
[188] http://www.cnnturk.com/2012/guncel/05/29/misirda.ahmet.sefik.isyani/662824.0/index.html
[189] http://www.aljazeera.net/, 2 Haziran 2012

Tunus'ta barlara yapılan saldırılar ve Sudan'ın ikiye bölünmesi gibi örnekler sıkça verilerek yeni dönemde ülkeyi bu karamsar tablonun beklediği iddia edildi.[190]

2.7.2. İkinci Tur Seçimi ve Sonuçları

Ülkedeki seçim sistemine göre ilk iki sırayı alan adaylar ikinci turda yarışacak ve salt çoğunluğu alan aday cumhurbaşkanı seçilecekti. Bu kural gereği ikinci tur cumhurbaşkanlığı seçimi 16-17 Haziran 2012 tarihinde Muhammed Mursi ve Ahmet Şefik arasında geçti. Rejim yanlısı el-Ahram, 23 Haziran tarihli sayısında **"Mısırlıların çoğunluğu Mursi ve Şefik arasındaki seçim sonucunun açıklanmasını endişe ile bekliyor"**[191] başlığını atmıştı. Adaylardan Mursi İslâmî kesimi, Şefik ise Mübarek devamı bir düzeni, dolayısıyla askerî yönetimin devamını temsil ediyordu. İki grup seçim sonuçlarını merakla beklerken kaybeden taraf için sonuç ağır olacaktı.

Ortamın güvenlik ve asayiş noktasında daha çabuk düzeleceğini savunanlar Ahmet Şefik'e oy verirken hedefleri Mursi değildi. Şefik'in karşısında ilk turda elenen Nasırcı Karame Partisi Genel Başkanı Hamdin Sabbahi veya MK Cemaati İrşat Bürosu eski üyesi olan Ebu'l Futuh da olsa bu tablo yine değişmeyecek, oy oranları Mursi-Şefik arasındaki şeklini koruyacaktı. Halkın bir kısmı yaklaşık iki yıl süren belirsizlik ortamının bir an önce bitmesini istemekte ve bunun da ancak Şefik'in seçilmesi ile olacağına inanmaktaydı. Bu gerekçenin en somut örneğini ülke dışında yaşayan Mısırlıların % 75'inin Mursi'ye oy vermesinde görebiliriz. Yurt dışındaki seçmenler, ülkede yaşanan asayiş olaylarının farkında değildi ve Şefik'e eski düzenin adayı gözüyle bakıyorlardı.[192]

Seçimlerin gayri resmî sonuçlarının açıklanması ile yarışı önde tamamlayan Mursi'ye ilk tepkiler Şefik taraftarlarından geldi ve sonuçların gerçeği yansıtmadığı iddia edildi. Şefik'in seçim kampanyası müdürü Ahmet Sarhan tarafından % 51,5 ile kendilerinin seçimi kazandığını açıklansa da[193] 18 Haziran günü saat 04.00

[190] Eş-Şuruk, Fehmi Huveydi, 17 Haziran 2012
[191] http://www.ahram.org.eg, 23 Haziran 2012
[192] Yaser Ez- Zeatire, Ed-Dustur, 19 Haziran 2012
[193] Akşam, 20 Haziran 2012

sıralarında sandıkların açılmasının tamamlanması üzerine, kazanan adayın Mursi olduğu kesinleşti. Şefik cephesinde derin bir sessizlik hâkim oldu. Diğer çarpıcı bir açıklama ise Yarın Partisi Lideri Eymen Nur'dan geldi. **"Resmî seçim sonuçların açıklanmadan hareket etmemesi"**[194] konusunda Mursi'yi uyardı. Nur, 2005 yılında yapılan seçimlerde Seçim Kurulunun kendisine % 24 olarak bildirdiği oy oranının resmi açıklama sonucunda % 8'e indiğini[195] hatırlattı. YAK'in 25 Ocaktan bu yana demokratikleşme yolunda hiçbir adım atmaması, devlet kurumlarının bazı yetkilerini üzerinde toplaması ve Parlamentonun feshi MK taraftarlarının tepkisini çekti. Tahrir Meydanı'nda yapılan gösterilerde Konsey Başkanı Mareşal Hüseyin Tantavi'nin istifasını istediler. Göstericiler "**Vekilleri halk seçti. Hakları iade**", "**Mursi seçilmiş başkan. Tantavi istifa**", "**Askeri Konsey elini üzerimizden çek**"[196] sloganları ile meclis kapısında eylem yaptılar. Şefik ise Mursi yönetimini İran'a benzeterek Mısır'ı çağlar ötesine götüreceğini, hatta tüm basın yayın kurumlarının hürriyetlerinin ellerinden alınacağını öne sürdü.[197] Şefik taraftarları MK'i seçim sonuçlarını yönlendirmekle suçlarken 22 Haziran tarihinde Tahrir Meydanı'nda toplanan on binlerce gösterici Mübarek sonrası yönetimi devralan orduya meydan okudu. Cumhurbaşkanının yetkilerini kısıtlayan YAK kararları ve meclisin feshedilmesi göstericilerin protestolarına neden olmuştu.[198] Aylardır süren bu siyasî gerilim Mısır Yüksek Seçim Kurulunun cumhurbaşkanlığı seçim sonuçlarını açıklaması gereken 20 Haziran tarihinde açıklamayıp daha ileriki bir tarihte açıklanacağını duyurması ile daha da tırmandı. Bu gecikme MK cephesinde tepkilere yol açtı. 400 kadar yazılı şikâyet ulaştığı bu yüzden seçim sonuçlarının geç açıklanacağı Cumhurbaşkanlığı Seçim Komisyonu Üyesi Hatem Bicato tarafından duyuruldu.[199] Bicato, iki adayın avukatlarının itiraz ettikleri konuların komisyonda dinlenmesinin beş saat sürdüğünü vurguladı. Seçim sonuçlarına ilişkin açıklamanın tüm itirazların değerlendirilmesinden sonra yapılacağının altını çizen Bicato, sonuçların açıklanması için kesin bir tarih vermekten kaçındı.[200] Seçim sonuçlarının

[194] http://www.cumhuriyetarsivi.com/katalog/192/sayfa/2012/6/20/12.xhtml
[195] Cumhuriyet, 20 Haziran 2012
[196] http://www.stargazete.com/dunya/misir-tek-ses-askere-hayir/haber-615748
[197] Zaman, 19 Haziran 2012
[198] Anadolu Ajansı, 22 Haziran 2012.
[199] Anadolu Ajansı, 20 Haziran 2012
[200] Anadolu ajansı, 20 Haziran 2012

geciktirilmesi, Parlamentonun feshi ve Cumhurbaşkanının yetkilerinin sınırlandırılması BM genel sekreterinin de eleştirilerine hedef olmuş ve Ban Ki-Mun orduya, iktidarı sivillere devretmesi konusunda çağrıda bulunmuştu.[201] Seçimlerin ilk turundan sonra yapılan bu açıklama, öncelikle MK'in önünü kesmeye yönelik bir davranış olarak yorumlanırken Ahmet Şefik tarafları sesiz kalmışlardı. YAK üyesi bir generalin yeni anayasa yapılıncaya kadar Mursi'ye yetkilerin devredilmeyeceği yönündeki 19 Haziran 2012 tarihinde el-Ahram'a verdiği demeç değişik çevreler tarafından "**askeri darbe**" [202] olarak yorumlandı.

MK hareketinin temsilcilerinden Dr. Eşref Gaffar, Hüsnü Mübarek'in devrilmesinden sonraki bir yıllık süreci değerlendirirken aslında satır aralarında geleceğe yönelik önemli ipuçları vermekteydi;[203]

"Bu bir yılda hiç kimsenin tahmin edemeyeceği gelişmeler yaşandı. Özgür bir havada ve tam bir güven içinde seçimler gerçekleştirildi. Seçimler, uluslararası ve yerel gözlemcilerin onayıyla tamamen şeffaf bir şekilde yapıldı. Bugün geldiğimiz noktada bazı çevreler seçimlere gölge düşürmeye çalışıyor. Halk yeniden sokaklara çağrılıyor. 25 Ocak itibariyle halk yeniden sokaklara inecek ama bu sefer iki farklı grup söz konusu. Bunlardan İslami hareketler ve mutedil olanlar. Gelinen aşamayı önemli bir başarı ve demokratik sürecin başlangıcı olarak değerlendiriyor. Diğerleri ise askeri yönetimden intikam almak ve devrimi tamamlamak söylemiyle hareket ediyorlar. Halkı yeniden protestolara ve hatta meşru seçimlerle oluşturulan parlamentoyu boykota çağırıyorlar."

2.7.3. Resmî Sonuçların Açıklanması

Mısır Seçim Komitesi Başkanı Faruk Sultan, seçim sonucu açıklamak üzere yaptığı konuşma milyonlar tarafından merakla dinlenirken konuşmasını bir saat kadar uzatması kalabalıkları iyice heyecanlandırdı. Sultan, seçim sürecinde medya ve siyasî grupları suçlarken Anayasa Mahkemesinin Ahmet Şefik'in aday olabileceği konusunda verdiği kararı[204] desteklediğini vurguladı. Adayların seçimlerle ilgili yaptığı usulsüzlük şikâyetlerinin reddedildiğini ve oyların % 3'ünün geçersiz olduğunu, halkın ancak % 51,8'inin sandık başına gittiğini ve 25 milyon 577 bin 511

[201] Hürriyet, 21 Haziran 2012
[202] Zaman, 22 Haziran 2012
[203] http://www.timeturk.com/tr/2012/01/23/misir-da-yeni-donem.html
[204] http://www.haberturk.com/dunya/haber/750902-arap-karsi-bahari

oyun geçerli olduğunu duyurdu. 24 Haziranda seçimlerin resmî sonuçlarının açıklanması ile birlikte Mursi'nin % 51,3'lük bir oranla seçimi kazandığı kesinleşmiş oldu. Rakibi Ahmet Şefik ise % 48,7 oranında oy aldı.[205]

MK'in çağrısıyla Tahrir Meydanı'nda yapılacak gösterilerde iki taraf arasında çatışmaların çıkması endişesiyle güvenlik güçleri tarafından ambulans gönderilerek "**Daha önce kibardık, ancak bu kez şaka yapmıyoruz**." [206] açıklaması ile yoğun önlemler alındı. Güvenlik güçleri bu endişelerinde haklıydılar; çünkü Ahmet Şefik'in kazanması durumunda ölmeye hazır olduklarını ifade eden bazı gençler meydana kefenleri ile geldiler.[207] Polise verilen silah kullanma yetkisi sonucu Gazze'nin güneyinde Refah şehrinde yapılan sevinç gösterilerinde, bir kişi hayatını kaybetti dört kişi yaralandı.[208] Neyse ki olaylar beklenildiği kadar büyümeden yatıştırıldı ve sokaklar arzulanan sakinliğe kavuştu. Şimdi gözler bu sürecin nasıl işletileceğine çevrilmişti.

Mursi, seçimin resmî sonuçlarının açıklanması sonrasında Hürriyet ve Adalet Partisi ile MK üyeliğinden istifa ettiğini açıkladı. YAK Başkanı Mareşal Hüseyin Tantavi ile İstihbarat Servisi Başkanı Murad Muhavi, Muhammed el-Baradey, Ebu el-Futuh ve Hamdin Sabbahi Mursi'yi tebrik etti. Muhammed Mursi bir sonraki gün, askerler tarafından yapılan anayasal düzenlemelere uygun olarak anayasa mahkemesi önünde resmî yeminini etti.[209] Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan da Mursi'yi telefonla arayarak tebrik etti. T.C. Dışişleri Bakanlığı ise demokratikleşmeye vurgu yaparak şu açıklamada bulundu; [210]

"... Halkın özgür iradesinin sandıklara yansıması sonucunda seçilen yeni Cumhurbaşkanı Sayın Muhammed Mursi'yi tebrik ediyor, Mısır'ın geçiş sürecinin tamamlanması ve demokratik dönüşüm sürecinin ilerletilmesi bakımından büyük önem arz eden bu seçimlerin sonuçlarının tüm Mısır halkına ve bölgemize hayırlı olmasını diliyoruz. Ayrıca, Mısır halkını demokrasi yolunda atılan bu büyük adımdan, bu süreçte sergiledikleri kararlılık ve olgunluktan dolayı kutluyoruz. Tüm kesimlerin Mısır halkının özgür iradesine saygı göstermesinin ve geçiş sürecinin demokratik meşruiyet, ulusal birlik ve uzlaşı anlayışı temelinde, Mısır halkının meşru talep ve beklentileri

[205] http://www.savaskarsitlari.org/arsiv.asp?ArsivTipID=5&ArsivAnaID=68325&ArsivSayfaNo=1
[206] Cumhuriyet, Dış Haberler, 25 Haziran 2012
[207] Hürriyet, Muammer Elveren, 25 Haziran 2012
[208] Habertürk, 26 Haziran 2012
[209] http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=3825
[210] http://www.mfa.gov.tr/, Dışişleri Bakanlığının 24 Haziran 2012 tarihinde yaptığı 174 numaralı açıklaması

doğrultusunda başarıyla ve zamanında tamamlanmasının, mevcut hassas ve zorlu dönemde Mısır'da toplumsal barış ve istikrarın korunması bakımından önem taşıdığına inanıyoruz. Bu çerçevede, Mısırlı kardeşlerimizin, Cumhurbaşkanı Sayın Mursi'nin liderliğinde, tüm Ortadoğu bölgesinin geleceği bakımından önem arz eden bu tarihi değişim ve demokratik dönüşüm sürecinden daha da güçlenerek çıkacağına ve istikrarlı ve müreffeh bir gelecek kuracaklarına inancımız tamdır."

İran, ABD ve İngiltere Mursi'yi ilk tebrik eden ülkeler arasında oldu. Seçim sonuçlarını yakından takip eden Ortadoğu coğrafyasındaki birçok yerde sevinç gösterileri yapılırken ölümlü kazalar bile yaşandı. Mursi'nin seçimleri kazanması sonucunda Suriye'deki Beşar Esad yönetimi de tebrik mesajı göndermiş ve yeni görevinde başarılar dilemişti; ancak Mursi, Esad'ın Suriye halkını temsil etmediği, Suriye Ulusal Konseyinin ve Hür Suriye Ordusunun halkın temsilcisi olduğu gerekçesiyle kutlama mesajını reddetti ve "**Benim muhatabım Suriye halkıdır**."[211] diyerek sert bir tavır takındı. Öte yandan Suriye Ulusal Konseyi ve Suriye Müslüman Kardeşler teşkilatı Genel Başkanı Riyad Şafak'ta Mursi'ye tebrik mesajı yayınladı.[212]

Muhammed Mursi ilk dostluk mesajını İran'a gönderdi. İran'ın Fars Haber Ajansına konuşan Mursi, Mısır'ı 30 yıl yöneten eski Devlet Başkanı Hüsnü Mübarek döneminde İran ile bozulan ilişkileri düzelterek bölgede stratejik bir denge oluşturmak istediğini ifade etti. Mursi'nin bu mesajı Batılı devletleri rahatsız ederken Tahran'ı nükleer programından vazgeçirmek konusunda sorun olacağı değerlendirmeleri yapıldı.[213] Amerikan yayın kuruluşu CNN, ülkenin ilk sivil cumhurbaşkanının, yıllarca yasaklı olan MK'den çıkmasını Berlin Duvarı'nın yıkılması ve Nelson Mandela'nın serbest bırakmasına benzetti. Mursi, bir televizyon kanalında yaptığı ilk değerlendirmelerinde devrimin devam ettiğini, herkesin cumhurbaşkanı olacağını, 1979 yılında İsrail ile yapılan barış anlaşması da dâhil uluslararası tüm anlaşmalara sadık kalacağının sözünü vererek rövanş alma gayreti içerisinde olmayacağını duyurdu. Mursi'nin uluslararası anlaşmaları sadık kalacağını açıklaması, 1979 yılında İsrail ile imzalanan barış anlaşmasının korunması açısından önemliydi.[214] İsrail'le yapılan barış anlaşmasını referanduma götürülmesi konusunda

[211] http://www.haberturk.com/dunya/haber/754509-misirdan-esada-tokat
[212] http://www.tahahaber.com/ 28 Haziran 2012
[213] Habertürk, 26 Haziran 2012
[214] Taraf, 25 Haziran 2012

Mursi'ye yapılan taban baskısından endişelenen ABD, Dışişleri Bakanı Hillary Clinton aracılığı ile Mısır'dan bu konuda güvence aldı.[215]

Resmî Gazete'de yayımlanan kararla kurulan Ulusal Güvenlik Konseyi, gücünü ordudan alan ve sivil idarenin etkinliğini azaltan bir yapıda düzenlenmişti. 11 asker ve 5 sivil olmak üzere toplamda 16 üyeden oluşturulan Konsey, kararlarını oy çokluğu ile alacaktı. Seçimlerin ikinci günü toplanan YAK yayımladığı bir genelge ile cumhurbaşkanının yetkilerini sınırlamıştı. Ulusal Konsey, Cumhurbaşkanının başkanlığında; Maliye, Dışişleri, İçişleri Bakanları; Savunma Bakan Yardımcısı ve Genel Sekreteri; Genelkurmay Başkanı, İstihbarat Başkanı, Silahlı Kuvvetler Operasyon Başkanı, Askeri Yargıtay Başkanı, Harp İstihbarat Daire Başkanından oluşurken gerekli durumlarda toplantıya deneyimli isimleri çağırabileceklerdi.[216] YAK'in aldığı bu kararlar sonucunda Mursi'nin ne kadar süreyle görevde kalacağı dahi netlik kazanmamış ve hazırlanacak yeni anayasa sonrasında yeni bir cumhurbaşkanlığı seçiminin yapılması bile ihtimaller arasında yer alıyordu.[217]

MK, Vasat Partisi, en-Nur Partisi, 6 Nisan Gençlik Hareketi ve birçok sivil toplum örgütü Tahrir Meydanı'nda toplanarak alınan bu kararları protesto etti. Ordunun haziran ayı sonunda yönetimi sivillere devredeceğini açıklamasına rağmen alınan bu sınırlayıcı kararlar halkın tepkisine yol açmıştı. Bu durum uluslararası toplumunda eleştirilerine maruz kalmıştı. İslam ülkelerinde din adına sergilenen kötü ve yanlış uygulamalar örnek gösterilerek ilk tur seçimlerinden sonra Mursi aleyhine yapılan haberler bu sefer Başkanlık Sarayına yansımıştı. "**Mursi gidinceye kadar bu çadırlarda kalacağını**" [218] ifade eden bir grup, Kahire'deki Cumhurbaşkanlığı Sarayı önünde kurdukları çadırlarda eylem yaparak "**Modern Mısır**"[219] özlemleri için Mursi'nin başkanlığı bırakmasını talep ettiler. Mısır devrimi sürecinde de bu tür çıkışların olduğu göz önüne alındığında bu yaklaşımın sıra dışı kaldığı aşikârdı.

Seçimde, Cumhurbaşkanlığını Mursi'ye kaptıran Ahmet Şefik, Sivil Havacılık Bakanlığı yaptığı dönemde kamu kaynaklarını çıkarları için kullandığı suçlamasıyla hakkında dava açılması sonrasında ailesiyle birlikte Birleşik Arap

[215] http://www.haberler.com/misir-israil-baris-anlasmasi-3786501-haberi/
[216] Muhammed Elveren, Hürriyet, 20 Haziran 201
[217] Akşam, 25 Haziran 2012
[218] 16-23 Temmuz 2012 tarihleri arasındaki Mısır ziyaretim.
[219] Ayni tarihli Mısır ziyaretim.

Emirlikleri'ne kaçtı.[220] Bundan sonraki dönemde orduya daha önce tanınan ayrıcalıkların sürüp sürmeyeceği konusunda yorumlar yapılmaya başlandı. İngiliz yayın organı BBC'ye göre, Mısır'da ordunun ülkenin gayrisafi millî hâsılasının % 40'ını yönettiğini yazdı. BBC'nin haberine göre ordu tüketim ürünlerinden inşaat sektörüne, madencilikten turizme kadar her alanda yatırım yapıyordu. Savunma Bakan Yardımcısı General Mahmud Nasr, geçen sene bu projelerin kontrolünün başka hiçbir yetkiliye devredilemeyeceğini söyleyerek "**Bunlar Savunma Bakanlığının alın teri**."[221] demişti. Aynı dönemde ordu ekonomi bakanlığına para yardımı yapmıştı. Devlet içerisinde devlet gibi hareket eden ordunun maddi gücü ile siyasî gücü de iç içeydi.[222]

2.7.4. Seçim Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Başkanlık öncesi seçimlerde devrim karşıtı gruplar ile eski rejim taraftarları arasındaki bir kutuplaşma oluşmuş; ama sonuçların açıklanmasıyla bu tablo az da olsa farklılık göstermişti. Muhammed Mursi ve Ahmet Şefik arasında geçeceği tahmin edilen seçimlerde Hamdin Sabbahi'nin başarısı Mısır iç siyasetinde üç kutuplu bir tablo ortaya çıkarmıştı. MK'in temelini oluşturduğu ve gücünü paylaşmak istemeyen İslamcı kanat; YAK, Anayasa Mahkemesi ve diğer bürokrasinin başını çektiği daha sağlam bir devlet yapısının oluşturulmasını isteyen istikrarcı ve eski rejimci kanat; Mısır milliyetçiliği ve Nasırcılığı savunan ama dağınık görüntü veren sosyal devleti savunanlar. Sosyal ve refah bir devleti savunan üçüncü grup, yeni bir blok tartışmalarını da beraberinde getirmişti. Bu üç başlı kutuplaşma yeni endişeleri de beraberinde getirmiş ve MK'in parlamento seçimlerinde aldığı yüksek oy sebebiyle daha dayatmacı bir siyaset yürüteceği ihtimalinden çekinen muhafazakâr ama kararsız gruplar diğer muhalif kanatlara kaymışlardı. İkinci tur seçim sonuçlarında adayların birbirlerine yakın oy almaları[223]

---

[220] Radikal, 27 Haziran 2012

[221] http://dunya.milliyet.com.tr/mubarek-yasakladi-halk-baskan-secti/dunya/dunyadetay/25.06.2012/1558323/default.htm

[222] Milliyet, 25 Haziran 2012

[223] Nebahat Tanrıverdi O Yaşar, "Mısır'daki Geçiş Sürecinin Aktörler Üzerinden Değerlendirilmesi", Ortadoğu Analiz Dergisi, Cilt 4, Sayı 44, Ağustos 2012,s.73

sonrasında "merkez siyaset" söylemi yerini "kutuplaşma" ya bırakmıştı. Ilımlı siyaseti savunan merkez seçmen böylece yerini daha radikal söylemlerin savunulduğu kutuplara bırakmıştı. Eşitlik, özgürlük ve daha fazla demokrasi ile harmanlanmış İslami liberal söylem sahibi Ebu'l Futuh, laik liberal siyaseti ile Amr Musa rejim taraftarı olarak kutuplaşan Ahmet Şefik'in gölgesinde kalmışlardı. Mısır devriminin ayak seslerinin güçlü bir şekilde yükseldiği büyük şehirler genel nüfusun çoğunluğunu oluşturması dolayısıyla seçmen sayısı Kahire, İskenderiye ve Port Said'de yoğunlaşmış ve sonucu bu üç şehir belirlemişti.[224]

GCRIS

[224] http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/2012824_nebahat.pdf

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
DEVRİM SÜRECİ

3.1. ORDUNUN TUTUMU

Ülkenin geleceği konusunda bu kadar yetkin kılınan ordu son altmış yılda en imtiyazlı kurum konumundaydı. Mısır ordusu tahmini bir milyonluk insan gücü ile dünyanın en büyük 10. ordusu durumunda. Sömürge dönemlerinde verdiği mücadele ve İsrail'e karşı yapılan savaşlar nedeniyle halkın gözünde saygın bir konumu vardı.[225] Tarihi süreçte ordunun siyaset kurumları üzerinde etkili olması Arabi Paşa döneminde başlamış ve 1952 Genç Subaylar Hareketi ile siyasetin merkezine oturmuştu. Albay Nasır'ın iktidarı ele geçirmesi ile birlikte bundan sonraki dönemlerde de iktidara gelecek isimler konusunda birincil derecede ordu etkili olmuştu. Enver Sedat ve Hüsnü Mübarek'in asker kökenli olmaları bu durumu artık alışılmış hale getirmişti. Bu algının bir ürünü olarak Arap Baharı sürecinden etkilenen Mısır'ın yeni cumhurbaşkanı adaylarının çoğunu yine asker kişiler oluşmuştu. Gösterilerin aleyhine artması sonrası 11 Şubat 2011'de açıklama yapmak zorunda kalan Mübarek, kendisinin bir asker ve ordunun neferi olduğuna vurgu yaparak Mısır ordusunu kendine çekmeye çalışmıştı. Kendisinden sonra yerine getirmeyi düşündüğü oğlu Cemal'i, YAK'ın istememesinin sebeplerinin başında asker olmaması geliyordu. Askerin göstericilerle polisi karşı karşıya getirmeyerek olaya el koyması ve gösteriler esnasında sürekli Kahire sokaklarında ve Tahrir Meydanı'nda kol gezmesi tartışma yaratırken hava kuvvetlerine ait uçakların havada alçak uçuş yapması ordunun rejime desteği olarak değerlendirildi. Eylemler sürerken genelkurmay başkanının ABD'de temaslarda bulunması değişik yorumlara yol açmış; ancak yapılan resmi açıklamada bu görüşmenin çok önceden planlandığı ifade edilmişti.[226] Bu açıklamanın ardından ertesi gün iki milyon kişi Mübarek'in görevi bırakması için meydanlara inmişti. Mübarek'in partisi olan Ulusal Demokrat Partisinin merkez binasının ateşe verilmesine engel olunmaması, sokağa çıkma

[225] SETA, a.g.r., s.24
[226] http://www.habervitrini.com/haber/misir-genelkurmay-baskani-abdde--511059/

yasağına rağmen ordunun göstericilere müdahale etmemesi ordunun gelecekte nasıl bir pozisyon alacağı konusunda ipuçları vermekteydi.[227]

Göstericilere müdahale etmesine rağmen engel olunamaması durumunda ordunun prestij kaybına uğraması da böylece engellenmiş oluyordu. Eylemlerde üstlendiği rolle ordu iktidar tartışmalarının dışında kalacağını ancak olası bir kaosa müdahil olmaktan da geri kalmayacağını göstererek beklenenin dışında kendini konumlandırmıştı. Bu bağlamda yıllarca baskı altında tutulan MK'in resmi internet sitesinden yeni siyasî yapının oluşmasında askerlerle görüşebileceklerini açıklaması önemli bir gelişmeydi. Mübarek 2010 yılında kurulan hükümette cumhurbaşkanı yardımcılığı dışında birçok kadroya asker kişileri atamıştı. Eylemler sırasında göstericilere karşı koymak üzere askere güç kullanma emri vermesinin ardından operasyonların merkezi durumundaki karargâhı ziyaret ederek üst düzey komutanlarla görüşmesi dikkatleri Mısır Ordusu'nun nasıl bir tavır takınacağına çevirmişti. Bu endişelerin yaşandığı 31 Ocak günü devlet televizyonundan yapılan açıklamada ordunun yasal haklarını kullanacağı; ancak meşru haklarını savunmak üzere gösteri yapan Mısırlılara müdahale etmeyeceğinin ifade edilmesi halkı rahatlatırken Mübarek için verilen desteğin geri çekildiği anlamı çıkıyordu. Eylemlerin günlerce sürmesi sonucu tehlikeyi gören Hüsnü Mübarek 11 Şubat 2011 tarihinde görevini bıraktığını ve yönetimi YAK'e bıraktığını açıkladı. Artık ordu sürecin tek resmi hâkim gücü haline gelmişti. Mübarek'in yetkilerini YAK'e devrettiğini açıklamasıyla yasal olmayan bir döneminin de başladığı net bir şekilde ortaya çıkmıştı. Fiili durum askerin yönetimi devralmasından başka bir şey değildi.[228]

Mübarek'in gitmesinden sonraki süreçte konumu en az değişen kurum YAK olmuştur. Ordunun değişime karşı durduğu savı ile yürüttüğü iddia edilen MK ve değişim karşıtlığı söylemlerinin yaşanan süreçte boşa çıktığı anlaşılmıştı. Belki de ordu değişimi engellemek yerine yapılacak yeni düzenlemelerin kapsamını belirlemede siyaset üstü bir konumda durarak kendi kazanımlarını garanti altına almak istiyordu. Ordunun devrim sonrasında devlet içi rolünün ne olması gerektiği konusunda net bir tutum sergilemesi şimdilik zor görünüyor. Bunun nedeni ise

[227] Veysel Ayhan ve Algan Nazlı Ayhan, a.g.r., s.50
[228] Veysel Ayhan ve Algan Nazlı Ayhan, a.g.r., s.: 51

bürokrasinin asker kökenli kişilerden oluşmasıydı.[229] Görünen o ki ordudaki bu değişimin süreçle uyumlu olması gerektiği konusunda bir fikir birliğine varıldığı anlaşılıyor. Mübarek'in yargılanması sürecine müdahil olduğu kadar yargı sürecini olumsuz anlamda engellememesi de bundan sonraki süreçte eskiye nazaran daha ılımlı bir tutum sergileyeceğini göstermişti. Devrim sürecinde sokak gösterileri esnasında yaşanan güvenlik zafiyetleri sonucu ortaya çıkan ölümleri sorgulayan mahkemeler eylemler öncesi döneme ait suçlara dava açmayarak askerin de desteğiyle eski rejimin sorgulanmasını engellemiştir. Mübarek döneminin bürokrasisi yargılanırken somut ve şahsi suç isnat edilmesinden kaçınılmış hatta "polisin göstericileri öldürdüğüne dair somut kanıt yoktur" kararı verilmişti. İçişleri Bakanı ise göstericileri öldürme emri verdiği için değil gerekli güvenlik önlemleri almadığı için yargılanarak ömür boyu hapse mahkûm edilmiştir. Üst düzey yöneticilerin yargılanmasına pasif bir şekilde direnen bürokrasi, gelecekte kendi kurumsal yapılarını korumak için böyle bir siyaset izlemekteydi. Bürokratik rejimin zarar görmesini istemeyen kesim yanlarına liberalleri de alarak yapmış oldukları mücadelede şimdilik başarılı olmuş gözüküyorlar.

Değişim sürecinde ordunun üstleneceği rol çok önemliydi. Mısır YAK'in temsil ettiği silahlı kuvvetler, rejimin her zaman en önemli aktörü olmuş ve tüm cumhurbaşkanları onların desteği ile ayakta kalabilmişlerdi. Bu desteği kendisine sunan silahlı kuvvetler ise ülkenin birçok meselesinde söz sahibi olabilecek düzenlemelerin yasal olarak hazırlanmasını sağlayarak konumlarını güçlendirmişlerdi. Uluslararası ticari anlaşmaların birçoğu kendilerinin kontrolünde yapılırken Amerikan yardımlarının değerlendirilmesi konusunda nerede ise tek söz sahibi kendileri olmuştu. Yeni dönemde atılan demokratik adımlarda da etkinliğini korumak ve kurucu asli unsur olma vasfını rejimin korunması adına bırakmak istemezken model olarak kendilerine Türkiye'de uygulanan sistemi örnek almışlardı.

Avrupa Dış İlişkiler Konseyi'nden Nick Witney **"Demokratik, sivil yönetime hızlı geçiş için yeniden ve bu kez ordunun yoldan çıkarmasına açık olmayan bir yol haritası belirlenene dek, hiçbir makroekonomik yardım paketi**

[229] SETA, a.g.r., s.25

olmaz"[230] açıklaması ile kurumların demokrasi üzerindeki baskılarının sürmesi halinde ekonomik yardımların durdurulması konusunda sanki ABD'ye çağrıda bulunuyor gibiydi. Washington Post'un Beyaz Saray üst yetkililerine yakınlığı ile tanınan yazarı David Ignatius'da **"Mısır'daki Müslüman demokrasi çok övülen 'Türk modelinin' denenmesi olacak. Mısır'da insanlar buna kızıyor; ancak Türkiye'yi bölgede süper güç yapan faktörlerden biri de Batılı laik devleti korumaya hazır bir ordu olmasıydı"**[231] değerlendirmesini yapmıştır.

Hüsnü Mübarek, 2 Haziran 2012 tarihinde yapılan karar duruşmasında Kahire Ağır Ceza Mahkemesi tarafından, 25 Ocak 2011'de başlayan halk ayaklanması esnasında protestoculara karşı güç kullanmak üzere güvenlik kuvvetlerine emir vermek suçlamasından dolayı müebbet hapse mahkûm edilmişti. Müebbet hapse mahkûm edilerek Tora Hapishanesine konulması sonrasında rahatsızlaşan 84 yaşındaki devrik lider, tedavi sebebiyle Meadi Askeri Hastanesine nakledildi.[232] 19 Haziran 2012 günü Mısır Resmi Haber Ajansı MENA'nın yaptığı açıklama ve diğer resmî makamların beyanları Mısır'daki devlet organları arasındaki kopukluğu göstermesi açısından önemliydi.

MENA tarafından Mübarek'in akşam saatlerinde kalbinin durduğu ve tekrar çalıştırıldığı, daha sonra ise felç geçirdiği yönünde haberler yayınlanmıştı.[233] MENA'ya göre beyin ölümü gerçekleşmişti. el-Ahram internet sitesinden olayı duyurarak Mübarek'in teknik olarak hayatta olduğunu; fakat bilincinin kapalı olduğunu yazdı. Mübarek'in avukatı Ferid Edib ise kendisinin hâlâ yaşadığını, kapalı olan bilincinin açılmaya çalışıldığını ve doktorların tıbbı müdahaleye devam ettiklerini söyledi.[234] Çelişkili açıklamalar devrik liderin hayatta olup olmadığı konusunda şüpheleri attırırken öldüğüne dair net bir haber duyurulmamıştı. Ömür boyu hapse mahkûm edilen Mübarek'e az bir taraftarı Meadi Askeri Hastanesinin önünde toplanarak **"Mübarek... mazlum, Mübarek... suçsuz"**[235] pankartları ile destek vermişlerdi.[236] Buna rağmen aynı gün YAK'ın Mübarek'in kendinden

[230] Zaman, 20 Haziran 2012
[231] Milliyet, 26 Haziran 2012
[232] http://www.medyakulisi.com/gazete/husnu-mubarek-yogun-bakimda/m11626.htm, 7 Haziran 2012
[233] http://www.mena.org.eg/index.aspx, 19 Haziran 2012
[234] Yenişafak, 21 Haziran 2012
[235] Habertürk, 21 Haziran 2012
[236] Habertürk, 21 Haziran 2012

geçtiğini ancak yaşam destek ünitesi yardımıyla nefes alıp verdiğini açıklaması, resmî kurumlar arasındaki ayrılığın bir başka örneğiydi. Mısır medyasında bu haberlerin gündemi değiştirmeye yönelik olduğu konusunda yorumlar yapılırken Tahrir Meydanı'ndaki göstericiler de aynı kanaatteydi. Tüm bu gelişmeler yaşanırken diğer taraftan da cenaze töreninin askeri mi, yoksa sivil mi olacağı konusunda tartışmalarda yapılmaya başlanmıştı.[237]

Anayasa Mahkemesi, 14 Haziran 2012 tarihinde parlamentonun 166 bağımsız milletvekilinin vekilliğini iptal etmesi ve Anayasa Mahkemesi sözcüsü Mahir Sami'nin **"Bu karar tüm parlamentonun feshi anlamına gelir."**[238] açıklaması ile tüm yasama yetkilerinin Yüksek Askeri Konseye geçtiği duyuruldu. YAK'ın yasama yetkisini üstleneceğini ve anayasa için kurulacak komisyonu da oluşturacağı belirtildi. [239] Askerin sadece yeni anayasanın hazırlanması değil bütçenin oluşturulmasında da söz sahibi olacağı açıklanmıştı.[240] Bu kararlar sonrası tekrar meydanlara inen halk parlamento binasına yürümüşse de karşısında etten duvar örmüş asker ile karşılaştı. Ordu, parlamento binasına kimsenin girmemesi için tüm önlemleri almıştı.[241]

Cumhurbaşkanı Muhammed Mursi, göreve başlaması ile birlikte daha önce YAK'ın aldığı kararlara meydan okuyarak meclisi 9 Temmuz 2012 tarihinde toplantıya çağırmıştı[242]. YAK alınan kapatma kararına saygılı olunması gerektiğini açıklamışsa da Meclis Başkanı Saad el-Kattani toplantının yapılmasını sağladı. Meclis toplantısına bazı siyasi parti liderleri, anayasaya ve alınan karalara saygılı olunması gerektiği açıklaması ile katılmadılar.[243] Meclis Başkanı bu toplantının fesih kararını aykırı olmadığını, aksine mahkemenin kararının uygulanmasına ilişkin mekanizmaya baktıklarını söyledi ve başka gündemleri olmadığını söyleyerek 25 dakika süren oturumu kapattı.[244]

---

[237] Radikal, 21 Haziran 2012
[238] http://www.cnnturk.com/14 Haziran 2012
[239] http://www.cnnturk.com/14 Haziran 2012
[240] Zaman, 20 Haziran 2012
[241] http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/ 10 Temmuz 2012
[242] http://www.ydh.com.tr/HD10389_mursi-surprizi-misir-siyaseti-sokta.html
[243] http://www.ydh.com.tr/HD10389_mursi-surprizi-misir-siyaseti-sokta.html
[244] http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/ 10 Temmuz 2012

Mübarek döneminde yetkili olan asker şahsiyetlerin yetkileri olduğu halde gidişata müdahil olmamaları bundan sonraki gelişmelerde nasıl bir yöntem takip edecekleri konusunda bir fikir vermekteydi. Hüsnü Mübarek döneminde Hüseyin Tantavi Savunma Bakanı, eski hava kuvvetleri komutanı ise son Başbakan olarak görev yaparken rejimin adeta garantörü gibi davranmışlar, yetkileri çerçevesinde oluşan yanlış uygulamalara engel olmamışlardır. YAK oluşturulacak bir sivil iktidara yetkilerini devredeceğini açıklamışsa da anayasanın hazırlanmasında müdahil olması, Halk Meclisi'ni feshedecek kararların alınmasında ve devlet başkanının yetkilerini sınırlandıran kararların alınmasında başı çekmesi göz önüne alındığında iktidarı nasıl bir hükümete bırakmak istedikleri konusunda ipuçları vermekteydi.[245] Sonuç olarak Mısır'daki iktidar değişikliği konusundaki mücadelenin Mübarek'in gitmesi ile bitmediği gibi daha karışık bir hal aldığını söylemek yanlış olmayacaktır.

3.2. MURSİ'NİN İLK UYGULAMALARI

Mursi'nin seçilmesinden sonra halk arasındaki kutuplaşma daha kalın duvarlarla örülmüştü. Anayasa Mahkemesi tarafından feshedilen parlamentoyu Mursi'in beklenmedik bir şekilde yeniden göreve çağırması ile bu ayrım daha da kendini göstermişti. Ne var ki Mursi'nin bu çağrısı yargı engeline takılmış ve adeta MK-asker çekişmesine Anayasa Mahkemesi de dâhil olmuştu. Bunun üzerine Mursi taraftarları tekrar Tahrir'e akın ederek verilen bu kararın karşı devrim olduğunu savunmuşlardır. MK gelişen bu olayların kendileri ile ordu arasında bir çekişme olarak isimlendirilmesine karşı çıkarak Mübarek döneminin kalıntıların temizlenmesi gerektiğini savunmaktaydılar.

Liberaller ve bir kısım solcu akımlar yaşanan bu gelişmelerin anayasal düzen içinde değerlendirilmesi ve verilen kararlara saygılı olunması gerektiğini savunuyorlardı. Bu konuda Mursi'nin tek destekçisi MK kalıyordu. Bu çekişmeden ve istikrarsızlıktan rahatsız olan vatandaş, devletin kurumları arasında bir diyalogun oluşturulmasını istiyordu. Hüsnü Mübarek'in çekilmesi sonrası yasama yetkilerine eline alan YAK bu yetkilerini anayasal bir düzen içerisinde seçilmişlere

[245] Nebahat Tanrıverdi Yaşar'dan, "Mısır'da Sivil-Asker Çekişmesi: Aktörler Arası İlişkiler ve Öngörüler", http://www.orsam.org.tr/, 26 Haziran 2012

devretmediği sürece halkın bu rahatsızlığı devam edecek gibi görünüyor. Son zamanlarda ülkedeki gelişmelerden rahatsız olan halk artık kurumlar arası çekişmelerden rahatsız olduğu halde eylem yapmaktan geri durması bıkkınlığın bir tezahürüydü. Tahrir Meydanı siyasi arena olmaktan çıkmıştı.[246]

Bu çekişmeler doğal olarak halk arasında rahatsızlığa neden olurken "ne asker ne de din devleti" söylemi ile başı çeken Nasırcı kanat Hamdin Sabbahi öncülüğünde alternatif bir siyasi oluşumu başlatma sürecinde güçlenerek yol almıştı. Sabbahi'nin cumhurbaşkanlığı seçimlerinde üçüncü sırada yer alması kendisini önümüzdeki günlerde ne kadar etkili olacağı konusunda önemli bir veriydi. Yaşanan bu gelişmelerden pek de memnun kalmayan MK tabanı da devrimin devam ettiğini, Mübarek rejimini halen etkilerini sürdürdüğünü savunarak seslerini yükseltmeye başladılar. Gerek Halk Meclisi'ndeki çoğunlukları ve gerekse kendi adaylarının şu an cumhurbaşkanlığında oturuyor olması onları muhaliflikten çıkarmış iktidar konumuna getirmişti. Artık eleştirilerin odağında MK vardı.[247] Kendisine yapılan tüm eleştirilere rağmen Mursi aldığı kararlarla öncelikli olarak devrim sürecinde yapılan düzenlemeleri iptal etmekle işe başlamıştı. 17 Haziran 2012'de YAK tarafından Anayasaya ilave edilen maddeleri iptal etmişti. Hüsnü Mübarek'in atamakta isteksiz davrandığı Cumhurbaşkanlığı Yardımcılığına ise Mahmud Muhammed Mekki'yi atadı.[248] Mursi'nin göreve gelmesinde sonra feshedilen meclisi geri çağırması yasama yetkisini askerin eline bırakmak istemediği şeklinde anlaşılmıştı. Mursi'nin Mısır gündeminde şok etkisi yapan bu kararından sonra hem YAK'in hem de Anayasa Mahkemesi'nin yaptığı değişiklikleri iptal etmesi ve yüksek rütbeli askerleri emekliye sevk etmesi **"İktidardaki sivil-asker dengesinin siviller yönüne kaymasında tarihi bir adım"**[249] yorumlarının yapılmasına neden olmuştu. Mursi'nin göreve gelmesinde sonra feshedilen meclisi geri çağırması yasama yetkisini askerin eline bırakmak istemediği şeklinde anlaşılmıştı. askerin eskiden alışılagelmiş tutumlarını sergileyebileceği tahminleri ile "kararlar askere güvenli çıkış kapısı açtı, bu tam askeri konseyin istediği bir şeydi. Hâlbuki devrimi

[246] http://www.setav.org/tr/mursi-ve-liberal-mubarekizm/yorum/1344
[247] http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=3825
[248] http://turkish.irib.ir/haberler/dis-haberler/item/265102-mursi-den-generalleri-rahats%C4%B1z-eden-giri%C5%9Fim
[249] http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2012/08/120813_mursi_analysis.shtml

yapan halk bunların da yargılanmasını istiyordu"[250] görüşü hâkim olmuştur. Mursi'nin rejimin ezberlerini bozan kararları alıp hayata geçirmesi destek bulurken başka bir sorun kendisini beklemekteydi. MK üyesi olması nedeni ile teşkilatının kendisi üzerindeki muhtemel baskısından endişe duyan muhalefetin en güçlü ismi Hamdin Sabbahi sistemin sadece askerden değil MK'den de kurtulması gerektiğini savunuyordu.

3.3. HÜKÜMETİN KURULMASI

Hükümet üyelerini atayacak tek yetkili kişinin Mursi olması sebebiyle şimdi gözler O'na çevrilmişti. Yeni hükümetin tüm kesimleri kapsayıp kapsamayacağı merak konusu olmuştu. Millet Meclisi seçimlerinin Anayasa Mahkemesi tarafında iptal edilmesi yüzünden Mursi parlamenterlerden bakanlıklara atama yapamıyordu. Tüm bakan ve bürokratları dışarıdan atamak zorundaydı. Mısır'ın en büyük sorunlarının başında gelen ekonomik kalkınma konusunda açılımlar yapmak üzere iktisatçı bir ismin başbakan olarak atanması beklenirken siyasette pek parlak bir geçmişi olmayan eski Sulama Bakanı Hişam Kandil'in göreve getirilmesi beklentileri boşa çıkarmıştı. Yeni kabinenin oluşturulması çalışmaları ile tartışmalar iyice büyümüştü. Ülkenin önemli partilerinden olan Vefd Partisi kurulacak yeni hükümette görev almayı reddetmesinin yanında, başta hükümette yer almaya sıcak bakan Selefi en-Nur Partisi kendisine yeter sayıda temsil hakkı verilmemesi nedeni ile kabinede yer almayacağını açıklaması daha dikkat çekiciydi. en-Nur Partisine sadece çevre bakanlığı teklif edilmişti.[251]

Yeni hükümetin ne kadar devrimci bir tutum sergileyeceği merak ediliyordu. Eski rejimin temsilcilerinin yeni dönemde de yer alması kafaları iyice karıştırmıştı. General Hüseyin Tantavi'nin Savunma Bakanlığına getirilmesinin yanında eski hükümetten beş isimin de yeni kabinede yer alması sokaktaki vatandaşı pek de memnun etmemişti. Devrim sürecinin baş aktörlerinden olan Tantavi'ye bakanlık verilmesi konusunda pek çok tartışma yapıldı. ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton'un Mısır ziyareti sırasında yaptığı uzlaşı çağrısı ile bu kararın alındığı iddia

[250] https://istihbaratdunyasi.wordpress.com/2012/08/14/misirda-devrim-suruyor-mu/
[251] http://www.trthaber.com/haber/dunya/misirda-yeni-kabine-belli-oldu-50653.html

edilmişti. Bazılarına göre ise MK ile asker arsında süreçte yapılan bir uzlaşmanın sonucu olarak böyle bir atama yapılmıştı. Bütün bu iddialardan rahatsız olan Mursi, üzerindeki yükü atmak için Savunma Bakanı Muhammed Hüseyin Tantavi'yi ve Genelkurmay Başkanı Sami Hafız Anan'ı emekliliğe sevk etti. Böylece Mursi **"devrim hükümeti niteliği taşıdığı"**[252] eleştirilerinden kurtulmuş oldu. Yatırım Bakanı Usame Salah'ın Cemal Mübarek'e yakınlığı ile tanınması diğer bir tartışma konusu olmuştu.

Tüm kesimlerin adaletli bir şekilde temsil edilmesine gayret eden Mursi Kıptilere de bir bakanlık ayırmış ancak Kıpti Cemaati bu karardan memnun kalmamıştı. Hükümette temsil edilme konusunda kendilerine imkân tanınmaması nedeniyle gençlik hareketleri de bakan atamalarından memnun değillerdi. Mısır halkının en çok ihtiyacı olan ekonomik refah, bireysel hak ve özgürlüklerin iyileştirilmesi gibi hayati konuların öncesinde bakanlıkların paylaşımı konusunda çıkan tartışmalar Başbakanı rahatsız etmişti. Başbakan Hişam Kandil eleştirilere **"Kim Kıpti, kim Müslüman, kim Selefi diye sormamıza gerek yok. Hepimiz Mısırlıyız"**[253] diyerek cevap vermiş yapılan tartışmaların yersiz olduğunu vurgulamıştı.

Vefd Partisi'nin başını çektiği muhalefet 2 Ağustos 2012 Perşembe günü açıklanacak koalisyon hükümetinde yer almayacaklarını açıklayarak daha önce Vefd Partisi'nden atanan Turizm Bakanı Münir Fahri Abdunnur görevinden istifa etti. Liberal kanadın temsilcilerinden Gelişme ve Kalkınma Bakanı Cevdet Halık, Merkez Bankası Başkanı Faruk el-Ukde ve Uluslararası Ticaret ve Ekonomi Bankası temsilcisi Hişam Ramiz, yeni hükümette görev almayacaklarını açıkladılar. Bu karşı çıkışların nedeni, ordu ile yeni hükümet arasında yaşanması muhtemel sürtüşmelere dâhil olmak istememeleri olarak yorumlanıyordu. Yeni hükümetin ömrünün kısa olacağı düşünülüyordu. Dolayısı ile muhalifler anayasa referandumu ardından yapılacak yeni seçimlere hazırlık yapıyordu.[254] Mursi'nin 22 Kasım 2012 tarihinde

[252] http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=3825
[253] http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=3825
[254] http://www.haber7.com/dunya/haber/908748-misirli-liberaller-yeni-hukumette-yok

yayınladığı kararname[255] "devrimi koruma" yetkisini kendisine tanırken anayasa mahkemesi bu kararı iptal edemeyecekti. Bu kararnameyle amaçlanan şey iki yıllık süreçte elde edilen kazanımların kaybedilmemesiydi. Alınan kararlar muhaliflerin yoğun tepkisine neden oldu. MK ise bu kararın Hüsnü Mübarek ile halen bağlantısı olan güçler için alınmış bir karar olduğuna inanıyordu. Halk çıkarılan bu kararname için adeta kutuplaştı ve iki tarafın sokaklara dökülmesine neden oldu. Gerginliği azaltmak için Mursi yargıçları topladı ve kararnamenin sadece "egemenlik" ile ilgili olduğu konusunda iknaya çalışsa da başarılı olamadı. Yargıçlar kararnamenin tamamen iptalini istedi. Anayasa Mahkemesi bir açıklama yaparak **"yüksek yargıya karşı sürekli bir saldırı kampanyası yürütüldüğünü"** [256] dile getirdi. Meydanlar iki grubun protestolarına sahne olurken ortam iyice gerildi. "Diktatörlük" suçlaması ile karşı karşıya kalan Mursi bazı parti temsilcileri ile bir araya gelerek iknaya çalışsa da durum değişmedi. Parti temsilcileri adına açıklama yapan İsa el Eva kararnamenin Mursi'nin onayı ile iptal edildiğini, anayasa referandumunun 15 Aralık 2012 tarihinde yapılacağını açıkladı.[257] Diğer taraftan muhalifler Ulusal Kurtuluş Cephesi adı altında birleştiler. Bu Cephe içerisinde Kongre Partisi adına Amr Musa, Vefd Partisi başkanı Seyyid el Bedevi yer aldı.[258]

3.4. MEVCUT ANAYASA

Mısır'da ilk anayasa 1923 yılında yapıldı ve yurttaşların eşitliği, ayırımcılık yasağı, örgütlenme, ifade özgürlüğü, din özgürlüğü gibi birtakım sivil ve siyasi hakları kapsamaktaydı. Cemal Abdunnasır'ın önderliğindeki Hür Subayların yaptığı devrim sonrasında 1953 Şubat ayında ihtilal komitesi tarafından hazırlanan anayasada bazı ekonomik ve sosyal haklar güvence altına alındı.[259] Halen yürürlükte olan Mevcut Mısır Anayasası 11 Eylül 1971 tarihinde yapılan referandum sonrası yürürlüğe girmiştir. Toplumun dini hassasiyetlerini ve modern yaşamı bir araya

[255] Mısır Halk Meclisi'nin alt kanadı olan Şura Meclisini ve altı aydır hazırlık çalışmaları yapan Anayasa Komisyonu'nun Anayasa Mahkemesi tarafından feshedilmesini engellemek için hazırlanan bir kararname.(http://www.setav.org/tr/5-soru-misirda-anayasal-gerilim/yorum/1355)
[256] http://www.bbc.co.uk/ 28 Kasım 2012
[257] http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2012/12/121209_egypt_decree.shtml
[258] http://www.setav.org/tr/5-soru-misirda-anayasal-gerilim/yorum/1355
[259] Ahmet Abu El-Feth, a.g.e., s.109

getirmeyi hedefleyen yasanın hazırlanmasında İslam Hukuku ve İngiliz "Common Law" esas alınmıştır. Bu anayasaya göre, Mısır sosyalist, demokratik bir Arap Cumhuriyeti'dir. Resmi dil Arapçadır ve resmi din İslam dinidir. 1971 Anayasasında demokrasi anlayışı içinde, cumhuriyet ile yönetilen, diğer devletlerin esas aldığı temel hak ve özgürlüklere vurgu yapılarak egemenliğin halka ait olduğu belirtilmiştir. Anayasada devletin sürekliliği ilkesi adına, devlet başkanına halkın onayının alınması yani referandum yapılması şartı ile olağanüstü hal ilan etme yetkisi verilmiştir.[260] 40 yaşını dolduran her Mısır vatandaşı, Meclis üyelerinin üçte birinin aday göstermesi ve üçte ikisinin adaylığı onaylaması ile seçime katılmaya hak kazanır. Başkanın görev süresi 6 yıl ile sınırlandırılırken bir sonraki dönemde tekrar aday olabilmektedir. Kanun çıkarma konusunda en yetkili makam olurken gerekli şartların oluşması durumunda Meclisi feshedebilir. Görüldüğü gibi yasama ve yürütme yetkileri konusunda cumhurbaşkanına önemli ayrıcalıklar tanınmıştır. 1981'de yapılan değişiklik ile cumhurbaşkanının referandumla seçilmesi durumunda ömür boyu görevde kalabilmesi mümkün hale gelmiştir.[261]

Beş yılda bir yapılan Millet Meclisi seçimlerinde 350 üyenin en az yarısının işçi ve köylü olması şartı vardı. 10 üye ise cumhurbaşkanı tarafından tayin edilir. 1977 ve 1980 yıllarında yapılan anayasa reformu ile Mısır'da çok partili döneme geçilmiştir. Nasır döneminde kurulan Arap Sosyalist Birliği feshedilerek, UDP kuruldu. Bu gelişmeler sonrasında Sosyalist İşçi Partisi ve Vefd Partisinin faaliyetlerini de izin verildi. 1990 yılında yapılan anayasa değişikliği ile seçim bölgeleri 222'ya ayrılarak milletvekili sayısı 454'e çıkarıldı ve partiler için % 8 oy barajı getirilmiştir. 2005 yılında ise bağımsız adaylarında Meclis'e girmelerine imkân tanıyan düzenlemeler yapılmıştır.[262]

[260] http://www.turksam.org/gencbakis/a2782.html
[261] http://www.turksam.org/gencbakis/a2782.html
[262] http://www.ordaf.org.tr/ulusal-bagimsizlik-mucadelesinden-bireysel-ozgurluklere-misir-anayasalari.aspx

3.5. YENİ ANAYASA HAZIRLIKLARI

Hüsnü Mübarek'in gidişi işe yeni anayasa hazırlıkları hız kazandı. Mısır anayasası askıya alınarak ülkenin saygın hukukçularından oluşan Anayasa Değişiklik Komitesi kurulmuştu.[263] YAK anayasa hazırlıkları sürecinin her aşamasına müdahil olmak isterken kendisine model olarak Türkiye'de hazırlanan 1982 Anayasası'nı alarak her satırı ayrıntılı olarak inceledi. Gerek Parlamento seçimi gerekse cumhurbaşkanlığı seçimleri sırasında yaptığı anayasal değişiklikler yeni dönemde de askeri otoritenin korunması yönünde atılan adımlardı. Amerikalı analist Steven Cook, seçimler öncesinde ordunu tutumunu **"Mısır askeri Türk ordusunun yakın zamana kadar sahip olduğu koruyucu rolü üstlendi."**[264] şeklinde yorumlamıştı. Seçimler öncesindeki uygulamaları ve yaptığı ani yasal değişikliklerle YAK yeni anayasaya müdahil olacağını göstermişti. Kahire'de Anayasa Hazırlık Komisyonu kurularak 1971 anayasası yerine yeni bir anayasa yapma çalışmaları başlatıldı. Komisyonda konularına göre farklılık gösteren 5 alt komisyon oluşturuldu ve birer rapor hazırlamaları istendi. Askeri kurumların durumu, Şura Meclisi'nin kalıp kalmayacağı, Şura Meclisi'nde bulunacak işçi ve çiftçilerin oranının belirlenmesi yapılan hazırlıkların başında gelmekteydi. 04 Eylül 2012'de Halk Meclisi'nde temsil edilen siyasi partiler, çeşitli siyasi ve sivil toplum hareketleri önderleri ile aralarında Amr Musa gibi tanınmış isimlerin bulunduğu bir grup parlamento seçimlerine ilişkin kanun tasarısının yanı sıra Allah'a hakareti yasaklayan anayasa maddesini ve toplumsal bir uygulama olan zekât meselesini görüşmek üzere basına kapalı bir toplantıda buluştular. Bu toplantı öncesinde Tahrir Meydanı'nda toplanan beş bin kişi yeni anayasa hazırlanırken İslam hükümlerinin dikkate alınması talebiyle şu sloganları attı;[265]

"Ey laik ey laik, bir daha bize hükmedemezsin", "Halk Hakk'ın hükmüyle hükmedilmek istiyor", "Allah'tan ne gördünüz de hükmünden nefret ediyorsunuz", dövizleri taşıyan göstericiler, "Allah'tan başka ilah yoktur. Biz Allah'ın hükmünü istiyoruz", "Şeriat hayattır", "Ey Mursi, şeriat makamdan üstündür."

---

[263] SETA, a.g.r., s.40
[264] Milliyet, 26 Haziran 2012
[265] http://www.haber7.com/ortadogu/haber/949922-misirda-milyonluk-gosteri, 9 Kasım 2012

en-Nur Partisi üyesi Yunus Mahyun toplantıyla ilgili şöyle dedi; [266]

"Toplantıda Ezher'in talebi üzerine anayasaya Zat-ı İlahi'ye ilişkin madde konulması meselesi görüşüldü. Maddenin üzerinde ittifaka varılmış şekli şöyle: Zat-ı İlahi korunma altındadır ve dokunulmazdır. Aynı şekilde Allah'ın peygamberlerinin, müminlerin annelerinin, dört büyük halifenin ve sahabenin zatları da dokunulmazdır."

Bu madde anayasa taslak metnine liberaller ve Kıptilerin karşı çıkmasına rağmen başlarında Hürriyet ve Adalet Partisi ile en-Nur Partisi olmak üzere İslami Partilerin ısrarı üzerine kondu.[267]

Askeri kurumların devletin diğer kurumlarına olan üstünlüğünü reddeden Komisyon **"Askeri kurumların bütçesini denetleyecek ve aynı zamanda bu kurumların çalışma gizliliği konusunda dengeyi sağlayacak bir formül üzerinde çalışıyoruz"**[268] dedi. Anayasa Hukuku Profesörü ve Anayasa Hazırlık Komisyonu Yönetim Sistemini Belirleme Komitesi üyesi Cemal Cibril cumhurbaşkanının yargı ve yasama yetkilerini yeniden belirleneceğini, Şura Meclisi'nin çalışma alanlarının ise belirlediklerini açıklarken, üst düzey devlet yetkilileri ve müsteşar atamalarının değerlendirileceği bir danışma kurulunun da oluşturulacağını ifade etti.

Anayasanın hazırlanmasında toplumun her kesiminin görüş ve önerilerini almak için oluşturulan 100 kişilik Teklifler Komitesi **"Komite, sivil toplum örgütleri, öğrenci federasyonları, sendikalar gibi birçok kuruluşun katıldığı toplam 91 oturum gerçekleştirdi. Bu oturumlara halk büyük ilgi gösterdi. Bunun yanı sıra komite, 'Anayasanı Yaz' kampanyasını da denetliyor. Şu ana kadar bu kampanya kapsamında elektronik posta aracılığı ile 17 binden fazla öneri geldi."**[269] açıklamasını yaparken çalışmaların geniş tabanlı yürütüldüğü iddiasında bulunulsa da kendilerine hükümette yeterli sayıda temsil hakkı verilmemesi gerekçesi ile sol ve liberal parti temsilcileri Anayasa Hazırlık Komisyonlarına katılmayacaklarını açıklamışlardı. Devrim sürecinde varlıklarını gösteren STK temsilcileri de komisyonların çalışmalarına katılmamışlardı.

---

[266] http://www.haberyurdum.com/haber/205711-misir-yeni-anayasasi-zat-i-ilahiye-hakareti-yasakliyor. html , 05 Eylül 2012
[267] http://www.haberyurdum.com/misir-yeni-anayasasi-zat-i-ilahiye-hakareti-yasakliyor-205711n/
[268] http://www.cumhuriyet.com.tr/?hn=358852
[269] http://www.cumhuriyet.com.tr/?hn=358852

Yeterince temsil edilememe gerekçesi ile anayasa çalışmalarına katılmayı reddeden Ezher Şeyhi Ahmet Tayyib ve Mısır Kıpti Kilisesi temsilcisinin komisyonu terk etmesi ile komisyon işlevsiz kalmakla karşı karşıya kalmıştı. Komisyondaki temsil edilme krizi çözülemezse komisyon daha çalışmaya başlamadan işlevini kaybedecekti. Hürriyet ve Adalet Partisi ile en-Nur Partisi çoğunluğu oluştursalar da anayasa çalışmalarında yalnız kalacaklardı. Bu durum yazılacak anayasa metni üzerinde tartışmaları beraberinde getirecekti. Anayasanın toplumun her kesimi için bir uzlaşma metni niteliğinde olması gerektiğinin farkında olan Mursi, küskünlerle diyaloga giderek onların da çalışmalara katılmasını sağlamak için çalışmıştı.[270] Cumhurbaşkanlığı ve parlamento seçimlerinin yenilenmesi yeni anayasa sonrası en çok tartışılan konular arasındaydı. El-Gad Partisi lideri Eymen Nur 23 Temmuz 2012 tarihinde yaptığı açıklamada[271] " **Yeni anayasanın referanduma sunulmasıyla cumhurbaşkanının yasallığının sona ereceğini ve yeniden seçimlerin yapılması gerektiğini**" ni savunmuştur.

Cumhurbaşkanlığı seçimlerinden sonra anayasa metninin yazım çalışmalarını hızlandıran komisyonun önündeki en büyük engel ise 2. madde üzerinde yapılan tartışmalar olmuştu. Hürriyet ve Adalet Partisinin teklif ettiği "İslam ilkeleri anayasanın temel ilkeleridir" ifadesine Selefiler karşı çıkmıştı. "İlke" ifadesinin genel bir anlam içerdiği, zaman ve kişilere göre "İslam ilkeleri" ifadesinden farklı şeyler anlaşılacağı nedeniyle "İslam şeriatı" şeklinde düzeltilmesini istedi. İki ifade birleştirilerek "**İslam şeriatı ilkeleri kanun koyucudur**" [272] şekline getirildi ve anayasa taslağına konuldu.

Hazırlanan anayasa metinlerinde en önemli maddeler şunlardı;[273]

1. Devletin dini İslam'dır. Dili Arapçadır. Yasama organı İslam şeriatı ilkelerine göre çalışır.
2. Peygamberlere ve nebilere kötü söz söylemek yasaklanmıştır.
3. Nil Nehri su kaynağı ancak milli servet ile işletilecektir.
4. Sivil makamlara rütbeli şahıslar atanamayacaktır.
5. Yurt dışındaki vatandaşların hakları devlet tarafından koruma altına alınmıştır.

[270] http://www.haberturk.com/dunya/haber/730781-misirda-anayasa-kaosu
[271] http://www.alriyadh.com/2012/07/23/article754010.html
[272] http://www.iti.gov.eg/uploads/files/1ecf47f3-d7f8-446a-a6f7-60441d554a26.pdf
[273] SETA, a.g.r., s.41

6. Ulusal ekonominin ana unsuru ziraattır.
7. Mısırlılık bir haktır ve bu hak kanunlarla düzenlenir.
8. İnsan bedeni kutsaldır ve parçalanamaz. Ticari meta olarak kullanılamaz. Bilimsel çalışmalarda rıza şartı aranır.
9. Cumhurbaşkanı dört yıl görevde kalabilecek ve iki dönem seçilebilecektir.
10. Cumhurbaşkanı bir yardımcı atamak zorundadır.
11. Cumhurbaşkanlığı adaylığı için, parlamentoda en az bir koltuğa sahip partinin aday göstermesi; parlamentoda otuz üye tarafından onaylanması veya 30.000 vatandaşın imza toplaması gereklidir.
12. Cumhurbaşkanı veya parlamentonun yarısı yeni bir anayasa için teklifte bulunabilecek, 100 üyelik meclis teklif edilen anayasa taslağını oluşturacak.
13. Parlamentonun onayıyla cumhurbaşkanı olağanüstü hal ilan edebilecek.
14. İnsan haklarını ihlalleri hiçbir durumda kabul edilmeyecek.

Yeni anayasa metnin 236 maddeden oluşmakta ve komisyonda parti liderleri, siyaset adamları, iş adamları, milletvekilleri, hukukçular ve meslek odaları mensupları bulunmaktaydı. Kıptiler temsilen dört kişinin bulunduğu komisyonda MK ve Selefilerin temsilcileri de yer aldı. Anayasa taslağı ile ilgili olarak temel beklenti daha adil bir Mısır beklentisiydi. Müslüman Âlimler Birliği Başkanı Yusuf el-Kardavi 03 Aralık 2012 tarihinde yaptığı açıklamada[274] " **Mısır'da krallık dönemi ve 1952 devrimi sonrası da dâhil hiçbir zaman bu anayasa kadar adil bir anayasa yapılmadı. Mısırlılar bunu hak ediyor."** diyerek yeni anayasa taslağına güvenini dile getirdi.

Mısır Kıpti aktivist Şerif Remzi 4 Aralık 2012 tarihinde el-Ahram'a yaptığı açıklamada[275] **" Özgür muhalefetin saflarında yer alıyoruz ve Mısır'ın tek yürek olmasından yanayız. Mısır'daki milyonlarca Kıpti zorba yönetimlerden kurtulmak istiyor. Eşitlikler ve hürriyet konusunda asli unsurlar gibi olmak ve anayasanın gruplara değil Mısır halkına hizmet etmesini istiyorum; ancak haklarımızı isteme konusunda aşırıya da kaçmayacağız. Bizler Mısırlı ılımlı Müslüman kardeşlerimizle birlikte her ortamdaki siyasi çalışmalarda din adına yapılan zulme karşı koyacağız."** ifadelerini kullanarak bundan sonraki süreçte

[274] http://www.dakahliaikhwan.com/viewarticle.php?id=16478
[275] http://www.masrhora.com/index.php/collections/6817.html, 04 Aralık 2012

yapıcı bir politika takip edeceklerinin sinyallerini verdi. Buna karşılık MK teşkilatının da Kıptilere yaklaşımı gayet yapıcıdır. Miladi yılbaşının Kıptiler için bayram olarak kutlanması münasebeti ile MK 2013 yılı için kutlama mesajı gönderdi. Aynı hassasiyeti devlet erkânı da gözetti ve Mursi Papa Tavadros'u telefonla arayarak bayramlarını kutladı.

Anayasa Komisyonuna seçilen bazı üyeler İslamcıların hakim olduğu bir ortam oluştuğu gerekçesi ile ikinci oturumdan sonraki çalışmalara katılmadılar. Anayasa metni üzerinde de gruplar arasında uzlaşının olmaması nedeniyle Muhammed Baradey önderliğindeki gruplar 29 Kasım 2012 tarihinde Tahrir Meydanı'nda gösteri düzenlediler ve[276] "**Yeni anayasanın meşruiyetini kaybetmesi nedeniyle geri çekilmesi gerektiği"** vurgulandı. Referandum öncesi Mursi bütün Mısırlıları oy vermeye çağırdı.[277]

Yeni anayasa 15 Aralık 2012 tarihinde başlayacak iki aşamalı referandumla oylandı; ancak Hristiyanların durumu, kadın hakları ve silahlı kuvvetlerle ilgili konularda tartışmalar vardı. Laikliği savunan kesimler, İslami grupların çoğunlukta olduğu bir Anayasa Komisyonu'nun anayasayı hazırlamasından rahatsızdı. İtirazlar anayasa maddeleri ile ilgili değil, komisyonun İslami akımların baskısı altında olması iddiası etrafında seyretmekteydi.[278] Yeni anayasa referandumu 17 ayrı bölgede ve iki aşamalı olarak yapıldı. Yüksek Seçim Kurulu'nun 25 Aralık 2012 tarihinde yaptığı açıklamaya göre % 63,8 evet, % 36,3 hayır oyu çıkmıştı.[279]

Aralarında Amr Musa'nın da bulunduğu muhaliflerin oluşturduğu " Ulusal Kurtuluş Cephesi" adına 28 Aralık 2012 tarihinde yapılan açıklamada[280] " MK'in hazırladığı bir anayasa kabul edilemez, daha bağımsız bir anayasanın hazırlanması gerekir" ifadesi kullanıldı ve bu anayasanın toplumun her kesimini temsil etmekten uzak olduğu vurgusu yapıldı. Erfurt Üniversitesi araştırma görevlisi hukukçu Yaser Abdulrahim de yeni anayasa sonrası Mursi tarafından oluşturulan Şura Meclisi'nin İslam temelli bir yönetim oluşturmak için çalışacağı endişesini dile getirdi.[281]

---

[276] http://www.bbc.co.uk/arabic/middleeast/2012/11/121130_egypt_demos_new_constitution.shtml
[277] http://paltoday.ps/ar/post/153990/ 01 Aralık 2012
[278] http://www.setav.org/tr/5-soru-misirda-anayasal-gerilim/yorum/1355
[279] http://www.masreat.com., 25 Aralık 2012, نتيجة استفتاء الدستور
[280] http://arabic.cnn.com/2012/middle_east/12/1/egypt.constitution/index.html
[281] http://www.dw.de/m%C4%B1s%C4%B1rda-s%C4%B1ra-se%C3%A7imlere-geldi/a-16480211

SONUÇ

Müesses nizam Hüsnü Mübarek'ten sonra iki tercih ile karşı karşıya kalmıştı. Ya 80 yıllık nizam ne uğruna olursa olsun korunarak Cemal Mübarek'le yola devam edilecek ya da halkın isteği ile yapılan seçimlere razı olunacaktı. Diğer yumuşak bir formül ise halkın seçtiği ama müesses nizamın onayladığı bir cumhurbaşkanının seçilmesiydi. Bu modele en uygun aday ise Ahmet Şefik olarak görülmekteydi. Gerek parlamento seçim sürecinde ve gerekse cumhurbaşkanlığı seçim sürecinde YAK, Anayasa Mahkemesi ve Yüksek Seçim Kurulunun kararları devrim sonrası sürecin şekillenmesinde önemli rol oynamıştır. Yaşanan bu olaylar önümüzdeki yıllarda Mısır'daki resmi kurumlar, siyasi partiler ve sivil toplum kuruluşları arasındaki ilişkilerin sürekli olarak bir güç mücadelesi şeklinde geçeceği ve farklı krizlere neden olacağı şeklinde değerlendirilebilir. YAK ve Anayasa Mahkemesinin seçim sürecinde aldığı kritik kararlar Mısır halkı tarafından sürece olumsuz müdahale olarak okundu ve bundan sonraki dönemlerde bu iki kurum en azından İslamcı kesim tarafından güvenirliliğini yitirdi.

Ordunun gelişmelere sürekli olarak müdahil olmasına bir tepki de ABD Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Victoria Nuland'dan geldi. "Bizim görmek istediğimiz demokratik yollarla seçilmiş bir cumhurbaşkanı, demokratik yollarla seçilmiş bir meclis ve Mısır halkının isteklerini yansıtan ve gücünü olabildiğince hızlı biçimde sivillere tamamen devreden bir anayasa" açıklaması görünürde ABD'nin de yaşananlardan rahatsız olduğunun bir göstergesiydi.

Cumhurbaşkanlığı seçim sonuçlarının açıklanmasından önce YAK'in yaptığı yetki sınırlayıcı yeni düzenlemesine MK üyesi siyasi politikalar araştırmacısı Fatıma Abuzeyd "Mısır'ın bileşenleri ile çatışmaktan kaçındık. Ancak şimdi Askeri Konsey'in engellemelerine izin vermeyeceğiz" açıklaması ve "ölüm kalım meselesi" olarak nitelendirilmesi Muhammed Mursi'nin, ordunun ve diğer kendilerine karşı çıkan kurumların baskılarına karşı direneceklerini gösteriyor. "Mısır ne yasal ne de yasadışı bir şekilde eski rejime geri dönmeyecek" açıklaması ise gerekirse bu yolda yasal engellemeler içinde yeni düzenlemeler yapılabileceğinin açık ifadesidir.

Seçim sonuçlarında Ahmet Şefik'e çıkan oyların çokluğu halkın önemli bir kısmının Mübarek dönemine dönmek istediği şeklinde yorumlarınken İslamcı bir yönetim tarzının hâkim olmasından endişe duyulmaktadır. Arap Birliği Ekonomi İşlerinden Sorumlu Genel Sekreter Yardımcısı Muhammed El Tuvaying'in açıklamalarından da anlaşılacağı gibi Mursi'yi zor günler beklemektedir. Son zamanlarda Mısır, dünya basınında Tahrir Meydanı'ndaki gösterilerle anılması nedeni ile bozulan imajını düzeltmekte de zorlanacağa benziyor. Ayaklanmalar nedeni ile büyük zarara uğrayan ekonomi ise Mısır halkının ve devletinin mücadele etmesi gereken önemli bir alan olarak önlerinde durmaktadır. Muhtemel din çatışmaları engellenmeli, sağduyu hâkim olmalıdır. Mevcut halin böyle devam etmesi durumunda askeri, siyasi ve dini gruplar arasındaki çatışma sürecinin artarak devam etmesi muhtemeldir.

Parlamento seçimlerini adeta bir blok halinde kazanan MK ve Selefiler atacakları demokratik adımlar konusunda Batı dünyası tarafından endişe ile izlenirken karşısında askerin yumuşak müdahalelerini buldu. Bu arada yaşanan gelişmeler toplumun tüm kesimlerinin renklerini belli etmeleri açısından önemli idi. Yani bundan sonra taraflar birbirlerine karşı daha net ve cesur adımlar atacaklar.

Mursi'nin göreve gelmesinden sonra ilk görüşmesini Savunma Bakanlığı'na giderek YAK Başkanı Mareşal Hüseyin Tantavi ile yapması gücün hala askerde kalacağı yönünde kanaatleri güçlendirmektedir. Mursi, silahlı kuvvetler ile yetki mücadelesi verirken aynı zamanda sivil bürokrasi ile de sorunlar yaşayacağa benziyor. YAK, savaş ilanı; ülkenin istikrarsızlığı durumunda müdahale hakkı; hazırlanacak yeni anayasayı veto hakkına varıncaya kadar bir dizi yetkiyi kendisinde toplamıştır. Mısır devlet kurumlarında yaklaşık 6 milyon çalışan bulunmaktadır. Bürokrasiyi oluşturan kesimin tamamı Hüsnü Mübarek döneminde atanmıştı. Mursi içeride gerek YAK ile gerekse sivil bürokrasi ile uyumlu çalışma zorunda kalacaktır. Kendi politikalarını uygularken bu engelleri aşmak ve beraberinde değişimi sağlamak zorundadır.

Parlamentonun feshedilmesiyle yeni anayasanın hazırlanması sürecinde Mursi, YAK'a karşı tek başına kalmış olacak ve Halk Meclisi'nin iradesinin olmadığı bir anayasa çıkarılması konusunda baskılara maruz kalacaktır. Başbakanı atama yetkisi cumhurbaşkanında ancak bakanlar kurulunun onaylanması sürecinde

YAK onaylama yetkisinin kendisinde olduğunu savunacaktır. Bu şartlarda halkın seçtiği bir cumhurbaşkanı ne kadar halkın iradesini yansıtabilecektir? Ayrıca nihai kararı verecek olan Anayasa Mahkemesi bu güne kadar askerin iradesi dışında karar vermedi. Gelecekte cumhurbaşkanlığı koltuğuna bir askerin oturacağını garanti edemeyen Konsey işi şansa bırakmak istemiyor ve yeni anayasa hazırlanması sürecinin kendi kontrolünde bulunması istiyor. Hazırlanacak bu anayasa kendi istekleri doğrultusunda çıkarılır ise YAK devlet kurumları üzerinde ve uluslararası ilişkilerin düzenlenmesinde etkin rol oynayacaktır.

Ekonomik alanda yıllarca yaşanan sıkıntı Mursi'nin diğer mücadele alanı olacak. Kişi başına düşen milli gelirin 2 bin dolar civarında olması ve halkın devletin yaptığı yardımlarla geçimini sağlaması ekonomik anlamda büyük atılımların yapılması gerektirmektedir. Mursi bu anlamda başarı elde edemez ise kendi tabanı tarafından da eleştirilere maruz kalabilir. İngiliz yayın kuruluşu BBC, Mısır'da ordunun ülkenin gayrisafi milli hâsılasının % 8 ila 40'ını yönettiğini yazdı. BBC'nin haberine göre ordu tüketim ürünlerinden inşaat sektörüne, madencilikten turizme kadar her alanda yatırım yapıyor. Savunma Bakanı yardımcısı General Mahmud Nasr, 2011'de bir basın toplantısında bu projelerin kontrolünün başka hiçbir yetkiliye devredilmeyeceğini söyleyerek "Bunlar devlet yatırımları değil, savunma bakanlığının alın teri" diye açıklama yapmıştı. Yine aynı dönemde ordu Ekonomi Bakanlığı'na para yardımında bulunmuştu. Devlet içerisinde devlet gibi hareket eden ordunun maddi gücü ile siyasi gücü de iç içe geçmiş durumda. Valilerin birçoğu emekli asker, sivil kurum ve kamu sektörü yöneticiliklerinin çoğunluğunu generaller üstleniyor. Mursi Millet Meclisi'nin çalışmadığı bir ortamda hükümet oluşturmak için toplumu temsil eden tüm örgütlerle görüştü. İslami gruplar, Kıptiler, gençlik hareketleri, kanaat önderleri, eski bürokratlar ve parti liderleri ile yapılan görüşmeler sonucunda hiç de arzu edilen bir sonuç çıkmadı. Her kesimin "yeterli sayıda temsil edilmeme" iddiasıyla eleştirdiği bakanlık atamaları önümüzdeki günlerde devlet içinde çok başlılığa neden olabilir. Hüsnü Mübarek'in gitmesiyle ülkede en iyi organize olmuş örgüt görüntüsünde olan MK teşkilatı Tahrir Meydanı'ndaki gösterilerde zaman zaman YAK ile işbirliği yapar konumuna gelmiştir. Halkın isteklerin yönetmede ve ülkenin geleceği anlamında yeni politikalar üretedi. Oysa Mısır halkının beklentileri konusunda gerçekçi politikalar üreterek ekonomi, sağlık,

eğitim ve uluslararası ilişkilerde daha yapıcı söylemlerle çıkmış olsalardı seçim sonuçları açık ara kendi lehlerine olabilirdi. Sonuçta halk bölünmüş ve MK'in yapacakları konusunda endişe ile geleceğe bakmaktadır. Bundan sonraki süreçte yeni yönetim kadrolarının önündeki en büyük sorun halkı uzlaştırıcı politikalar üretmek ve marjinal kalmamaktır. Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde adayların isimleri geçtiğinde MK'in "aday göstermeyecekleri" konusundaki açıklamaları MK'in yeni dönem için uzun vadeli planları olmadığının bir göstergesi olabilir. MK hareketi son dönemde önemli kazanımlar elde etmiş ancak bunları koruma konusunda bazı sıkıntılar yaşayabilir. Hareket artık iktidardadır ve tabanının beklentilerine cevap verememe konusunda bir mazeretleri kalmamıştır. Bu konuda en büyük rakipleri ise İslami söylemlere sahip diğer grup Selefilerdir.

Halk Meclisi ve cumhurbaşkanlığı seçimlerinden sonra siyaset üç önemli kutba ayrıldı. Parlamento seçimlerinde dağınık bir görüntü veren; ancak daha sonraları toparlanarak önemli bir blok oluşturan *"eski rejim bürokrasisi"*, parlamento seçimlerinde toplamda % 71.5 oy alırken, bu oranı cumhurbaşkanlığı seçimlerinde % 51,3'e düşüren *"MK ve Selefiler"* ve yaklaşık 60 yıllık politik ve ekonomik kazanımlarını birden terk etmek istemeyen "devlet içinde devlet" olma farklılığını korumak isteyen *"ordu"*. MK ve Selefilere muhalif gruplar bu zaman aralığında sosyal taban oluşturma anlamında daha başarılı olmuştur. Diğer bir bakış açısı ile eski rejimi ve bürokrasiyi temsil ettiği varsayılan Ahmet Şefik ile MK adayı Muhammed Mursi arasındaki oy farkının çok düşük olması rejim elitlerinin iyi bir politika takip ettiğini göstermektedir. Mübarek sonrası yaptığı anayasal değişikliklerle devrim sonrası süreçte siyaset ve sivil bürokrasinin yanında ordu üçüncü bir güç olmaya çalışmıştır. Değişimin getirdiği fırsatlardan yararlanmak isterken iç ve dış siyasetteki aktif rolünü korumaya gayret edecektir. Mursi'nin şu ana kadar yaptığı icraatlardan da anlaşılacağı gibi ordu bu rolünü hiç de kolay koruyamayacak, süreçte iki taraf arasında krizler yaşanacaktır. Mısır iç siyasi geleceğinde önemli rol oynaması beklenen diğer bir grup ise değişimin henüz tamamlanmadığı savunan şehirli popülist söylemlerin sahipleridir. MK politikalarının başarısız olması durumunda bu bloğun sokak siyasetine hâkim olacağı değerlendirilebilir.

2006 yılında Hamas'ın Filistin'de elde ettiği seçim başarısı Batı dünyası tarafından sindirilememiş ve Filistin'e ambargo uygulamışlardı. Şimdi yeni Mısır'da atılacak adımlar yakından takip edilecek ve Batının tutumu buna göre şekillenecektir. Mursi'nin seçimi kazanması Filistin'de memnuniyetle karşılanırken Filistinli gruplardan Hamas, el-Fetih ve Filistin Halk Kurtuluş Cephesi yaptıkları açıklamalarda Mısır'ın bundan sonra Filistin davasına daha fazla destek vereceğini umduklarını dile getirdi. İsrail ve ABD için İran sürekli olarak bir tehdit algılaması ile tanımlanırken Ortadoğu bölgesinde Şii bir bloğun güçlenmesine karşı Sünni yapının oluşmasını bu bağlamda desteklemektedir. Mısır, Afrika ve Ortadoğu coğrafyasında Sünni yapılanmanın güçlü bir temsilcisi olabilir. Beklentiler bu yönde olmasına rağmen Mursi'nin İran ile ilişkileri Batının umutlarını bu yönde boşa çıkarabileceği ihtimali bulunmakla beraber Muhammed Mursi, ilk yurt dışı ziyaretini 11 Temmuz 2012 tarihinde Suudi Arabistan'a yapması düşündürücüydü. el- Cezire internet sayfasında İngiliz yayın organı the Guardian'e dayanarak verdiği bir haberde, ABD her ne kadar yaptığı bazı açıklamalarda demokratikleşmeye vurgu yapsa da Mısır'da İslami bir yapıda hükümetin oluşmasını endişe ile takip ettiğine vurgu yapmıştı. Haberin devamında Amerika'nın MK'e karşı orduyu desteklediği ve yasal olmamasına rağmen parlamentonun fesih kararında da bu desteğin etkili olduğu savunulmuştu. Mısır Hükümetinin Pakistan örneğinde olduğu gibi askerlerin yasama ve yürütme organlarında etkili olacağı bir yapıda olması istenmektedir. Asker yasama üzerindeki bu baskısını devam ettirirken MK çoğunluklu parlamento ve Cumhurbaşkanı Mursi önemli bir tercihle karşı karşıya bırakılıyor. Ya askerin hâkim olduğu yürütme organları ile çatışacak ve güçlü olan kazanacak. Bu çatışma alanlarında uluslararası ilişkilerdeki belirleyici politikalar, kurumlar arası dengelerin düzenlenmesi ve ekonomik programlar ilk sırayı almaktadır. Ya da eski düzendeki işleyiş modeline boyun eğerek ulusal politikalar uygulamaktan vazgeçecekler. Ahmet Şefik seçimi kazansaydı ikinci tercihin yürütülmesinde hiç bir sıkıntı yaşanmayacak askerin devlet kurumları üzerindeki hâkimiyeti devam edecekti. Tabii ki Amerika'nın bölgedeki öncelikleri ve Mısır silahlı kuvvetlerine yaptığı yıllık 1,3 milyar dolarlık yardım göz önünde bulundurulduğunda sırtını askere dayamış bir hükümet işleri daha kolaylaştıracaktı.

Batı Mısır'ı bu bölgenin merkez ülkesi olarak görmektedir. Bu nedenle güvenmediği kadrolara rejimi teslim etmeme konusunda baskıları olacaktır. Ancak MK ile askerlerin arasında oluşacak bir mutabakattan memnun kalacak ve iki tarafı bu anlamda zorlayacaktır. Halkların değişiminde hiçbir devlet modeli bire bir diğer ülke halkı üzerinde başarı ile devşirilemeyebilir. Her toplumun kendine has bir tarihi geçmişi ve sosyal bir dokusu vardır. Türkiye'nin " rol model" olarak alınması tartışmaları Mısır devriminden sonra gündeme oturmuşsa da devşirme usulü bir dayatmayı toplumsal yapı kabul etmekte zorlanacak; ancak Mısır'daki İslami akımlar ve bazı siyasi partiler Adalet ve Kalkınma Partisi'ni kendisine örnek olarak almaktadır. Bu yakınlaşma önümüzdeki günlerde her iki ülkenin iktidar partileri arasında daha sıkı bir işbirliğini getirebilir. Kıptilerin yakın geçmişte teşkilatlanmalarına engel olunması nedeniyle yeni istekleri olacak ve çözüm bekleyen bir sorun olarak ortaya çıkacaktır. Bu süreçte Hristiyan Batı'nın da desteğini alarak Mısır hükümeti için baskı unsuru olacaktır.

Mısır bölgedeki radikal unsurları ve İran'ın dengelenmesi açısından Batı için önemli bir ülkedir. Bu nedenle İsrail ile işbirliği içerisinde olunması gerekiyor. Filistinli gruplar ile yapılan görüşmelerde Mısır'ın aktif olması hem İsrail'in hem de ABD'nin işini kolaylaştırıyordu. ABD'nin Körfez'e yönelik askeri operasyonlarında hava sahasını kullanması açısından Mısır stratejik bir öneme sahiptir. Özellikle Hüsnü Mübarek son dönemlerde kendisinden beklenilen rolü yerine getiremiyordu. Bu beklentilere yeni Mısır'ın nasıl karşılık vereceği merak konusudur.

Mursi'nin seçilmesinden sonra diğer Arap ülkelerindeki İslami hareketlerin bu zaferin kendileri için de bir örnek olacağı yönündeki kanaatleri artmıştır. MK hareketi Mısır çıkışlı olmasına rağmen İslam ülkelerinin birçoğunda uzantılarına rastlamak mümkündür. Mısır'dan sonra bu hareketin en güçlü olduğu ülke Suriye'dir. Suriye'de yaşanan savaş ortamı sonrasında oluşacak muhtemel bir iktidar değişikliğinde ise Suriye'deki MK teşkilatının iktidar olması yönündeki beklentilerde artmıştı. Suriye'de de MK'in iktidara gelmesi Batı açısından kabul edilemez olduğu için, Esad sonrası iktidarda Suriye MK'ine geçit verilmeyecektir. MK hareketi açısından bu değerlendirmeler yapılırken Sünni İslam'ın güçlü ülkelerinden birisi olması nedeni ile Mısır'da Selefiliğin ve Şiiliğin önümüzdeki günlerde siyasal anlamda mücadele edeceği tahmin edilmektedir. Uluslararası aktörler açısından

durum böyle değerlendirilirken iç siyasetin yeniden yapılandırılması, ekonominin düzeltilmesi, Nil suyu problemi ve ABD ile İsrail ilişkileri Mursi'yi bekleyen en büyük sorunlar olarak görülmektedir. Yeni dönemde Ortadoğu ve Afrika'da halklarının iktidarları üzerinde etkili olduğu bir sürecin başladığını görmek mümkündür. Bu etkileşimden Batı tarzı bir siyasetin gelişmesini beklenmezken toplumsal yapının farklılıklarını gözetmek gerekir.

Tunus'taki halk baskısının yanıt bulması ve Mübarek'in 25 Ocak'ta başlayan gösteriler sonrasında 11 Şubat 2010 tarihinde istifa etmesi, ilk etapta Arap coğrafyasındaki diktatörlüklerin değişimde halkın iradesinin değişim süreci için yeterli olduğu kanaatlerini oluşturmuştu. Libya, Suriye, Fas, Suudi Arabistan ve diğer birçok ülkede bu değişim sürecinin Mısır ve Tunus örneklerinde olduğu gibi gerçekleşmeyeceğini hep birlikte gördük. Rejimlerin değişimi için sadece iç siyasetteki beklentilerin karşılanmasının yeterli olmadığını, uluslararası dengelerin de gözetilmesinin gerektiğini Suriye örneğinde yaşadık.

GCRIS

KAYNAKÇA

1. BASILI KAYNAKLAR

ABDÜLCELİL, Tarık , Mısır Devrimini Ayak Sesleri, İstanbul, Yarın Yay., 2012

ABU el-FETH Ahmet, Nasır, (Nusret Kuruoğlu, çeviri), Renk-Tur Yay.,İstanbul, 1965

ARI, Tayyar, Geçmişten Günümüze Orta Doğu, Bursa, Mkm Yay., 2008

ARMAOĞLU, Fahir, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, Cilt 1-2:1914-1995, Alkım Yay., İstanbul

ARMAOĞLU, Fahir, 20.Yüzyıl Siyasi Tarihi (1948-1988), Ankara T.İş Bankası, 1989

BAYHAN Fatih, Dip Dalga, Paradoks Yay., İstanbul, 2012

BODUR, Harun, Kronolojik 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, Çağlar Yay., Ankara, 2005

BULAÇ, Ali, Ortadoğu Gerçeği, İstanbul, Bir Yay., 1988

EBUYEZID, Hüsnü, (Raid Erkan, çeviri), Sedat'ı Kim Öldürdü, İstanbul, İslamoğlu Yay., 1987

el-KIHYI, Mansur Ömer, (Saadet Yaldız İnal, çeviri) Libya'nın Kaddafisi, Kaknüs Yay., İstanbul, 2011,

el-VERDANİ, Salih, (H.Açar-Ş.Duman, S.Turan, çeviri), Mısır'da İslami Akımlar, Ankara, Fecr Yay, 1988

FERİD, Muhammed, (Ali Benli-Macit Karagözoğlu, çeviri), Mısır Mısırlılarındır, Klasik Yay., İstanbul, 2007

HALDUN İbn, (Süleyman Uludağ, hazırlayan), Mukaddime I, Dergah Yay., İstanbul, 2011

HAVVA, Said, 50.Yılında Müslüman Kardeşler Hareketi, Konya, Uysal K.evi, 1980

HEYKEL, Muhammed Hasaneyn, (Ahmet Şahin, çeviri), Öfkenin Sonbaharı, İstanbul, İnsan Yay., 1986

KIŞLAKÇI, Turan, Arap Baharı, Mana Yay., İstanbul, 2012

LANGLOİS, Georges, (Ömer Turan, çeviri), 20. Yüzyıl Tarihi, Nehir Yay., İstanbul, 2000

LOSCO, Jennefir, (Levent Türer, çeviri), Mısır İçyüzü, Tudem Yay., İzmir, 2008

SANDER, Oral, Siyasi Tarih 1918-1994, İmge Kitapevi Yay., Ankara, 2000

SAY, Seyfi, İbn Haldun'un Düşünce Sistemi, İlk Harf Yay., İstanbul, 2011

SCHNEER, Jonathan, Çev: Ali Cevat Akkoyunlu, Balfour Deklarasyonu, Kırmızıkedi Yay., İstanbul, 2012

SEZEN, Tahir, Osmanlı Yer Adları (Alfabetik Sırayla), T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayın No:21, Ankara, 2006

TRIMBERGER, Ellen Kay, (Fatih Uslu, çeviri), Tepeden İnmeci Devrimler, Gelenek Yay., İstanbul, 2003

TURAN, Ömer, Medeniyetlerin Çatıştığı Nokta Ortadoğu, İstanbul, Yeni Şafak Yay., 2003

UÇAROL, Rifat, Siyasi Tarih, Harp Akademileri Komutanlığı Yay., İstanbul, 1985

ÜÇOK, Coşkun, Siyasal Tarih, Ankara Ünv. Hukuk Fak. Yay., Ankara, 1975, s.55

YAVUZ, Celalalettin-ERDURMAZ, Serdar, Arap Baharı ve Türkiye, Berikan Yay., Ankara, 2012

YILDIRIM, Ramazan – ABDULCELIL, Tarık SETA,Mısır'da Siyasi Aktörler, Partiler, Dini Hareketler ve Ankara, 2012

YILDIRIM, Ramazan - ABDÜLCELİL Tarık, Mısır Siyaset Haritası, SETA yay., Ankara, 2011

YILMAZ, Türel, Uluslararası Politikada Orta DoğuBarış Platin, Yay., Ankara, 2009

2. MAKALELER

ALİYEVA, Zemfira, Mısır'ın Anayasal Süreci, TÜRKSAM, 08 Ekim 2012

AYHAN, Veysel, Başbakan Erdoğan'ın Mısır Ziyareti ve Türkiye-İsrail İlişkilerine Olası Etkileri, IMPR, Eylül 2011 - Cilt: 3 - Sayı: 33

İBİŞ, Hatice, Mısırlı Kıptiler; Milliyetçilik ve Hristiyanlık Bağlamında Bir Analiz, IMPR, 12 Eylül 2012

İREM, Kenez, Mısır Başkanlık Seçimleri, TÜRKSAM, 22Haziran 2012

TANRIVERDİ, Nebahat, Mısır'da Cumhurbaşkanlığı Yarışı: Ebul Futuh, ORSAM, Ortadoğu Analiz, 9 Mayıs 2012

TANRIVERDİ, Nebahat, Mısır'daki Geçiş Sürecinin Aktörler Üzerinden Değerlendirilmesi, ORSAM, Ortadoğu Analiz, Cilt 4; Sayı 44, Ağustos 2012

SÖNMEZ, Mustafa, İslâm Modernizminin Doğuşu ve İki önemli temsilcisi, Atatürk Ünv., Erzurum, 2010

KUŞCU, Işık, Amerika'daki Mısır Diasporasının 2011 Mısır Devrimi Sırasındaki ve Sonrasındaki Rolü, http://www.orsam.org.tr/

3. ELEKTRONİK KAYNAKLARI

http://www.ahram.org.eg

http://www.aljazeera.net/

http://www.almasryalyoum.com/

http://www.al-sharq.com/

http://www.alriyadh.com/

http://arabic.cnn.com/

http://ar.wikipedia.org/

http://www.arabianlive.com/

http://www.aydinlikgazete.com/

http://www.bbc.co.uk/

http://www.byegm.gov.tr/

http://www.cnnturk.com/

http://www.cumhuriyet.com.tr/

http://www.dakahliaikhwan.com/

http://dunya.milliyet.com.tr/

http://www.dunyabulteni.net/

http://gate.ahram.org.eg/

http://www.haberler.com/

http://haber.mynet.com/

http://www.haberturk.com/

http://www.habervitrini.com/

http://www.haberyurdum.com/

GCRIS

http://www.haber7.com/

http://www.haksozhaber.net/

http://www.hossamkhairallah.com/

http://improkul.impr.org.tr/

https://istihbaratdunyasi.wordpress.com/

http://www.iti.gov.eg/

http://www.masreat.com/

http://www.masrhora.com/

http://www.mena.org.eg/index.aspx

http://www.mfa.gov.tr/

http://www.orsam.org.tr/

http://paltoday.ps/ar/

http://pusuladernegi.org/

http://www.sabah.com.tr/

http://www.savaskarsitlari.org/

http://www.setav.org/tr/

http://www.shorouknews.com/

http://www.stargazete.com/

http://www.timeturk.com/tr/

http://www.trthaber.com/

http://turkish.irib.ir/

http://www.turksam.org/

http://www.usak.org.tr/

GCRIS

http://www.usasabah.com/

http://www.ydh.com.tr/

4. RAPOR VE DİĞER KAYNAKLAR

AÇIKALIN, Serpil, IMPR, Mısır Raporu, No:6, Temmuz 2010,http://www.impr.org.

AYHAN, Veysel-AYHAN, Algan Nazlı, IMPR, Mısır Devrimi ve Mübarek: Bir Diktatörün Sonu, IMPR Rapor No: 6, 2011, http://www.impr.org.tr/

ORSAM, Mısır Devriminin Ayak Sesleri: Bir Devrin Sonu mu?, Rapor No:27, Şubat 2011, http://www.orsam.org.tr/

ERDEM, Mustafa, Kıpti Kilisesi Üzerine Bir Araştırma http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/37/

TUİÇ-YADAM, Arap Dünyasında Entropi: Tunus, Mısır, Libya ve Suriye'de Halk Ayaklanmaları Rapor No:1, Ekim 2012

SETA, 25 Ocak'tan Yeni Anayasaya: Mısır'da Dönüşümün Anatomisi, Rapor No:2, Ankara, Nisan 2012

ORSAM, Günlük Ortadoğu Bülteni, http://www.orsam.org.tr/, 02 Mayıs 2012

5. SÜRELİ YAYINLAR

Akşam

Cumhuriyet

Ed-Dustur

Eş-Şuruk

Habertürk

Hürriyet

Milliyet

Ortadoğu Analiz

Radikal

Sabah

Star

Taraf

Yeni Şafak

Zaman

GCRIS

ÖZET

TANDOĞAN Ali, Arap Baharı Sürecinde Mısır, Uluslararası İlişkiler, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2013

Özgür ve demokratik bir devlet kurulması talebiyle Tunus'ta başlayan Arap Baharı Mısır'ı derinden etkilemiştir. Mısır, tarihsel kültürel mirası olan çeşitli dini ve etnik gruplarda oluşan bir nüfusu olan bir ülkedir. Tarih boyunca Mısır, Ortadoğu'da ve Kuzey Afrika'da her zaman önemli bir aktör olmuştur. Dolayısıyla Mısır siyasetindeki güncel gelişmeleri tahlil etmek ve anlamak hayati bir önem taşır. Bu nedenle Mısır'ın değişimini daha iyi anlamak için Hüsnü Mübarek rejimine karşı gerçekleştirilen halk ayaklanmasında siyasi aktörlerin ve bürokrasinin sergilediği tutum ve sonuçlar iyi incelenmelidir. Bu çalışma Hüsnü Mübarek'in 11 Şubat 2011 tarihinde görevini bırakmasının ardından oluşan kargaşa ortamındaki yeni siyasi aktörler ve duruşlarını incelemeyi amaçlamaktadır. Ayrıca Mısır devriminin arka planının anlaşılabilmesi için son üç cumhurbaşkanının dönemi, bölgede yaşanan Arap-İsrail savaşları ve iç siyasete yön veren partiler de incelenmiştir. Halk Meclisi ve cumhurbaşkanlığı seçimleri sonrasında ortaya çıkan yeni siyasi düzenin ülke içindeki yeni dengeleri gösteriyor olması bu açıdan dikkate değerdir. Mübarek bürokrasisinin seçim sürecine müdahale etmesi rejimin Mısır halkının talep ettiği radikal değişimlerin hızına ayak uyduramayacağını göstermektedir. Sonuç olarak devrim hale devam etmekte olan bir süreçtir ve yeni siyasi aktörlerin elde ettikleri kazanımları genişleterek korumaya çalışacakları anlaşılmaktadır.

Anahtar Sözcükler

1. Arap Baharı
2. Mısır
3. Hüsnü Mübarek
4. Müslüman Kardeşler
5. Seçimler

ABSTRACT

TANDOĞAN Ali, Egypt in the Course of Arab Spring, International Relations - Master Thesis, Ankara, 2013

The Arab Spring that started in Tunisia with the request of the establishment of a free and democratic state structure has also affected Egypt profoundly. Egypt is a country with an ancient cultural heritage and its population consists of various religious and ethnic groups. Throughout the history, Egypt has been always an important actor in the Middle East and North Africa. Therefore it is crucial to analyze and understand the recent developments in Egyptian politics. In order to achieve a better understanding of the transformation of Egypt, one should carefully examine the reactions and behavior of the various political actors and Egyptian bureaucracy towards the public uprising against the Mubarak regime. In this regard this study aimed to analyze the new political actors and their attitudes, which emerged in the chaotic aftermath of the Mubarak resignation on 11th February 2011. Additionally, in order to understand the historical background of Egyptian revolution, the tenure of the last three presidents of Egypt, the Arab Israeli conflict and the influential political parties in Egypt has been analyzed. In this regard one should note that the new political order in the aftermath of the Parliamentary and Presidential Elections demonstrates the new balance of powers in the country. The interventions of the Ancien Régime's bureaucracy during the election process demonstrate that they are unable to keep up with the pace of radical changes demanded by the Egyptian people. Finally one should note that the revolution is still an ongoing process and the new political actors will try to consolidate and expand their newly acquired powers.

Key Words:

1. Arab Spring
2. Egypt
3. Hosni Mubarak
4. Muslim Brotherhood
5. Elections